

Luke

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Dr. Luke.

Hay Nangitud'an Dr. Luke eten Liblu: (1) hi Theophilus (Lk. 1:3) ya (2) nan Hentil an iGreece.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: hilaw.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 60 A.D. hi engganah 70 A.D., mu mid mapto' ya hidin 60 A.D.

Hay Aat Ten Liblu: hidin penghana ya nalammung nan Liblu an Luke ya nan Liblu an Acts ta na'ohhan liblu.

Hay Teman ten Liblu: hi Jesus ya tagu.

Hay Outline ten Liblu:

Hay TUTULANG nan tagun hi Jesus (1:1-80)

Hay NITUNGAWAN nan tagun hi Jesus (2:1-38)

Hay A'UNG'UNGNGAN nan tagun hi Jesus (2:39-50)

Hay A'UNGAN nan tagun hi Jesus (2:51-52)

Hay NANGIPA'INNILAH aat nan tagun hi Jesus (3:1-22)

Hay NAPATADAN nan tagun hi Jesus (3:23-38)

Hay NAPTANGAN nan tagun hi Jesus (4:1-13)

Hay NUNTAMUAN nan tagun hi Jesus (4:14-21:38)

Hay NATAYAN nan tagun hi Jesus (22:1-23:49)

Hay NILUBU'AN nan tagun hi Jesus (23:50-56)

Hay NAMA'HUAN nan tagun hi Jesus (24:1-12)

Hay NIPATTIGAN nan tagun hi Jesus (24:13-49)

Hay NIPATULUWAN nan tagun hi Jesus (24:50-53).

Hay Nuntud'an Luke ay Theophilus

(Ac. 1:1)

1 Do'olday nangitudo' an nangulgud hidin na'ana'at hi awadan tu'u. ²Ya din numpannig hi na'ana'at hidin nete'an ten ma'ulgud ta nangamung di angunuhna an nan muntutduh nan Maphod an Ulgud ya imbabbaagday aatnan da'mi, at hiyanay intudo' din do'ol

an tatagu. ³Ya inhamhamad'un nanamad ta ininnila' di aat den na'ulgud an nan na'ana'at hidin te'ana ta nangamung di angunuhna, at ten intudo'u ta idat'un he'a, Apu Theophilus,^a ⁴ta way atom an mangihamad an manginnilan nen nitudun he'a.

Hay Aat di A'ung'ungngan da John an Mumbonyag ay Jesus

Hay Nangibaagan nan Anghel hi Nitungawan John

⁵Din atagun Herod^b an alih nan Provinciad Judea ya wada han padin Hudyun gun munluwalun Apo Dios an hi Zechariah^c di ngadana, ya Abijah^d di ngadan den himpampun an papadin niddumana.^e Ya hay ngadan ahawana ya hi Elizabeth,^f ya hiya goh di ohan holag Aaron an ommodnah din penghana. ⁶Ya nahamad di ugalidan himbaluy ti inunuddan amin di Tugun Apo Dios, ya aggyuda imbahbahhaw nan Uldina. ⁷Ya nala'aydan duwa, mu mid imbaluyda ti bahig hi Elizabeth.

⁸Ya wada han ohan algaw^g ya gopong di ohah nan himpampun hinan nidduman Zechariah an padin an munluwalun Apo Dios. ⁹Ya binunutda ti hiyah ne ugalin di papadih panginnilaandah humgop hinan Timplun Apo Dios ad Jerusalem ta iyapuyna nan umahu' an mapmaphod di hunghungna, ya hi Zechariah di nangu'nuh. ¹⁰Ya himmigup, ya wadah nan gettaw an amin di tatagun munluwalun Apo Dios ti heden punluwaluanda ya hiyay gopong nan padin mangiyapuy hinan incense.

¹¹Ya tinnig Zechariah han anghel Apu tu'un timma'dog hinan immapit di agwan hinan pangiyapuyandah nan incense,

^a **1:3** Hay pohdon ten ngadan an ibaga ya *nan mamhod ay Apo Dios*. Mid mapto' ya hi Theophilus ya adangyan an ligwan Dr. Luke, ya intulagnan Luke ta hiyay mumbayad hinan a'amman ten Liblu an Luke ya nan mehnod an Liblu an Acts an intudo' Dr. Luke (Ac. 1:1) ti hay ugalidah din penghanah un way mumpa'amma ya nan nuntudo' hi liblu ya intud'ana hiya ta mattig di a'e'gonanah nan mumbaha, ya ta way atona goh an munyaman hinan ongol an ibadangna. ^b **1:5** Hay nun'alian Herod an Nidugah ya hidin 37-4 B.C. ^c **1:5** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya adina al'aliwan*. ^d **1:5** Hay pohdonan ibaga ya *hi Jehovah di hi Apo Dios an hi Ama*. ^e **1:5** Hidin amatagun din Alin hi David ya numpapto' hinan duwampulu ta opat di pampun ta muntamudah nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem, ya hi Abijah di ngadan nan ohan padin numpapto' hinan ohan himpampun, hiyaat un nan holagna ya niyunnudan hinan ngadanan didan himpampun (Neh. 12:17; I Chron. 24:10). ^f **1:5** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di ngadan hi ihapita'*. ^g **1:8** Mid mapto' ya na'at hidin 7-6 B.C.

12at immogyat hi Zechariah, ya ma'atta'ot. 13Ya inalin din anghel ay hiyay, “Zechariah, adi'a tuma'ot ti dengngol Apo Dios din nunluwaluam ay Hiya, at munhabi han ahawam an hi Elizabeth, at mitungaw, ya lala'i. Ya ipingadanyuh John.^h 14Ya mun'am'amlong ayu ahan, ya iyamlan goh di do'ol an tataguy itungawana 15ti pumbagtuon Apu tu'u hiya. At mahapul an adina inumon di bayah ya nan udumnan bumutong ti miyodol han Na'abuniyanan an Lennawa ay hiyan mete'ah itungawana. 16Ya al'alu'ona nan do'ol an tatagun i'Israel an Hudyu ta bangngadonda nan Tugun Apo Dios an Apuda. 17Ya hiyay baalon Apo Dios hinan tatagu, ya miyodol ay hiya nan lennawan niyodol ay Elijah, at umat goh ay Elijah an umabak nan atona.ⁱ Ya al'alu'onay linala'i ta hukatanday nomnomda ta halimunanday imbabaluyda, ya al'alu'ona goh di adi umunud ta unudonda goh di aton nan nahamad di ugalina, ya itudtuduwana nan tatagu ta midadaandah umalian Apu tu'u.”

18Mu nunduwaduwah Zechariah, at inalinah nan anghel di, “Hay panginnilaa' hi un nahamad hete ti te an nala'aya', ya han ahawa' ya na'in'inna?”

19Ya tembal din anghel an inalinay, “Ha'in hi Gabriel an ohah nan apun di baal Apo Dios, ya hennaga' ta mi'hapita' ay he"ta ta ulgudo' heten mapmaphod an ulgud. 20Mu matumum'a ta adi'a humhummapit ta nangamung un madatngan heden algaw an umannung an ten inali' ti agguymu kinulug nan inali'.”

21Ya manoh'a din tatagun mamannod ay Zechariah hinan gettaw ti naladaw hiyan pimmitaw hinan Me'gonan an Kuwaltuh nan Timplun Apo Dios. 22Ya unat goh pimmitaw ya natumum, at aggyu himmaphapit. Ya iniladan waday tinnignah lennawah nan Timplun Apo Dios. Ya timma'dog, ya lempognah ngamaynan himmapit ti natumum.

23Ya unat goh nalpah heden numpadiana ya immanamut hi abungda. 24Ya aggyu nadnoy ya nunhabi han ahawanan hi Elizabeth, ya nilulu'u' ta engganay ununlemah bulan. 25Ya himmapit hi Elizabeth an inalinay, “Hiyah te gutudnah namadangan Apu tu'un ha'in ta adia' hiwihiwitan hinan tatagu!”

^h 1:13 Hay pohdonan ibaga ya *adaw an indat Apo Dios*. ⁱ 1:17 Mal. 4:5-6.

Hay Nangibaagan nan Anghel hi Nitungawan Jesus

26Hidin miyonom an bulan hi nunhabian Elizabeth ya hennag Apo Dios nan anghel an hi Gabriel^l hinan ohan babluy hinan Provinciadi Galilee an Nazareth^k di ngadana 27ta mi'hapit hinan balahang an mid ah nangelo' ay hiya ti velhen hiya. Mu ne'yenghah nan lala'in hi Joseph^l an holag David^m hidin nahup. Ya hi Maryⁿ di ngadan de han balahang. 28Ya hinumgop han anghel hi wadana, ya inalinan hiyay, "Immalia', ya hay maphod ya malenggop'a! Hadyo'on da'an Apu tu'u ti he'ay pento'nah pangatanah maphod!"

29Mu unat goh tinnigna han anghel ya immogyat hinan inalina, at ninomnomnay pohdon an alyon den inalina. 30Ya inalina nan anghel ay hiyay, "Adi'a tuma'ot, Mary, ti hadyo'on da'an Apo Dios! 31At munhabia, ya mitungaw, at lala'i, ya ipingandanmuh Jesus.^o 32Ya nabagbagtu Hiya, at alyonday Hiyay Imbaluy Apo Dios an na'abbagbagtu, ya Hiyay ihukat Apu tu'un hi Apo Dios ay apunah din penghanan hi David an mumpapto' 33ta Hiyay Alin di i'Israel an Hudyu, ya mid pogpog di pumpapto'ana."

34Ya inalina Mary di, "Oo, mu hay ato' an munhabih un mid ahawa'?"

35Ya tembal nan anghel an inalina, "Umalin he'a han Na'abuniyanan an Lennawa, ya waday aton Apo Dios an na'abbagbagtu he'a ti do'ol di abalinana. At hiyaat un ma'alih Imbaluy Apo Dios heden ung'ungngan napilin mitungaw. 36Ya nunhabi goh han tulangmun hi Elizabeth an na'in'inna, ya lala'iy itungawna. Ya alyon di tataguy un bahig, mu miyonom hi bulanad ugwan. 37Ti an amin di pohdon Apo Dios ya abalinanan aton."

38Ya inalina Mary di, "Malgom di pohdon Apu tu'u ya ato', at ta'on hi un ma'at henen alyom." Ya tinaynan nan anghel hiya.

Hay Numbihitaan Mary ay Elizabeth

39Nundapuh hi Mary an immuy hinan Provinciadi Judea hinan babluy an madinuntug 40ta immuy hi abung da Zechariah. Ya hinumgop, ya inalina Elizabeth di, "Immalia', aunti'!"

^l1:26 Hay pohdonan ibaga ya *nan lala'in baal Apo Dios*. ^k1:26 Hay pohdonan ibaga ya *hapang* (Isa. 11:1; Mat. 2:23). ^l1:27 Hay pohdonan ibaga ya *olom ni' ya udman Apo Dios*. ^m1:27 Hay pohdonan ibaga ya *waday namhod ay hiya*. ⁿ1:27 Unu *Miriam* hinan Hapit di Hudyu. Agguy tu'u inilay pohdon nan ngadanan ibaga. ^o1:31 Hay pohdonan ibaga ya *bumaliw* (Mat. 1:21).

41Ya unat goh dengngol Elizabeth henen inalin Mary ya nun'iku'iku din ung'ungngah putuna. Ya niyodol ay Elizabeth han Na'abuniyanan an Lennawa, 42ya inalinay, "He"ay pento' Apo Dios hi pangatanah maphod ya un nan udum an abinabinabai, ya nan ung'ungngan inhabim di pento'na goh hi pangatanah maphod! 43Goh ta umali'an mumbihhitan ha"in an na'ampan tagu ti he"ah inan di Apu tu'u? 44Ti unat goh dengngol'uh nen hinapitmu ya nun'iku'iku han ung'ungngah putu' ti mun'am'amlong! 45Ya mipadenol'a ti kulugom an mipa'annung di inalin Apu tu'un he"a!"

Hay Nanapitan Mary hi Anabagtun Apu Tu'u

(1 Sam. 2:1-10)

46 Inalin Mary di,

“Hapito' di anabagtun Apu tu'u,

47 ya mun'am'amlonga' ay Apo Dios an mamaliw ay ha"in

48 ti ha"in an un'unnud an amin hinan pohdona ya na'ampaa',

mu ta'on damdama ya ninonomnoma' ay Hiya!
 Hapitona' hinan tatagud ugwan ta nangamung an
 alyonday impadenola'

49 ti do'ol di inat Apu tu'un ha'in an dumalat nan a'ongol di
 abalinana!

Ti Hiya ya na'ahhamad di ugalina,
 50 ya igohgohana nan mange'gon ay Hiya ta nangamung.
 51 Ya an amin di ato'atona ya hiyay pangimmatunan hi
 a'ongol di abalinana,

at nun'iwa'atna nan mumpahpahiyang tagu.

52 Ya amehonay udumnah nan nabagbagtun mumpapto'
 ta nan na'ampay impabagtuna.

53 Ya binhugnay munhinaang hinan maphod an ma'an,
 mu pinakaknay udumnah nan adangyan,
 at diday mid onona.

54 Ya binadanganana nan i'Israel an Hudyun baalna
 ti hiyah ne intulagnah din a'apu tu'uh penghanah
 atona.

55 At ninonomnomna an igohgohan da Abraham
 ya nan a'ap'apuna ta nangamung!"

56 Mid mapto' ya tuluy bulan di nihinan Mary hi abung da
 Elizabeth ya un mumbangngad hi abungda.

Hay Nitungawan John an Mumbonyag

57 Nagtud di puntungawan Elizabeth. Ya unat goh nuntungaw
 ya lala'i. 58 Ya dengngol nan heneggona ya nan tutulangnah ne
 han pangimmatunan di a'ongol di homo' Apu tu'un hiya, at
 ma'am'amlongdan amin.

59 Ya din awalun di algaw den pa'ittungaw ya inyuyda impakugit.
 Ya inaliday ipingadanday ngadan amanan hi Zechariah, 60 mu
 inalin inanay, "Bo'on! Ti hi John di ipingadan tu'u."

61 Ya inaliday, "Oo, mu mid ah mungngadan ay da'yun nen
 himpangapu!" 62 Ya lempongdan amanan inaliday, "Hay pohdom
 hi ingadana?"

63 Ya lempong Zechariah an inalinay, "Iyaliyu nan tablah
 pangitud'a." Ya intudo'nay, "Hi John di ngadana." Ya manoh'ada!
 64 Ya himbumagga ya na'aaan din natumumana, ya himmapit
 mahkay, ya hinapitnay amaphodan Apo Dios.

65 Ya immogyat an amin nan heneggonda, ya inulguddah den
 na'at an amin hinan abablubabluy ad Judea hinan madinuntug

an babluy. ⁶⁶Ya ninomnom nan nangngol di aatna, at inaliday, “Hay umatan nin te han ung'ungngah awnih un umilog? Ti ten wan hiyah Apu tu'un mamadang ay hiya!”

Hay Inulgud Zechariah

⁶⁷Niyodol ay aman John an hi Zechariah nan Na'abuniyanan an Lennawa, ya inalinay,

⁶⁸ “Hi Apo Dios an hapiton di tataguy amaphodana ya Hiyay
Apun di i'Israel an Hudyu
ti immalih nan taguna ta baliwana dida!

⁶⁹ Ya hennagnan ditu'u han Mamaliw an umameh di pangatna,
ya hi David an baal Apo Dios di ad holag ay Hiya.

⁷⁰ Ti hiyah ne inalinah din penghana
ti intudunah din do'ol an nahamad an propetan
pinilina ta inaliday,

⁷¹ Baliwan ditu'uh nan way bumuhul ay ditu'u,
ya an amin di mamohol ay ditu'u.

⁷² Ya nomnomonah den intulagna
ti inalinay igohgohana nan a'apu tu'u.

⁷³⁻⁷⁴ Ya inhamadnay tulagnan Abraham an apu tu'u ti inalinay,
Makulug an baliwan ditu'uh nan bumuhul ay ditu'u
ta adi tu'u tuma'ot hi un tu'u Hiya itamuan.

⁷⁵ Ya tigonay aat tu'un un'unnud ay Hiya
ta nahamad di ugali tu'u,
at middum ay ditu'u ta nangamung di pogpog di ataguan.

⁷⁶ Ya he"an imbaluy'u ya alyonday he"ay propetan di
na'abbagbagtuh nan tatagu,
ya mangun'unna'a ya un hi Apu tu'u ta denom di
tatagu,

⁷⁷ ya ipa'innilam hi unna baliwan dida
ti aliwanay baholda.

⁷⁸ Ya ongol di homo' Apo Dios an dayawon tu'u,
ya nan ay potang ya na'uy an benangan ditu'u

⁷⁹ ti nan potang ya amehonay helong ya nan lidum,
ya umat goh ay Hiyan amehonay bahol di tatagu ya
nan a'ubahanda,
ya andongonay aton tu'u ta mi'id al'alín ditu'u.”

⁸⁰Ya gun umel'ellog heden ung'ungnga, ya gun pumhod di idadaanah nan tamuna. Ya immuy nunhituh din mapulun ta nangamung di gopongnah umayanah nan i'Israel.

Hay Nitungawan Jesus^p

(Mat. 1:18-25)

2 Hede han nundedehhanan den na'at ya impiyuy han Alin hi Augustus^q han uldin ta an amin di tataguh nan himpapangilih numpapto'an di iRome ya itudo' nan gubilnuy ngadanda. ²Ya heden hopapnah numpatud'an di tataguh ngadanda ya hi Quirinius^r di Gobelnadol ad Syria. ³At way ohaan immuy hi babluy nan ad holag ay hiya ta ipitudo'nay ngadana.

^p 2:1-7 Mid mapto' ya na'at hidin 5 unu 6 B.C. ^q 2:1 Hay nun'aliana ya hidin 31 B.C. hi engganah din 14 A.D. ^r 2:2 Numpidwa hiyan nunggobelnadol ad Syria, ya impidwanan impa'uyap nan tataguh: (1) hidin 6-4 B.C. (Lk. 2:2), ya (2) hidin 6-9 A.D. (Ac. 5:37).

⁴At ni'yuy hi Joseph an immuy hinan Provinciad Judea an nalpud Nazareth an babluy hinan Provinciad Galilee ta ipitudo'nay ngadanah nan babluy an nitungawan David an ad Bethlehem.⁵ At hidiy immayana ti hiyay ohah nan holag David. ⁵Ya ni'yuy hi Mary an enghanan hiya, mu nunhabi. ⁶At heden wadandah di ya hiyay gutudnah puntungawana. ⁷Ya nuntungaw, ya lala'in pangpangullah imbaluyna. Ya inulhanah numbino'ob'on an lo'ob, ya impalo'nah nan balunglung an ittuwan di holo' ti mi'id abung hi umiyananda.

Hay Nannigan nan Mumpumpahtul ay Jesus

⁸Hidih nan babluy an neheggon ad Bethlehem ya wadaday mumpumpahtul an iyad'adugday kalniludah nan pahtu eden ohan nahdom. ⁹Ya himbumagga ya nipattig han anghel Apo Dios ay dida, ya impapatal nan benang Apu tu'u nan wadanda. At ma'atta'otda, ¹⁰mu inalin han anghel ay diday, "Adi ayu tuma'ot! Ti immalia' an mangipa'innilan da'yu han maphod an ulgud an umipa'amlong an amin hinan tatagu! ¹¹Ti hidih nan babluy an nitungawan David ya nitungaw ad ugwan han Mamaliw ay dayun hi Kristun Apuyu! ¹²Ya hay panginnilaanyuh un Hiya ya na'ulhan hi numbino'ob'on an lo'ob, ya nipalo' hinan balunglung."

¹³Ya himbumagga ya do'olday nabannuhu' hi nalpud abuniyan, ya niddumdah nan anghel, ya hinapitday amaphodan Apo Dios an inalidad,

¹⁴ "Nabagbagtuh Apo Dios ad abuniyan an ata'nang ahan!
Ya mid al'alih nan tataguh tun lutan wagahan
Apo Dios!"

¹⁵Ya nun'akak din a'anghel an numbangngaddad abuniyan. Ya nunhahapit din mumpumpahtul an inalidad, "Umuy tu'ud Bethlehem ta tigon tu'uy aat den impa'innilan Apu tu'u!"

¹⁶At nunnaudondan immuy, ya inah'upanda da Mary ay Joseph, ya han pa'ittungaw an nipalo' hinan balunglung. ¹⁷Ya unat goh tinnigda Hiya ya inulguddah nan tataguy inalin din anghel an hay aat den tinnigdan pa'ittungaw. ¹⁸Ya manoh'a hadi nan nangngol hinan inulgud nan mumpumpahtul hi kalnilu. ¹⁹Mu hi Mary ya agguyna inaliwan hanan na'at ti gunna nomnomon di aatna. ²⁰Ya numbangngad nan mumpumpahtul hinan numpahtulanda, ya hinapitday anabagbagtun Apo Dios

^s2:4 Hay pohdonan ibaga ya *babluy hi awadan nan ma'an*.

ti maphod heden dengngolda ya nan tinnigda, ya nepto' heden inulgud di anghel ay dida.

Hay Nungngadanandan Jesus

²¹Hidin awalun di algaw den ung'ungnga ya impakugitda, ya ingngandah Jesus^t ti hiyah de inalin din anghel ya un mihabi.

Hay Nangiyayandan Jesus hinan Timplun Apo Dios ad Jerusalem

²²Unat goh nagtud heden algaw an pange'nongandah numpungpungan Mary hi nilu'u'ana an intudun nan Uldin Apo Dios an indatnan Moses ya inyuy da Joseph ay Mary hi Jesus ad Jerusalem ta indawatdan Apu tu'u. ²³Ti hay inyuldin Apu tu'u ya inalinay,

“An amin nan linala'in pangpangullu
ya midawat ta baal Apu tu'u.”^u

²⁴Ya immuyda goh an empe'nong di ohay palis hi balug unu kalapati ti hiyah ne niyuldin an epe'nongda.^v

²⁵Ya wah did Jerusalem han lala'in mungngadan hi Simeon.^w Ya nahamad di ugalina ti inunudnan amin di Uldin Apo Dios, ya hehennodnay pamaliwan Apo Dios ay didan i'Israel, ya niyo'odol ay hiya nan Na'abuniyanan an Lennawa. ²⁶Ya inalin den Lennawan hiyah, “Adi'a matoy ta engganay unmu tigon han Alin Pento' Apu tu'u.” ²⁷Ya heden algaw ya impanomnom nan Na'abuniyanan an Lennawan Simeon ta umuy hinan Timplun Apo Dios ad Jerusalem. Ya enehgop nan o'ommod Jesus Hiyah nan Timplu ta atondah den Uldin din a'apuda, ²⁸ya inawal Simeon Hiya, ya hinapitnay amaphodan Apo Dios an inalinay,

²⁹“Apu, ta^{on} unna' matoy an baalmu mu umanlaa'

ti ten nipa'annung din intulagmun haⁱⁿ

³⁰ti ten tinnig'uh tun mata' heten Bumaliw

³¹an denenanmu ta ipa'innilam an amin hinan tataguh
tun luta.

³²Umat hinan dilag an mangipa'innilah nan Nahamad an
Tugunmuh nan Hentil,

^t2:21 Hay pohdonan ibaga ya *bumaliw* (Mat. 1:21). ^u2:23 Ex. 13:2, 12.
^v2:24 Lev. 12:8. Mattig an nawotwot da Joseph ay Mary ti un anggay di ohay palis hi balug unu kalapaty ene'nongda ti nan tagun way abalinana ya iddumda nan uyaw an kalnilu (Lev. 12:6-7). ^w2:25 Hay pohdonan ibaga ya *waday nangngol hi luwalu'*.

ya Hiyay mangipabagtuhan nan tatagum an i'Israel."^x

³³Ya manoh'a nan o'ommod den ung'ungngah nan inalin Simeon hi aatna. ³⁴Ya inalin Simeon ay diday, "Iyadaog da'yun Apo Dios!" Ya inalina goh ay inanan hi Mary di, "Dumalat heten ung'ungnga ya do'ol di mamoltah nan i'Israel, mu nan udumnan dida ya mabaliwanda. Ya hay aatnay pangimmatunanda, mu ta'on ya pahalon di udumna Hiya, ³⁵at mipattig di aat nan nomnomnomonda. At munha'it di punnomnomam hinan ma'at eten imbaluymu an paddungnay matli' hi natulidan an hanggap nan puhum."

³⁶Ya wada goh hidi han propetan babai an hay ngadana ya hi Anna' an hina' Phanuel, ya hi Asher di ad holag ay hiyah din penghana. Ya din a'ungan Anna ya nangahawa, mu un pituy tawon di nun'addumandan himbaluy, ya natoy nan ahawana, ³⁷at nabalu hiya. Ya ta'on un ahan hiya na'in'inna ti nawalu ta han opat di tawona mu agguay naknakkak hinan Timplun Apo Dios ta nundayaw ay Apo Dios hi a'alga'algaw ya amahdomahdom, ya gun munlangdu ya munluwalu. ³⁸Ya din wadan da Joseph an hina'amah di ya immuy hi Anna hi wadanda, ya nunluwalun mundenol ay Apo Dios, ya inulgudna goh di aat den ung'ungngah nan tatagum mamannod hi pamaliwan Apo Dios ay didad Jerusalem.

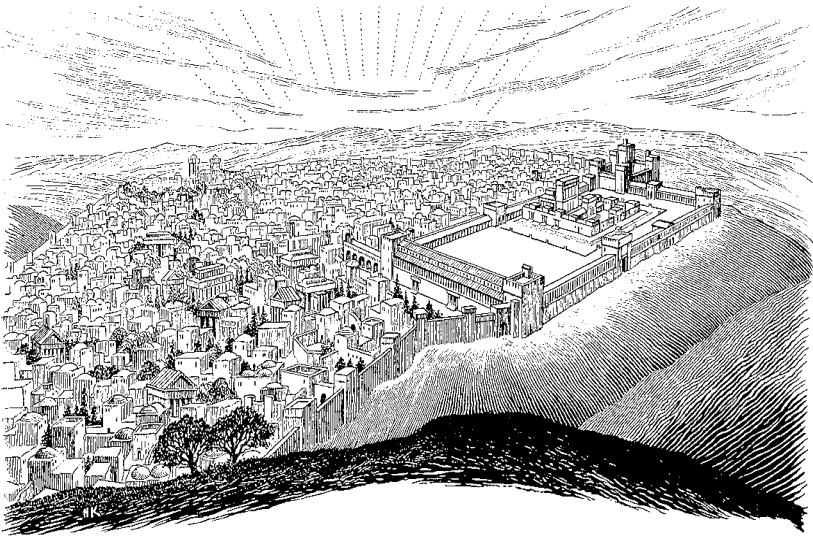
Hay Numbangngadan da Jesus ad Nazareth

³⁹Unat goh lempah da Joseph an inat an amin din intudun di Uldin Apu tu'uh atonda ya numbangngaddah nan babluydad Nazareth hinan Provinciad Galilee. ⁴⁰Ya immilog heden ung'ungnga, ya mabi'ah di odolna, ya manginnilan tagu, ya inyadaog Apo Dios Hiya.

Hay Nangah'upan nan O'ommod Jesus ay Hiyah nan Timplun Apo Dios^z

⁴¹Atawotawon ya gun umuy nan o'ommod Jesus ad Jerusalem an mi'gotad hi Punnomnomandah nan Namaliwan din Anghel Apo Dios hinan Tatagu. ⁴²Ya hidin himpulu ta duway tawon Jesus ya immuyda goh ne'egtad ti hiyah ne

^x2:32 Isa. 42:6. ^y2:36 Hay pohdonan ibaga ya *homo'* (ya heten ngadan ya nipaddung hinan ngadan an *Hannah*). ^z2:41-52 Mid mapto' ya na'at hidin 7 unu 8 A.D.

ugalida. ⁴³Ya unat goh nalpah di gotad ya immanamutdah abungda, mu nataynan han ungan hi Jesus hi ad Jerusalem, mu mid inilan nan o'ommodna ⁴⁴ti hay ninomnomda ya mid mapto' ya nitnud hinan tatagun ni'yuy ay dida. At dimmaladalandan den ohay algaw ya unda ete"an manganap ay Hiyah nan tutulangda ya nan ni'yibbada. ⁴⁵Mu adida pa"ah'up, at numbangngaddad Jerusalem ta anapondah di. ⁴⁶Ya naluh di tuluy algaw ya inah'upanda Hiyah nan Timplun Apo Dios an ni'yibun hinan muntudtuduh nan Uldin di Hudyu ta ing'ingaona dida, ya binagabagana goh dida. ⁴⁷Ya manoh'adan nangngol ay Hiya ti nanginnila, at nuntobalna nan ibagadan Hiya. ⁴⁸Ya unat goh tinnig nan o'ommodna ya manoh'ada, ya inalin inanan Hiyay, "La'ay, goh ta inatmuh ten da'mi? Ti nunheglay punnomnomanmin amam hi panganapanmin He"a!"

⁴⁹Ya inalinay, "Goh ta ana'anapona'? Undan agguyyu inilan wah tua' hinan Abung Ama?" ⁵⁰Mu agguйда inilay pohdon an alyon nen inalina.

⁵¹Ya ni'bangngad ay didad Nazareth, ya un'unnud ay dida. Ya aggyu inal'alliwan inanah den na'na'at. ⁵²Ya gun umilog hi Jesus, ya gun ma'udman di inilana, ya gun miyal'allay pamhod Apo Dios ya nan tatagun Hiya.

Hay Nuntudtuwan John an Mumbonyag

(Mat. 3:1-12; Mk. 1:1-8; 6:14-20; Jn. 1:15-28)

3 Hidin miyapulu ta leman tawon^a hi numpapto'an nan Alin hi Tiberius ad Rome ya heden tawon di nunggobelnadolan Pontius Pilate^b hinan Provinciadi Judea, ya hi Herod an ma'alih Tetrarch^c di numpapto' hinan Provinciadi Galilee. Ya nan aginan hi Philip an ma'alih Tetrarch^d goh di numpapto' hinan Provinciadi Iturea ya hinan Provinciadi Trachonitis, ya hi Lysanias^e an ma'alih Tetrarch^f di numpapto' hinan Provinciadi Abilene. ²Ya da Annas^g ay Caiaphas^h di Nabagtun Padi eden gutud. Ya heden tawon ya wah nan mapulun an mid ah nunhituh John an imbaluy Zechariah, ya impa'innilan Apo Dios di Hapitnan hiya. ³At immuyna lene'od an amin di abablubabluy an neheggon hinan Wangwang an Jordan. Ya nuntudtudun inalinay, "Pohdonyu ay an aliwan Apo Dios di baholyu ya hay mahapul ya muntutuyu ayu, ya adiyu ipidpidwan aton, at mabalin an bonyaga' da'yu." ⁴Ya heden inat John di nangipa'annung hidin intudo' nan propetan hi Isaiah an inalinay,

"Waday mumbugaw an muntudtuduh nan mapulun an alyonay,
Ipaphodyuy owon Apu tu'u,
mu hay aatyuy mipaphod,

^a 3:1 Unu hidin 26 A.D. Ta'on un hidin 14 A.D. di nangete'an Tiberius an nun'alid Rome (ti hay nun'alianah di ya hidin 14-37 A.D.) mu hidin 11 A.D. di nangete'an numpapto' hinan numbino'ob'on an provincia, at 11 + 15 = 26 A.D. ^b 3:1 Hay nunggobelnadolanad Judea ya hidin 26-36 A.D.

^c 3:1 Hay nun'alian Herod Antipas ya hidin 4 B.C. hi engganah din 39 A.D. (bahaom nan footnote di Mat. 14:1 ta innilaom di udumnah aatna).

^d 3:1 Hay nun'alian Herod Philip I ya hidin 4 B.C. hi engganah din 39 A.D.

^e 3:1 Aggyu tu'u inilay aat ten tagu, mu na'ah'upan nan ngadanah nan numbino'ob'on an batu. ^f 3:1 Nan ma'alih *tetrarch* ya impapto'day godwan di godwan (unu 1/4) di numpapto'an din Alin hi Herod an Nidugah an hiyay nun'alih din nitungawan Jesus. Ya gapu ta numbino'ob'on di tatagun mungngadan hi Herod an numpapto' hidi at niddum nan Tetrarch hinan ngadan nan udum ta madadawoh an ma'innilay aat nan Herod an hapitonda.

^g 3:2 Hay nuntamuanah nan tamun di Nabagtun Padi ya hidin 6-15 A.D., ya manu ay na'aaan ti hi Gratus an ohan upihyal di iRome di nangaan ay hiya ta nan imbaluynan hi Eleazar di nipallog ay hiyah din 15-18 A.D. Mu ta'on un na'aaan hi Annas mu intuluy nan Hudyun nangipabagtun hiya damdama.

^h 3:2 Hay nuntamuanah nan tamun di Nabagtun Padi ya hidin 18-36 A.D. (bahaom nan footnote di Mat. 26:3 ta innilaom di udumnah aatna).

ya punlintigonyuy dalanona,
mu hay aatyuy malintig!

⁵ Tababonyun amin di nundi'ungana,
ya tu'lawanyun amin di buludna.

Ya andongonyu nan dalan an napiku,
ya pundodotalonyu nan dalan.

⁶ Ya an amin di tataguh tun luta
ya awniat tigonday pamaliw Apo Dios!ⁱ

⁷Ya do'ol di tataguh immuy ay John ta mumpabonyagda, mu inalinan diday, “Ay paddungnay ha'u'u ayu ti hay ugaliyu ya nala'eng ayun mangat hi nappuhi! Anaad ta umali ayuh tu? Undan alyonyuy un ayu mabonyagan at mabaliwan ayuh nan agadyuhan di bumungtan Apo Dios? ⁸Mu adi mabalin! Ti mahapul an atonyuy maphod ta hiyay pangimmatunan hi unyu

ⁱ 3:6 Isa. 40:3-5.

din'ug din ina'inyun nappuhi! Alyonyu nin di mabaliwan ayu ti ditu'uy holag Abraham. Mu bo'on hene y abaliwan di tagu, at mahapul an adiyu ehdol hi un ditu'uy holag Abraham. Ti gulat ta pohdon Apo Dios at hatun batu ya pumbalinona ta diday holag Abraham ta mihukat ay da'yu! At hay mamaliw mah ay da'yu? ⁹Ay ayiw ayun madedennan di wahay hinan puuna ta adida ay bumungah maphod at malngohda, ya mipa'wahdah nan apuy."

¹⁰Ya tembal din tatagun inaliday, "At hay atonmi mah?"

¹¹Ya tembal John an inaliday, "Nan tagun duway lubungna ya impa'dawnay ohah nan mi'id lubungna, ya umat goh hinan waday onona an ipa'dawna goh."

¹²Ya ni'yuy goh nan mun'amung hi buwit ta mi'bonyagda, ya inalidan hiyay, "Apu, hay atonmi mah?"

¹³Ya inaliday diday, "Adiyu pun'udman nan buwit an hengelonyu ta ammuna nan mun'olog di alanyu."

¹⁴Ya inaliday nan titindaluy, "Ya da'mi mah, hay atonmi kogoh?"

Ya inaliday diday, "Adiyu ta'ta'ton nan tatagu unu ilayahan didah nan aggyuda inat ta way atonyun mangngal hi pihhuda, ti un ayuat mundenol hinan mun'olog an idatdan hilduyu."

¹⁵Ya na'adngolon nan tatagun inaliday, at hay ninomnomdan amin ya inaliday, "Mid mapto' ya hi John hi Kristu an nan Alin Pento' Apo Dios!"

¹⁶Mu tembal John an inaliday diday, "Bo'ona! Ti hay pamonyag'u ya danum, mu waday umalin nabagbagtu ya un ha'in an paddungnay adia' umdah himbutna. Ya hay pamonyagnan da'yu ya nan Na'abuniyanan an Lennawa ya han ay apuy. ¹⁷Ya paddungnay ino'odnanay pallungan hi panaapnah nan nabayun bogah ta nan bogah ya amungona ta iyalangna, ya ilubunay dugi ta adi mabmabba!" ¹⁸Ya numbino'ob'on di inulgu'ulgudnah nan Maphod an Ulgud ta pangal'alu'nah nan tatagu.

¹⁹Ya numbentanan Herod an ma'alih Tetrarch an mumpapto' hi Herodias an ahawan han agina ti penlohna, ya wada goh di udumnah inatnan nappuhi. At pinahal John nan inat Herod. ²⁰Mu inyal'allanan na'udman di baholna ti nan inatnan John ti impibaludna hiya.

Hay Nabonyagan Jesus^j

(Mat. 3:13-17; Mk. 1:9-11; Jn. 1:29-34)

²¹Unat goh nabonyaganda nan do'ol an tatagu ya ni'bonyag goh hi Jesus. Ya otog di punluwaluanan Apo Dios ya niluwat ad abuniyan, ²²ya nun'ohop nan Na'abuniyanan an Lennawan ay kalapati, ya numpattu' ay Hiya. Ya wada han himmapit ad abuniyan an inalinay, "He"ay Imbaluy'un pohpohdo', at pa'idyamla'o' He"a."

Hay Napatadan nan Omod Jesus an hi Mary^k

(Mat. 1:1-17)

²³Hi Jesus ya tulumpuluy tawon nin di nangete"aanan nuntudtudu. Ya hay inilan di tatagu ya Hiyay lala'in imbaluy Joseph an hina' Heli.

²⁴Hi Heli ya imbaluy Matthat an holag Levi,
ya hi Levi ya imbaluy Melki an holag Jannai,
ya hi Jannai ya imbaluy Joseph ²⁵an holag
Mattathias,

ya hi Mattathias ya imbaluy Amos an holag Nahum,
ya hi Nahum ya imbaluy Esli an holag Naggai.

²⁶Ya hi Naggai ya imbaluy Maath an holag Mattathias,
ya hi Mattathias ya imbaluy Semein an holag Josek,
ya hi Josek ya imbaluy Joda ²⁷an imbaluy Joanan,
ya hi Joanan ya imbaluy Rhesa an holag Zerubbabel,
ya hi Zerubbabel ya imbaluy Shealtiel an holag Neri.

²⁸Ya hi Neri ya imbaluy Melki an holag Addi,
ya hi Addi ya imbaluy Cosam an holag Elmadam,
ya hi Elmadam ya imbaluy Er ²⁹an holag Joshua,
ya hi Joshua ya imbaluy Eliezer an holag Jorim,
ya hi Jorim ya imbaluy Matthat an holag Levi.

³⁰Ya hi Levi ya imbaluy Simeon an holag Judah,
ya hi Judah ya imbaluy Joseph an holag Jonam,
ya hi Jonam ya imbaluy Eliakim ³¹an holag Melea,
ya hi Melea ya imbaluy Menna an holag Mattatha,

^j3:21-22 Mid mapto' ya na'at hidin 26 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud hi Nundadaan Jesus. * ^k3:23-38 Nan napatadan Joseph ya nitudo' hinan Mat. 1:1-17.

- ya hi Mattatha ya imbaluy Nathan¹ an holag David.
- ³² Ya hi David ya imbaluy Jesse an holag Obed,
ya hi Obed ya imbaluy Boaz an holag Salmon,
ya hi Salmon ya imbaluy Nahshon ³³an holag
Amminadab,
ya hi Amminadab ya imbaluy Ram an holag Hezron,
ya hi Hezron ya imbaluy Perez an holag Judah.
- ³⁴ Ya hi Judah ya imbaluy Jacob an holag Isaac,
ya hi Isaac ya imbaluy Abraham an holag Terah,
ya hi Terah ya imbaluy Nahor ³⁵an holag Serug,
ya hi Serug ya imbaluy Reu an holag Peleg,
ya hi Peleg ya imbaluy Eber an holag Shelah.
- ³⁶ Ya hi Shelah ya imbaluy Cainan an holag Arphaxad,
ya hi Arphaxad ya imbaluy Shem an holag Noah,
ya hi Noah ya imbaluy Lamek ³⁷an holag Methuselah,
ya hi Methuselah ya imbaluy Enoch an holag Jared,
ya hi Jared ya imbaluy Mahalaleel an holag Cainan.
- ³⁸ Ya hi Cainan ya imbaluy Enos an holag Seth,
ya hi Seth ya imbaluy Adam,
ya hi Adam di limmun Apo Dios.

Hay Nanapngatapngan nan Diyablun Jesus^m

(Mat. 4:1-11; Mk. 1:12-13)

4 Niyo'odol nan Na'abuniyanan an Lennawan Jesus, at nakak hinan Wangwang an Jordan ti initnud nan Na'abuniyanan an Lennawa Hiya ta immuydah nan mapulun an mi'id taguh nunhitu. ²Ya napat di algaw hi nihinanah di, at hidiy nanapngatapngan nan diyablun Hiya. Ya agguy nangnangngan ede han napat di algaw, at hiyaat un nunheglay hinaangna.

¹3:31 Hi Mary an hi inan Jesus ya holag David an dimmalt nan imbaluynan hi *Nathan*, at nan dalan Jesus ya nalpuh nan dalan din Alin hi David. Mu nan ad holag ay Joseph ya oha goh an imbaluy David an hi *Solomon*, at waday biyang da Joseph ay Jesus an mun'alid Israel hi un agguy napogpog nan biyang nan Hudyun mun'alih di. Ya gapu ta na'idutan nan ohan holag Solomon an nan Alin hi Jehoiachin ta mid ah udumnah holagnan mun'ali ti ma'i'idutanda goh (Jer. 22:30) at mattig an adi mabalin ahan an mun'alih Jesus hinan tronon David ti ma'i'idutan goh Hiya ya nan dalana. Mu nala'eng hi Apo Dios, hiyaat un mahapul Jesus an velhen di hi inana ta nan *dalana* ya nalpun hiya, mu nan *biyangnan mun'ali* ya nalpun Joseph an hi amana. ^m4:1-13 Mid mapto' ya na'at hidin 26 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundadaanan Jesus.

³Ya inalin nan diyablun Hiyay, “Un ay He"ay Imbaluy Apo Dios ya alyom ay danen batu ta mumbalindah tinapay!”

⁴Mu aggyu inunud Jesus henen inalina, ya tembalnan inalina, “Hay impitudo' Apo Dios ya inalina, Bo'on hay ma'an ya anggay di aptan hi itaguan di tagu.”ⁿ

⁵Ya initud nan diyablu Hiya ta nunti'iddah buludna, ya intadunan de, ya impa'amangnan amin di numbino'ob'on hi pumpapto'an hinan luta, ⁶ya inalina, “An amin hanan pumpapto'an an ma'amnawan ya idat'un He"a ta mipabagbagtu'a ti nidat ay ha'in, at okoda' hi pangidata'. ⁷Mu mahapul an dayawona' ay He"ah mahhun ya un'a mumpapto' an amin ay dane.”

⁸Ya tembal Jesus an inalina, “Adi' unudon henen inalim ti hay impitudo' Apo Dios ya inalina, Hay mahapul ya Ha'in an Apuyun hi Apo Dios di dayawonyu ya anggay, ya Ha'in ya anggay di itamuanyu.”^o

Hiyah ne inalin Apo Dios, at Hiyay dayawo' ya anggay.”

⁹Ya inyuy nan diyablun Jesus ad Jerusalem, ya impattu'nah nan na'abbagbagtun tulid nan Timplun Apo Dios,^p ya inalina, “Un ay He"ay Imbaluy Apo Dios ya iyugpahmu at mi'id ma'at ay He"a. ¹⁰Ti inalin di impitudo' Apo Dios di, Mandalon Apo Dios nan a'anghelna ta diday manalimun ay He"a, at halimunan da'a.”^q

¹¹Ya inalin goh Apo Dios di, Ha'yuyuon da'a ta adi'a mihuplit hinan batu an ta'on di hu'im.”^r

¹²Ya tembal Jesus an inalina, “Adi' unudon nan inalim ti paddungnay un'u tapngan hi Apo Dios! Ti hay impitudo'na ya inalina,

Adiyu tapngan hi Apuyun hi Apo Dios.”^s

¹³Ya unat goh lempah nan diyablun nuntudul ay Jesus ya nakak ta nangamung goh di hay way pangatanah awni.

ⁿ 4:4 Deut. 8:3. ^o 4:8 Deut. 6:13. ^p 4:9 Hay inata'hangna an nipalpuh nan Hadog an Kidron hi ampaya ya 100 an umpi. ^q 4:10 Psa. 91:11. ^r 4:11 Psa. 91:12. ^s 4:12 Deut. 6:16.

Hay Nangete"an Jesus an Nuntudtuduh nan Abablubabluy

(Mat. 4:12-17; Mk. 1:14-15)

¹⁴Numbangngad hi Jesus hinan Provinciadi Galilee, ya do'ol di inabalinanan numbino'ob'on an ma'at ti wan Hiya nan Na'abuniyanan an Lennawa. Ya inulgu'ulgudda Hiya hi an amin hinan abablubabluy. ¹⁵Ya nuntudtuduh nan himba'an di Hudyu, ya an amin di tatagun nangngol ay Hiya ya inulgudday anabagtuna.

Hay Agguy Namhodan nan Tatagud Nazareth ay Jesus ya nan Intudtuduna^t

¹⁶Immuy hi Jesus ad Nazareth an immel'elgana, ya din ngilin an Habadu ya immuy hinan himba'an di Hudyu ti hiyah ne ugalina. Ya timma'dog an mumbaha, ¹⁷ya indat di oha han nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios an intudo' din propetan hi Isaiyah. Ya bene'lagna, ya inah'upanay pohdonah bahaon an alyonay,

¹⁸ "Wan Ha'in nan Lennawan Apu tu'u.

Ya pinilia' ta umuy'u ul'ulgudon nan
Maphod an Ulgud hinan nun'awotwot an tagu
ta ibaag'un mabaliwan nan tatagun do'ol di ligatda.
Ya mittig di matan di nabulaw,
ya mabaliwan nan maligatan,

¹⁹ ya ibaag'uy gutud di pamaliwan Apu tu'uh nan taguna!"^u

²⁰Ya lini'upna din pepel, ya imbangngadnah nan muntamun den himba'an di Hudyu, ya inumbun an nuntudtudu.^v Ya toto'lon nan tatagu Hiya. ²¹Ya inalinan diday, "Te an ad ugwan di nipa'annungan nan nitudo' an dengngolyu!"

²²Ya hinahapitday amaphodana, ya manoh'adah nan maphod an hinapitna. Mu inaliday, "Undan bo'on Hiyay imbaluy Joseph?"

²³Ya inalini Jesus ay diday, "Inila' an alyonyuan Ha'in hete han ab'abig an alyonay, Duktul, impa'adaogmuy udumna, at mahapul di ipa'adaogmu goh di odolmu! Ya hay itudun ten abig

^{4:16-30} Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundadaanan Jesus. ^u ^{4:19} Isa. 61:1-2. ^v ^{4:20} Hay ugalin di Hudyuh unda muntudtudu ya umbunda, hiyaat un inat Jesus goh.

ay da'yuh tu nin ya hay dengngolyun inat'ud Capernaum ya pohdonyu goh an ato' ay da'yuh tu."

²⁴Ya inalina goh di, "Immannung hete han alyo' ti nan propeta ya adi abuluton nan ni'babluyana. ²⁵Ya donglonyuh ten alyo' ti immannung an hidin atagun Elijah ya tuluy tawon ya han godway agguyna immudanan, at waday ongol an batel hinan abablubabluy. ²⁶Ya ta'on un do'ol di ligat di binabain umu'utun an ni'babluyan Elijah mu agguy nahnag ay dida ti ad Zarephath hidid Sidon di nahnaganah nan ohan umu'utun ya anggay. * Ya umat goh hinay na'at ay Ha'in. ²⁷Do'ol goh di napalla' ad Israel hidin atagun nan propetan hi Elisha, mu agguyna dida impa'adaog an anggay hi Naaman an iSyria." x

²⁸Ya unat goh dengngoldah ne ya ma'abbungotdan amin din wah nan himba'an ti iniladan diday ipa'elana. ²⁹Ya natana'dogda, ya enekakda Hiyah nan babluyda ta inyuydah nan buludnah nan bagtun di nunhituwanda ta ogohonda Hiyah nan way daplal. ³⁰Mu agguйда inamtan, ya ene'wanah nan gagwan nan tatagu, ya tinaynana dida.

Hay Nunla'ahan Jesus hinan Nappuhin Lennawa

(Mk. 1:21-28)

³¹Nakak hi Jesus hidi, ya nundadyun immuy ad Capernaum an ohan babluy hinan Provinciad Galilee, ya nuntudtuduh din ngilin an Habadu. ³²Ya manoh'adah din panudtuduna ti hay pangngolanda ya nabagtuy haadnan muntudu. ³³Ya wah di han lala'ih nan himba'an di Hudyun nahehe'pan hi nappuhin lennawa, ya enlotnan bimmugaw an inalina, ³⁴"Hay atom ay da'mi, Jesus an iNazareth? Dan immali'an mi'pattoy ay da'mi? Inila' He'a ti He"ay na'ahhamad di ugalinan hennag Apo Dios!"

³⁵Ya inhingal Jesus an inalina, "Dindinong'a, ya nala'ah'a!" Ya tinu'in han nappuhin lennawa hiyah nan inayungan di tatagu, ya nala'ah, mu mi'id ah nadinul ay hiya.

³⁶Ya manoh'ada, ya nunhahapitdan inaliday, "Goh udot ta umat hinay hapitna? Ti hay aat nen inatna ya paddungnay nabagtuy haadna, ya do'ol di abalinana ti ta'on un nan nappuhin lennawa

* 4:26 I Ki. 17:1-15. Henen umu'utun ya Hentil. x 4:27 II Ki. 5:1-14. Hiya goh ya Hentil.

ya mandalona ay ya mala'ahda.” ³⁷Ya heden na'na'at ya nunnaud an niwa'at, ya ulgu'ulgudonda Hiyah nan abablubabluy.

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Do'ol an Tatagu^y

(Mat. 8:14-17; Mk. 1:29-34)

³⁸Pimmitaw hi Jesus hinan himba'an di Hudyu, ya immuy hi abung da Simon Peter. Ya wah dih inan ahawan Simon^z an lumahuy odolna, at inalidan Jesus ta badangana. ³⁹Ya immuy hinan way nolo'ana, ya inhingalna nan lewuhona. At immadaog, ya nabanangon, ya immuyna induulan nan wah nan abung.

⁴⁰Ya unat goh napuyaw^a ya nun'iyalin nan tataguy i'ibbadah way dogohnan numbino'ob'on, ya hen'ahen'anay uludan amin, at immadaog di lewuhonda. ⁴¹Ya do'olday nahe'pan, ya nunla'ahna din nun'appuhin lennawan dida. Ya otag di ala'ahanda ya bimmugawdan inaliday, “He"ay Imbaluy Apo Dios!” Mu inhingal Jesus ta adina pahapiton dida ti iniladan Hiyah Kristu an nan Alin Pento' Apo Dios, ya agguyna penhod hi un diday mangibaag.

Hay Nuntudtuduan Jesus hinan Provinciad Judea^b

(Mat. 4:23-25; Mk. 1:35-39)

⁴²Wan mawa'ah ya nakak hi Jesus, ya immuy bimmataan hinan mi'id tagu. Mu inana'anap nan tatagu Hiya. Ya unat goh inah'upanda ya inaliday, “Adi da'mi taynan!”

⁴³Mu inalinan diday, “Ta"on unna' umuy hinan udumnan babluy an mun'ul'ulgud hinan Maphod an Ulgud an mangipa'innilah aat di Pumpapto'an Apo Dios ti hiyaat unna' hennag.” ⁴⁴Ya nuntudtuduh nan himba'an di Hudyuh nan Provinciad Judea.

^y 4:38-41 Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. ^z 4:38 Mattig an waday ahawan Peter an ta"on un alyon nan udum an lelehyon di mi'id. ^a 4:40 Hinan ngilin an Habadu ya un 1.2 an kilometluy mabalin hi pundaldallanan nan Hudyu ti gulat ta hulukanda at paniawon nan Pharisees. At hiyaat un nunhood nan tataguh engganay napuyaw ti mete"ah Dumingguh alas sais eden nahdom, ya liblidan mundaldallanan hi adagwi. ^b 4:42-44 Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus.

Hay Nahhun hi Inayagan Jesus hi Intudtuduwana^c

(Mat. 4:18-22; Mk. 1:16-20)

5 Wada han ohan algaw ya timma'dog hi Jesus hinan pingit di Lobong an Galilee,^d ya do'olday tatagun mangalulung ay Hiya ta donglonday Hapit Apo Dios. ²Ya tinnigna han duwan bangkan wah nan pingitna, ya mi'id nan manidu' an tinaynandan immuyda inwawah din hidu'da. ³Ya nunluga hi Jesus hinan ohan bangkan bagin Simon, ya inalinan Simon ta mahligdah itang. Ya unat goh nahligda ya inumbun, ya nuntudtudu goh hinan tatagu.

⁴Ya unat goh nalpah an nuntudtudu ya inalinan Simon di, "Umuy tu'uh dih nan maluhung an danum ta uy'uyonyuy hidu'yu ta manidu' ayu."

⁵Ya tembal Simon an inalina, "Apu, inlablabimin himmiduhidu', mu mi'id ah hinidu'mi! Mu gapu ta He"ay nangali at ipadahmi goh." ⁶At inatda, ya unat goh inuy'uyda din hidu' ya do'ol di na'nah ekan, ya hi'itangan mapa'i nan hidu'da! ⁷Ya winagiyanday i'ibbada ta umuyda bumadang. At immuyda, ya pinnuda din duwan bangka, ya hi'itangan an munlonongda.

⁸Ya unat goh tinnig Simon Peter heden na'at ya nunhippik inayungan Jesus, ya inalina, "Apu, taynana' ti nabahobaholana', at bumaina!" ⁹Ya manoh'ada ti do'ol di ekan hi na'na, ¹⁰ya manoh'a goh da Jacob^e ay John an imbabaluy Zebedee an diday ibban Simon hinan tamuna.

Ya inalina Jesus ay Simon di, "Adi'a tuma'ot ti mete"ad ugwan ya umat hi nangamunganyuh nan ekan di pangamunganyuh nan tagu ta Ha"i kulugonda." ¹¹Ya impapingitday bangkada, ya tinaynandan amin ta nitnuddan Jesus.

^c **5:1-11** Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. ^d **5:1** Wada goh di udumnan ngadan ten lobong ti nan *Lobong an Gennesaret* di oha (Lk. 5:1) ya *Lobong an Tiberius* di oha (Jn. 6:1) ti ad Gennesaret ya ad Tiberius di duwan bablu an wah pingit ten lobong. Ya ta'on un alyon nan ad hapit hi English hi un hiyay *Baybay an Galilee* mu adi makulug an baybay ti un lobong ti nan baybay ya ambilog ya mumpait di danum hidi. ^e **5:10** Ta'on un hay ngadan an *Jacob* di nitudo' hinan hapit di iGreece hitu mu nibahhaw nan do'ol an translation di English ti intudo'day *James*. Bahaom nan introduction di Liblu an Jacob ta inilaom di gapuna.

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Napalla'^f

(Mat. 8:1-4; Mk. 1:40-45)

¹²Wa han ohan algaw ya wadah Jesus hinan ohan babluy. Ya dinamuna han nalipuh di odolnah palla'. Ya unat goh tinnignah Jesus ya nunhippin nunluppulup hi inayungan Jesus, ya inal'alu'nan inalinau, "Apu, pohdom ay ni' ya ipa'adaogmu tun lewoho!"

¹³At dinapan Jesus, ya inalinau, "Oo, pohdo', at umadaog'a!" At himbumagga ya immadaog din lewohona.

¹⁴Ya immandal Jesus ay hiyan inalinau, "Adim ibaag heten na'at ay he"ah nan udumnan tagu, mu eka ipattig di odolmuh nan padi, ya empe'nongmuy mabalin hi me'nong ay Apo Dios ti hiyah ne intudun Moses hi aton tu'u ta hiyay panginnilaan di tatagu an immadaog nan lewohom."^g ¹⁵Mu gun umal'allan niwa'at di pangul'ulgudandan Hiya, at hiyaat unda do'odo'ol di tataguh na'amung ta donglonday hapitna, ya nun'iyadaognay lewohonda. ¹⁶Ya hin'umu'uddum ya immuy hinan mapulun an mi'id ah nunhituh tagu ta munluwalun Apo Dios.

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Napiklud

(Mat. 9:1-8; Mk. 2:1-12)

¹⁷Wa han ohan algaw goh ya nuntudtuduh Jesus. Ya wah di an ni'yib'ibun nan Pharisees ya nan muntudtuduh nan Uldin di Hudyun an lini'ubda Hiya. Dida ya nalpudah nan abablubabluy hinan Provinciad Galilee, ya hinan Provinciad Judea, ya ad Jerusalem an kapitulyuda. Ya niyo'odol nan abalanan Apo Dios ay Jesus, at hiyaat un waday abalananan mumpangipa'adaog hinan way lewohona. ¹⁸Ya immuy ay Hiya nan linala'in nangidayun hinan nadahay. Ya impadahdan ihigup ta iyuydah inayungan Jesus. ¹⁹Mu mi'id inatdan nangihigup ti do'olday tatagu. At immuydah nan atap, ya yinahyahanda, ya inuy'uyda nan nidayun hi inayungan Jesus.

²⁰Ya unat goh inilan Jesus an nidugah di pangulugda ya inalinau, "Agi', na'aliwan di baholmu."

²¹Ya nan muntudtuduh nan Uldin ya nan Pharisees an wah di ya inalidah nomnomday, "Goh heten tagun hapitonay na"appuhi

^f5:12-16 Nan dogoh an palla' hinan hapit di iGreece ya hiyah ne nan malgom an dogoh di up'up an bo'on palla' ya anggay. ^g5:14 Lev. 14:1-32.

an adina e'gonan hi Apo Dios ti hi Apo Dios ya anggay di mangaliw hi bahol ta adi ma'u'unnung!"

²²Ya inilan Jesus henen ninomnomda, at inalinan diday, "Goh ta umat hinay nomnomonyu? ²³Mid olog di tagun mangaliw hi bahol, ya mid ologda goh an mangipa'adaog hi dogoh ten nadahay. ²⁴Mu Ha'in an Imbaluy di Tagu ya ipa'adaog'uy dogohna ta panginnilaanyuh anabagtun di haad'uh tun lutan mangaliw hi bahol." Ya inalinah din lala'in nadahay di, "Tuma'dog'a, ya impi'ugmu nan dayunmu ta umanamut'ah abungyu." ²⁵At natana'dog an panigtiganda, ya ay mangngalah din dayuna, ya immanamut, ya hinapitnay anabagtun Apo Dios.

²⁶Ya manoh'adan amin, at hinapitday anabagtun Apo Dios, ya pa'e'gonanda Hiyan inaliday, "Heten algaw ya tinnig tu'u han nob'on an umipanoh'a!"

Hay Nangayagan Jesus ay Levi^h

(Mat. 9:9-13; Mk. 2:13-17)

²⁷La'tot ya pimmitaw da Jesus, ya tinnigna han mun'am'amung hi buwit an hi Leviⁱ di ngadana an inumbun hinan upihhinana. Ya inalinan hiyay, "Mitnud'an Ha'in." ²⁸At timma'dog, ya tinaynanan amin, ya nitnud.

²⁹Ya nundadaan hi Levi hi ongol an gotad hinan abungna, at immuy hi Jesus an ne'egtad, ya ne'egtad goh nan do'ol an mun'amung hi buwit ya nan udumna goh. ³⁰Ya wah di goh nan Pharisees ya nan ni'yibbadan muntudtuduhan nan Uldin, ya inamuyunday intudtuduwan Jesus an inalidan diday, "Anaad ta me'an ayuh nan mun'amung hi buwit ya nan udumna goh an nabaholan an tagu?"

³¹Ya tembal Jesus an inalinan diday, "Nan mi'id dogohna ya adina mahapul di duktul ti nan way dogohnay manapul. ³²Ya umat ay Ha'in ti immalia' ta al'alu'o' nan nabaholan ta hukatanday nomnomda, ya bo'on nan nahamad di ugaliday dimmalat hi immalia'!"

Hay Nangitudtuduwan Jesus hi Aat di Punlangduan

(Mat. 9:14-17; Mk. 2:18-22)

³³Inalin di udumnah nan tatagun Jesus di, "Nan intudtuduwan John an Mumbonyag ya unudunday Uldin tu'u ti

^h 5:27-32 Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. ⁱ 5:27 Hi Matthew di oha goh an ngadana (Mat. 9:9).

hin'umu'udduman adida munlangdu ta unda munluwalun Apo Dios, ya at hina goh hinan Pharisees. Mu nan intudtuduwam ya anaad ta adida unudon di ugali tu'u ti mangamanganda?"

³⁴Ya inalin Jesus ay diday, "Gulat ta waday mungkasal ya undan adi mangan nan na'amung an inayagan nan malhin an lala'i? Immannung an mangamanganda. ³⁵Mu udum hi algaw ya heden lala'in nalhin ya mipabataan ay dida, at hin'uma"algawan munlangduda ta hiyay panginnilaan hi unda munlungdaya."

³⁶Ya inulgudna goh han nipa"el an inalinay, "Gulat ta nan pa'amman lubung ya adiyu pa"ion di itang ta el'obyuh nan dadan an lubung. Ti atonyu ay ya ma'adyuan nan pa'amman lubung. Ti nan nel'ob ya agguy nipaddung hinan nel'obanan dadan. ³⁷Adiyu goh elhag nan tanaw hinan dadan an tibung an lalat. Ti atonyu ay ya bughion nan tanaw nan dadan an tibung, at mitapal, ya mapa"i nan tibung ³⁸ti melhag nan tanaw hinan pa'idyamman tibung an lalat. ³⁹Ya gulat ta inumonyu han na"apgot an bayah at adiyu pohdon di pa"alhag ti alyonyuy mapolhat heten na"apgot."

Hay Aat di Ngilin an Habadu

(Mat. 12:1-8; Mk. 2:23-28)

6 Naluh da Jesus an munle'le'od hinan apayapayaw, ya henen algaw ya Habadu an ngilin di Hudyu. Ya nangultudda nan intudtuduwan Jesus, ya linu"ibanda, ya inanda. ²Ya inalin di udumnah nan Pharisees di, “Anaad ta atonyuh na? An un paniaw ay ditu'u ti ngilin an Habadu!”

³Ya tembal Jesus, ya inalinay, “Undan agguyyu binaha din inat Apu tu'un hi David hidin penghana? Ti umat goh hinay inatna ti nunhinaang, ya umat goh hinan ni'yibbana. ⁴At himmigup hinan Tuldan Abung Apo Dios, ya nan tinapay an ne'nong ay Apo Dios ya paniaw hi onon hi un bo'on ditu'uy papadi. Mu innalna damdama, ya inana, ya ne'onona nan ni'yibbana.^j Mu agguyyu pinahiw henen inatda, at anaad ta pahiwon da'mi?”

⁵Ya inalina goh ay diday, “Ha'in an Imbaluy di Tagu ya ta'on un hay Habadu ya Ha'in ad poto' hi mangalih nan ma'at.”

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Na'akke' di Ngamayna

(Mat. 12:9-14; Mk. 3:1-6)

⁶Wada goh han ohan ngilin an Habadu ya himmigup hi Jesus hinan himba'an an ahayupan di Hudyu ta muntudu. Ya wah di goh han tagun na'akke' han agwan an ngamayna. ⁷Ya teten'ol din udumnah nan muntudtuduh nan Uldin ya nan Pharisees hi unna iyadaog hinan ngilin an Habadu ta hiyay pangidalatandah pangidiklamuandan Hiya.^k ⁸Mu i'innilanah den ninomnomda, at inalinah nan na'akke' di ngamaynay, “Umali'a ta tuma'dog'ah tu.” Ya timma'dog, ya immuy ay Hiya.

⁹Ya inalin Jesus ay diday, “Wa han alyo' ay da'yu ta tobolonyu. Hay inilayuh abuluton di Uldin tu'uh aton hinan ngilin an Habadu—hay maphod di aton, unu hay nappuhi? Hay pamaliwan hi tagu, unu hay pamatayan?”

¹⁰Ya intigaw Jesus an amin hinan tatagu, ya inalinan hiyay, “Uyadom nan ngamaymu.” At inuyadna, ya pinumhod. ¹¹At ma'abbungotda din mangabohol ay Jesus, at nunhahapitdah atondan Hiya.

^j6:4 I Sam. 21:1-6. Un ohah David hidin nangngalanah nan tinapay, at mid mapto' ya inta'ina ta unna idat ay dida. ^k6:7 Bahaom nan footnote di Mat. 12:10 ta innilaom di ugalidan Hudyuh un way mundogoh hi Habadu.

**Hay Namto'an Jesus hinan Himpulu ta han Duwan
Intudtuduwanan Ma'alih A'apostoles^l**

(Mat. 10:1-4; Mk. 3:13-19)

¹²Heden na'atana ya wada han ohan algaw ya immuy hi Jesus hinan duntug an munluwalun Apo Dios, at inlablabinan nunluwalu. ¹³Ya unat goh nawa'ah ya inayagana din intudtuduwana, ya pentonay himpulu ta han duwa ta diday nginadnanah a'apostolesna.^m ¹⁴Ya hiyatuy ngadanda: hi Simon (an nginadnana ta hi Peter), ya hi Andrew (an pogtangna), ya hi Jacob,ⁿ ya hi John, ya hi Philip, ya hi Bartholomew,^o ¹⁵ya hi Matthew,^p ya hi Thomas, ya hi Jacob^q (an hina' Alphaeus), ya hi Simon (an niddum hinan nalammung an ma'alih Zealot), ¹⁶ya hi Judas^r (an hina' Jacob^s), ya hi Judas Iscariot (an mangitudun Jesus hi udum di algaw ta dapoponda).

Hay Mensahen Intudun Jesus hinan Nundodottal^{t u}

(Mat. 12:15-21; Mk. 3:7-12)

¹⁷Ni'dadyuh Jesus hinan intudtuduwana, ya timma'dog hinan way nundodottal. Ya wah dida nan do'ol an intudtuduwana ya nan do'ol goh an udumnan tatagun nalpuh nan Provinciad Judea, ya ad Jerusalem an kapitulyuda, ya hinan duwan babluy an neheggon hinan Baybay an Mediterranean an ad Tyre ya ad Sidon. Ya immuydah di ta donglonday ulgudona, ya ta iyadaognay lewuhonda. ¹⁸Ya wada goh di udumnan immuy an waday nihu'lung hi nun'appuhin lennawa, ya nunla'ahna dida. ¹⁹Ya way ohah din tatagu ya impadahdan dinapa Hiya ti paddungnay bimmuhu' nan badang hinan odolnah mangiyadaog ay dida.

^l6:12-16 Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. ^m6:13 Hay pohdonan ibaga ya *nan nahnag*. ⁿ6:14 Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan. ^o6:14 Unu hi Nathanael (Jn. 1:45). ^p6:15 Unu hi Levi. ^q6:15 Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan. ^r6:16 Unu hi Thaddaeus (Mat. 10:3; Mk. 3:18). ^s6:16 Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan. ^t6:17-19 Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. ^u6:17-19 Ta'on un way nipaddungan ten mensaheh nan oha goh an mensahen intudun Jesus hinan bulud di ohan duntug (Mat. 5:1-7:29) mu hiyah ne oha goh an mensahe damdama.

Hay Ipadenolan di Udumna ya Ahmo'an di Udumnah Pidwa*(Mat. 5:3-12)*

20Nunligguh hi Jesus hinan intudtuduwana, ya inalinay,
 “Mawagahan ayun nawotwot

ti middum ayuh nan Pumpapto'an Apo Dios!

21Mawagahan ayun munhinaang ad ugwan
 ti awniat waday mun'olog hi ononyu!

Mawagahan ayun kumiyol ad ugwan
 ti awniat umanla ayu!

22Ya mawagahan ayuh awnih un da'yu abohlan hinan
 tatagu,

ya lahhinon da'yu,
 ya hiwihiwitan da'yu,
 ya pahiwon da'yu

ti nan pangunudanyun Ha'in an Imbaluy di Tagu.

23Ti heden algaw ya mun'am'amlong ayun ay ayu
 ung'ungungngan yumagtutu ayuh pun'am'amlonganyu ti do'ol di
 lagbuyuh matalepon ad abuniyan! Ya umat ayuh din propetah
 din penghana ti henen aton di tatagun da'yun nappuhi ya at
 hina goh di inat di ap'apudah din propeta.

24Mu mahmo' ayun adangyan
 ti ad ugwan di pun'am'amlonganyu ya anggay!

25Ya mahmo' ayun do'ol di tanudna
 ti awniat munhinaang ayu.

Ya mahmo' ayun umanlad ugwan
 ti awniat munlungdaya ayu ya kumiyol ayu.

26 Ya mahmo' ayun ulgu'ulgudon nan nappuhiy ugalidan
 taguy amaphodanyu

ti nan ad holag hinan mun'ulgud ya umat hina goh di
 inulguddah aat di agguy immannung an propetah
 din penghana.”

Hay Pamhodan hinan Buhul*(Mat. 5:38-48; 7:12)*

27Ya inalin Jesus goh di, “Hiyah te itugun'un da'yun mangngol:
 maphod hi unyu pohpohdon nan mamuhul ay da'yu, ya atonyuy
 maphod hinan mamohol ay da'yu. 28Ya iyadaogyu nan mangidut
 ay da'yu, ya iluwaluanyu goh nan mangi'ingol ay da'yu. 29Ya
 gulat ta waday manapa' hi apengyu ya adiyu iballoh, at ta'on

hi unda itapa' hi pangngelna. Ya gulat goh ta polhon nan taguy jacketyu ya inudmanyu goh hi oha. ³⁰At an amin di mun'adaw ya maphod hi unyu idatan. Ya nan nangngal hi gina'uyu ya adiyu bangngadon. ³¹Ya hay pohdonyuh aton di tatagun da'yu ya hiya goh di atonyun dida.

³²Hay aton di nabaholan ya hay mamhod ay diday pohdonda ya anggay. Ya unudonyu ay hene ta nan mamhod ay da'yuy pohdonyu goh ya anggay ya mi'id idat Apo Dios hi lagbuyun ne. ³³Ya gulat ta hay mangat hi maphod ay da'yuy pangatanyu goh ya anggay hi maphod ya mi'id idat Apo Dios hi lagbuyun ne, ti ta'on un nan nabaholan ya atonda goh. ³⁴Ya gulat ta ipa'utanganyu ya anggay nan inilayun mamallog hinan ipa'utangyu ya mi'id lagbuyun ned abuniyan, ti ta'on un nan nabaholan ya pa'utanganda nan i'ibbadan nabaholan an waday pamallogda. ³⁵Mu da'yu ya maphod hi unyu pohdon nan buhulyu, ya atonyuy maphod ay dida. Ya pa'utanganyu dida an adiyu namnamaon an ibangngadda. Atonyu ay hana at nidugah di lagbuyud abuniyan, ya da'yuy imbaluy Apo Dios an na'abbagbagtu ti ta'on un nan adi munyaman ya nan adi mangngol ya maphod di aton Apo Dios ay dida damdama. ³⁶Maphod hi un ayu ma'aggohgoh ti ma'aggohgoh hi Amayun hi Apo Dios ay da'yu."

Hay Adi Pangipanuhan hi Aton di Ibba

(Mat. 7:1-6)

³⁷Ya inalin Jesus di, "Adiyu ipanuh di aton di ibbayu ta adi goh ipanuh Apo Dios di atonyuh awni. Ya aliwanyuy bahol di ibbayu, at ma'aliwan goh di baholyu. ³⁸Ya adiyu ukuhan an bumadang hi ibbayun taguh un way mahapulda, ti hi Apo Dios ya mi'id ukuhan bumadang ay da'yu ti do'ol di ibadangna. Ya do'ol ay di idatyu ya do'ol goh di midat ay da'yu. Wa ay ta itang di idatyu ya itang goh di midat ay da'yu."

³⁹Ya inulgud goh Jesus nan waday ibalinana an inalinay, "Adi mabalin hi un itudun nan nabulaw di owon nan nabulaw goh ti magahdan duwah nan pingit di kulha. ⁴⁰Adi do'do'ol di inilan nan mitudtuduwan ya un nan muntudtudu. Mu unat goh malpah an mituduwan ya mipaddung mahkay di inilanah nan muntudtudu.

⁴¹Alyo' goh heten nipa"el: Goh ta tigonyuy butah matan di ibayu, ya adiyu nomnomon di ongol an tablah matayu? ⁴²Adi

maphod hi unyu alyon hinan ibayuy, Agi', ma'a ta ano' han butah matam! Mid ologyu ti wada goh di immuy hi ongol an tablah matayu, at mi'id tigonyu! Munlayah ayu! Hay mahhun ya anonyu nan ongol an tablah matayu, at mapatal hi panniganyuh nan itang an butah matan di ibayu."

Hay Nitudtuduwan di Maphod ya Nappuhin Bungan di Ayiw

(Mat. 7:15-20)

⁴³Ya inalın Jesus di, "Gulat ta munlutbu han ayiw ya bumunga at maphod. Mu gulat ta munhaguti han ayiw at adi maphod. ⁴⁴Nan bungan di ayiw di panginnilaan hi un munhaguti nan ayiw unu munlutbu. Bo'on hay pagal di panggalanyuh nan bungan di atummol, ya bo'on hay beeng di panggalanyuh bungan di greyp. ⁴⁵At nan tagun maphod di nomnomna ya maphod goh di atona, ya nan tagun nappuhiy nomnomna ya nappuhi goh di atona. Ti hay aat nan wah nomnom di tagu ya hiyah ne goh di aat di hapitona."

Hay Aat nan Duwan Nun'ammah Abungda

(Mat. 7:24-27)

⁴⁶Ya inalına goh di, "Anaad ta lupitonyuy, Apu, hi un ayu mi'hapit ay Ha'in, mu adiyu unudon di alyo'? ⁴⁷At an amin nan tatagun mangngol ya mangunud hinan hapito' ⁴⁸ya nipaddung hinan tagun nun'ammah abungna an numbo'ah maluhung ta nan gungit di nangipabunanah nan tu'ud. Ti unat goh dimmolodoloh ta nundatong ya hene'nobna nan abung, mu agguay natu'in ti nihamad. ⁴⁹Mu nan mangngol hinan hapito' ta adina unudon ya nipaddung hiyah nan tagun nun'ammah abungna an unna impabun di tu'udnah nan lutan agguyna inhamad. Ti unat goh dimmolodoloh ta nundatong ya natu'in, ya nun'apa'i."

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan

Himbut di Ap'apun di Tindalu

(Mat. 8:5-13)

7 Dengngol din tatagun amin di inulgud Jesus. Ya unat goh nalpah ya immuy ad Capernaum. ²Ya wah di han ap'apun di tindalun iRome,^v ya waday himbutnan pohpohdona, mu nundogoh an magadyuh matoy. ³Ya unat goh dengngolnan

^v7:2 Impapto'nay 100 an tindalu.

nidatong hi Jesus ya hennagnay udumnah nan ap'apun di Hudyu ta umuyda ayagan Hiya ta iyadaognay lewohon han himbutna. ⁴At unat goh nidatongdan Jesus ya inal'alu'dan inaliday, “Atom ni' nan pohdon den tindalu ta waday labun nan maphod an ina'inatna ⁵ti hiya ya ta'on un Hentil mu pohdon ditu'u, ya impiyammanay himba'an an a'amunganmin mundayaw.” ⁶At ni'yuy hi Jesus ay dida.

Ya unat goh magadyuhdah nan abung ya hennag han ap'apun di tindaluy i'ibbana ta invalidan Jesus di, “Apu, ta'on un'a adi umatam hi abungmi ti na'ampaa', ya nabagtu'a, at bumaina' hi un'a humigup hi nunhituwa'. ⁷Hiyaat unna' agguy immalin nanamun He"a. At unmu hapiton ya ammunah nan wadam at umadaog han himbut'u. ⁸Ti ha"iin atog ya waday apu' hi puntamua', ya unudo' di alyona. Mu ta'on un umat hina ya wada goh di puntamuo' an tindalu, at wa ay ta alyo' hinan ohay, Umuy'a! at umuy, ya gulat goh ta alyo' hinan ohay, Umali'a! at umali. Ya alyo' ay goh hinan himbut'uy, Atom hene! at atona. At iyal'allanan He"a an unmu hapiton at umadaog.”

⁹Ya unat goh dengngol Jesus hene han nangalina ya manoh'a, at nunligguh hinan do'ol an tatagun nitnud ay Hiya, ya inalinay, “Donglonyuh te ti ta'on hi un nan i'Israel an Hudyu ya mi'id dengdengngol'uh umat eten nidugah di pangulugna!”

¹⁰Ya unat goh numbangngad din nahnag hi abungda ya inatamanda din himbut an immadaog di dogohna.

Hay Nanaguan Jesus hinan Imbaluy han Nabalun Babai

¹¹Ya palpaliwan ya immuy hi Jesus hinan babluy an ngadanay Nain, ya ni'yuy nan intudtuduwana ya nan do'ol an tatagu. ¹²Ya unat goh immatamdah nan pantaw di babluy ya dinamuda han natoy an ibuhu'da ta iyuyda ilubu'. Ya bugtung heden natoy an imbaluy han umu'utun, ya do'olday tatagun den babluy an nitnud ay hiya. ¹³Ya unat goh tinnig nan Apu tu'u nan balu ya inggohgohana, at inalinay, “Idinongmun kumila.”

¹⁴Ya immuy hinan lungun, ya dinapana, at inta'dog din nangdon eden lungun. Ya inalin Jesus di, “La'ay, bumangon'a!” ¹⁵Ya bimmangon heden natoy, ya himmapit, ya hennag Jesus ta umuy ay inana.

¹⁶Ya manoh'a ahan an amin din tatagu, ya hinapitday amaphodan Apo Dios, ya inaliday, “Nabagbagtuh ten propetan immalin ditu'u!” Ya inalida goh di, “Immalih Apo

Dios an mamadang hinan tataguna!” ¹⁷At heten inatna ya nundongol an amin hinan Provinciad Judea ya nan himpahimpapangilih di.

**Hay Nannagan John an Mumbonyag
hinan Intudtuduwan Jesus**

(Mat. 11:1-19)

¹⁸Inulgud nan intudtuduwan John ay hiya an amin nan ina'inat Jesus. Ya pento' John di duwah nan intudtuduwana ¹⁹ta umuyda hanhanan ay Jesus di, “Undan He"ay Alin Pento' Apo Dios an honogona, unu waday ohah hodonmi?”

²⁰At immuy din nahnag ay Jesus, ya inalidan Jesus di, “Hennag da'min John an Mumbonyag ta ibagamin He"a nan pohdonan ibaga, an inaliday, Undan He"ay Kristun hennagna, unu waday ohah hodonmi?”

²¹Ya henen gutud ya nun'ipa'adaog Jesus di do'ol an tatagun way dogohna, ya nunla'ahnay nun'appuhin lennawan niहु'lung hinan udumna, ya impa'adaognay do'ol an nun'abulaw ta mittig di matada. ²²Ya inalinan diday, “Ekayu ul'ulgudon ay John tun tinnigyu ya dengngolyu. Ti ten

mittig mahkay di matan di nabulaw,
ya midalan nan hu'in di napiklud,
ya pinumhod di napalla',
ya medngol nan ingan di napu'it,
ya mamahuan di natoy,
ya miyulgudan nan nawotwot hinan Maphod an
Ulgud.”

²³Ya mawagahan nan tagun adi munhinnumnong hinan aat'u!”

²⁴Ya unat goh nakak din hennag John ya inulgud Jesus di aat John hinan do'ol an tatagun inaliday, “Han tagun managuhagung ya umat hinan bilau an mumbigwabiw hi un matuyupan, mu adi umat hinay ekayu tinnig ay John hinan mapulun. ²⁵Ya bo'on goh han tagun nunlubung hi mundongngol an lubung an nanginay immuyyu tinnig ti nan umat hinan tagu ya mapmaphod an amin di gina'uda ya nitaguanda, at diday mihinah nan palasyu! ²⁶Hay inila' hi ekayu tinnig hidi ya han propeta. Ya nepto' an hay propetay tinnigyu an hi

^w7:22 Isa. 35:4-6. Hiyah ne impa'innilan Isaiah nan aton nan Alin Pento' Apo Dios.

John an Mumbonyag, ya na'abbagbagtu hiya ya un nan udum an propeta. ²⁷Ti hi John di inulgud di tudo' Apo Dios hidin penghanan inalinay,

Hiyah te pumbabaago',

ya honogo' ta mangun'unna ya un He'a,

ya idadaanay tatagu ta abulutunday aliam.^x

²⁸Ya donglonyuh te ti mi'id taguh tun lutan nabagbagtu ya un hi John. Mu nan tagun middum hinan Pumpapto'an Apo Dios an ta'on hi un na'ampa ahan mu hiyay nabagbagtu ya un hi John.”

²⁹Ya unat goh dengngol an amin di tatagu an ta'on un nan mun'amung hi buwit nan inalin Jesus ya hinapitday amaphodan Apo Dios ti didanay nangabulut hi namonyagan John ay dida. ³⁰Mu nan Pharisees ya nan nanginnilah Uldin di Hudyu ya aggyuda inunud di penhod Apo Dios hi atonda, ya aggyuda goh inabulut di pamonyagan John ay dida.

³¹Ya inalin goh Jesus di, “Itudu' di aat nan tataguh tun lutad ugwan ³²ti umatdah nan ung'ungungngan munligligwan um'umbun hinan pummalkaduan, ya muntutu'u'andah nan i'ibbadan alyonday,

Nanungngali ami,

mu aggyuy ayu nanayaw.

Ya nun'ebel ami,

mu aggyuy ayu ni'kilan da'mi.^y

³³Nan aat John an Mumbonyag ya aggyuna tinamtaman di tinapay ya bayah, ya inaliyuy un nahe'pan hi dimunyu. ³⁴Mu Ha'in an Imbaluy di Tagu ya hay aat'u ya ta'on unna' mangamangan ya uminu'inum ya alyonyu goh damdamay, Tigonyuh nen tagun natallubu ya ma'innum, at nappuhin tagu ti ibban di mun'amung hi buwit ya nan udumna goh an nabaholan! ³⁵Mu hiyah te nomnomonyu: hay amaphod ya anala'eng Apo Dios ya ma'immatunan nan tatagun mangabulut hi pangatmin duwa ay John.”

Hay Nangihiitan han Babaih Bangbanglun Jesus^z

³⁶Inayagan han ohan Pharisee hi Jesus ta umuy me'an hi abungna, at ni'yuy hi Jesus, ya ni'yubung hinan lamehaandan

^x7:27 Mal. 3:1. ^y7:32 Bahaom nan footnote di Mat. 11:17 ta innilaom di pohdonan hapiton. ^z7:36-50 Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus.

nangan. ³⁷Ya wada han putan den babluy. Ya unat goh dengngolnan ne"an hi Jesus hidih nan abung di Pharisees ya inyuyna han danum an nangingan bangbanglun nittuh nan alewahhang an ma'alih alabaster. ³⁸Ya unat goh immatam hinan awadan da Jesus ya nunhippiah gopong di hu'in Jesus, ya ma'akkila, ya nun'a'agah di lugwanah hu'in Jesus. Ya pinu'nahanah buu'na, ya inungngu'ungnguna, ya inyapyu'apyutnay bangbangluh hu'ina.

³⁹Ya tinnig nan Pharisees an nangayag ay Jesus heden na'at, ya inalinah nomnomnay, "Un adya makulug an propetah ten tagu at inilanay aat ten babain nanapan Hiya ti hiya ya puta!"

⁴⁰Ya inalin Jesus ay hiyay, "Simon, waday alyo' ay he"a."

Ya tembalnan inalinay, "Ngadan nan alyom, Apu?"

⁴¹Ya inalin Jesus di, "Wada han tagun mumpa'pa'utang hi pihhuna, ya impa'utanganay duwah linala'i. Ya lemay gahut di palatah^a inutangnah nan oha, ya nabongley palatah^b inutangnah nan oha. ⁴²Ya unat goh hay gutud di pamalganda ya mi'id pihhudah pamallogda, at agguy impapallog nan nangipa'utang ay dida. Ya hay inilam nin ay danen duway ong'ongngol di pamhodnah nan numpa'utang?"

⁴³Ya tembal Simon an inalinay, "Mid mapto' ya nan tagun ong'ongngol di inutangna."

Ya inalin Jesus di, "Makulug hene." ⁴⁴Ya inhiggunnah nan babai, ya inalina goh ay Simon di, "Tigom adyah ten babai. Hidin himmigupa' hinan abungmu ya mi'id indatmuh danum ta nangihu' hi hu'i', mu heten babai ya hay lugwanay nangulahnah hu'i', ya pinu'nahanah buu'na. ⁴⁵Ya agguya' inungngun he"ah pangipattigam hi pundenolam hi immalia', mu heten babai ya inungngu'ungngunay hu'i' hi himmigupa' ta nangamung ad ugwan. ⁴⁶Ya agguymu linanay buu"u an hiyah ne ugali tu'u, mu heten babai ya inyapyutnah hu'i' di bangbanglu. ⁴⁷At donglom tun alyo' ay he"a: ta"on un do'ol di bahol ten babai mu ma'aliwan ti nidugah di pamhodnan Ha"in, mu nan tagun mangalih un itang di baholna ya itang goh di pamhodna."

⁴⁸Ya inalinah nan babaiy, "Na'aliwan di baholmu."

^a7:41 Hay balulna ya umat hinan heldun di ohan taguh un bumo'lah lemay gahut an algaw. ^b7:41 Hay balulna ya umat hinan heldun di ohan taguh un bumo'lah nabonglen algaw.

⁴⁹Ya nunhahapit nan ne"an an way ohaan inality, "Goh udot heten tagun olognan mangaliw hi bahol?"

⁵⁰Ya inalin Jesus hinan babaiy, "Nan pangulugmuy namaliw ay he"a. At umuy'a, ya umanla'a mahkay."

Hay Nitnudan nan Binabaih Nunle'le'dan Jesus^c

8 Wan nalpah heden na'na'at ya immuy hi Jesus hinan abablubabluy, ya intudtudunay Maphod an Ulgud hi aat di Pumpapto'an Apo Dios. Ya ni'yuy din himpulu ta duwan intudtuduwana, ²ya nitnud goh din udumnan binabain nunla'ahanah nan nun'ihu'lung an nappuhin lennawa, ya nan lewihonda. Ya niddum ay didah Mary an nungngadan hi Mary an iMagdala an din nunla'ahan Jesus hinan pitun nun'appuhin lennawan neh'op, ³ya hi Joanna goh an ahawan Cuza an nun'endogon Herod, ya hi Susanna goh, ya nan udumnan do'ol an binabai. Ya hinalimunanda da Jesus ti nan abalinanday imbadanga.

Hay Nipa"el an Hay Aat di Nunhabuag hi Oho'^d

⁴Wa han ohan algaw ya na'amungday do'ol hi tatagun nalpuh nan abablubabluy an immuy ay Jesus, ya inulgudnan dida han nipa"el.

Hay Aat ten Nipa"el

(Mat. 13:1-9; Mk. 4:1-9)

An inalinay, ⁵"Wa han immuy hi umanan munhabuag hi oho'. Ya unat goh inhabuagna din oho' ya waday nagah hinan dalan an natoptop, at immuy nan hamuti, ya nunhobatda nan oho'. ⁶Ya nagah din udumnah nan lutan nipa'pa' hinan batu, at ag'aga ya himmangaw. Mu unat goh naptangan ya nalyaw ti mi'id aton di lamutnan lumhod. ⁷Ya nagah din udumnah nan way mahinubit, at na'ipit an agguy pinumhod. ⁸Mu din udumna ya nagah hinan way lo'eh an luta, ya himmangaw, ya bimmunga, ya numbalin hi hingagahut di bungan di hinohha."

Ya unat goh nalpah henen inulgudna ya nuntu'u' an inalinay, "Hay mahapul ya ihamadyun nomnomon heten inulgud'u!"

^c 8:1-3 Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. ^d 8:4-15 Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus.

Hay Nangibaagan Jesus hi Anaad ta Hay Nipa"el di Ul'ulgudona

(Mat. 13:10-17; Mk. 4:10-12)

⁹Imbagan din intudtuduwan Jesus di, “Hay ibalanan ne han inulgudmun nipa"el an hay aat di nunhabuag?”

¹⁰Ya inalinay, “Mipa'innilay aat di Pumpapto'an Apo Dios ay da'yu, mu adi mipa'innilah nan udumnan tatagu, at hiyaat un hay nipa"el di ulgudo' ta ta'on unda

tigotigon di ato',

mu mi'id iniladah aatna.

Ya donglodonglonday alyo',

mu adida ma'awatan di pohdonan ibaga.”^e

Hay Nangibaagan Jesus hi Nipaddungan din Nunhabuag hi Oho'

(Mat. 13:18-23; Mk. 4:13-20)

¹¹At inulgud mah Jesus di ipaddungan den ulgud an hay aat di nunhabuag hi oho' an inalinay, “Nan oho' ya hiyah ne Hapit Apo Dios. ¹²Ya nan dalan an natoptop ya hiyah ne nomnom di tatagun mangngol hi Hapit Apo Dios. Ya nan hamutin mambat hinan oho' ya hiyah ne diyablu ti ipa'aliwnay Hapit Apo Dios ay dida ta omod unda adi unudon, at adida mabaliwan. ¹³Ya nan lutan nipa'pa' hinan batun nagahan di udumnan oho' ya hiyah ne nomnom di tatagun nangabulut hinan Hapit Apo Dios. Ti unat goh dengngolda ya mun'am'amlongda, mu mi'id limmamutanan dida. Ti unudondah na'amtang, mu unat goh natapnganda ya indinongdan unudon. ¹⁴Ya nan lamut an ni'hangawan di oho' ya hiyah ne nangngol hinan Hapit Apo Dios, mu adida unudon ti nan pohpohdondah nitaguanday ipapto'da an nan umadangyananda, ya nan amnawdah nan ma'ma'at hitun luta. ¹⁵Ya nan lo'eh an luta ya hiyah ne nomnom di tatagun ma'ma'ullay ya maphod, ya diday mangngol hi Tugun Apo Dios, ya inaynayundan kulugon, at diday manginaynayun an mangat hi maphod an paddungnay umatdah nan nitanom an dimmo'ol di bungana.”

Hay Aat di Natolgan an Dilag

(Mk. 4:21-25)

¹⁶Nun'ulgud goh hi Jesus an inalinay, “Tolgan ay han tagu nan dilag ya adina aluban hinan banga, ya adina

^e 8:10 Isa. 6:9.

goh ipa'ayudu' hinan hiluk di kama. Ti unna ipattu' hinan nabagtu ta tigon nan humigup di patal. ¹⁷Ya umat ay ditu'un tatagu ti awni ta udum hi algaw at ma'innila mahkay di ina'inat tu'u an ta'on un nipo'oy ad ugwan. ¹⁸At ihamadyun donglon. Ti nan tagun mangunud hinan mitudun hiya ya ma'udman goh hi udum hi algaw, mu nan tagun adi mangunud hinan mitudun hiya ya mipa'aliw ay hiya.”

Hay Aat di Tutulang Jesus

(Mat. 12:46-50; Mk. 3:31-35)

¹⁹Immuy hinan wadan Jesus da inana ya nan a'aginan linala'i ti penhoddan mi'hapit ay Hiya, mu mi'id inatdan himmigup hi wadana ti do'ol di tatagu. ²⁰Ya waday nangipa'innilan Hiyan inalinay, “Wah dih inam ya nan a'agim^f an timma'dogdah nan gettaw an pohdondan mi'hapit ay He"”a.”

²¹Ya inalinan diday, “Nan mangngol hinan Hapit Apo Dios ta unudonda ya diday o'ommod'u ya a'agi.”

Hay Nangipadinngan Jesus hinan Puo'^g

(Mat. 8:23-27; Mk. 4:35-41)

²²Wa han ohan algaw ya inalin Jesus hinan intudtuduwanay, “Umuy tu'uh dammang tun lobong.” At numbangkada, ya impadehda. ²³Ya heden numbangkaanda ya nolo' hi Jesus. Ya hin'alina ya inongolnay puo', at gun mahuyatan hi danum nan bangka ta engganah un napnu, ya ma'atta'otda.

²⁴Ya immuydah nan awadan Jesus, ya binangonda, ya inaliday, “Apu! Ten munlonong tu'u!”

At bimmangon hi Jesus, ya inhingalna nan puo' ya nan ongol an dalluyun ta duminongda. At himbumagga ya dimminongda an mi'id al'ali mahkay. ²⁵Ya inalinan diday, “Undan mi'id ah pangulugyu?”

Ya manoh'ada, ya timma'otda, at nunhahapitdan inaliday, “Anggoh udot hete han tagun ta'on un nan puo' ya nan ongol an dalluyun ya unudonday alyona?”

^f8:20 Hay ngadanda ya nibaag hi Mk. 6:3. ^g8:22-25 Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus.

Hay Nunla'ahan Jesus hinan Neh'op an Nappuhin Lennawa

(Mat. 8:28-34; Mk. 5:1-20)

²⁶Dimmatongdah nan babluy di iGadera^h an dammang nan Lobong an Galilee. ²⁷Ya unat goh limmahun da Jesus hinan bangka ya dinamun han tagun nalpuh nan babluy an nahehe'pan hinan do'ol an nun'appuhin lennawa. Ya ente"anah din nabayag di agguyna nunlubungan, ya agguy imman'anamut hi abungda an un nihihinnah nan wadan di lubu'. ²⁸Ya unat goh tinnignah Jesus ya numbugaw, ya natu"i hi inayungana, ya inaliny, "Jesus an Imbaluy Apo Dios an na'abbagbagtu! Hay atom ay ha"i? Al'alu'o' ni' He"a ta adia' paligaton!" ²⁹Ya manu ay inaliny ne ti minandal Jesus an mala'ah hiyan den tagu. Hadin nappuhin lennawa ya gun meh'op eden tagu, at wa ay ta neh'opda ya kinanhilan nan tataguy ngamayna, ya binobodday hu'ina, ya inyadugda, mu ta'on damdama ya numpogtang nan neh'op nan kanhel, ya impalayawdah den taguh nan mapulun.

³⁰Ya imbagan Jesus ay hiyay, "Hay ngadanmu?"

Ya inaliny, "Ha"i hi Do'ol." Ya manu ay hiyah ne ngadanda ti do'olday nun'eh'op ay hiya. ³¹Ya inal'alu' din nun'eh'op hi Jesus ta adina payon didad dolom an awadan di munha'it.

³²Ya wah di do'ol hi babuy an munhu'aydah nan duntug. Ya inal'alu' nan neh'op hi Jesus ta ipihu'lungna didah nan babuy, ya inatna. ³³At nala'ah din nun'appuhin lennawah nan tagu, ya immuyda nun'ihu'lung hidin babuy, ya numpunyapyappahandah nan duntug, ya nundapuhdah din lobong, at nun'a'unugda.

³⁴Ya unat goh tinnig din mun'adug hi babuy henen na'at ya timmagtagdan immuy hinan abablubabluy an mangulgud hinan na'at. ³⁵Ya immuy nan tataguh awadan da Jesus ta tigonday na'at. Ya unat goh inah'upanda dida ya timma'otda ti nan tagun nala'ahan di nappuhin lennawan inumbun hi inayungan Jesus ya nalubungan mahkay, ya pinumhod di nomnomna. ³⁶Ya din nannig hi na'at ya inul'ulguddah din immaliy aat di nala'ahan din nun'appuhin lennawah nan lala'i. ³⁷Ya an amin di tataguh nan himpapangilid Gadera ya inal'alu'dah Jesus ta taynana dida ti timma'otdan Hiya. At nunlugan da Jesus hi bangka, ya nakakda.

^h 8:26 Nan tataguh tu ya Hentil, at hiyaat un waday babuyda (verse 32).

38Ya hidin agguйда pay nakakan ya din tagun nala'ahan di nun'appuhin lennawa ya inal'alu'nah Jesus ta mitnud ay Hiya. Mu hennag Jesus hiyan inalinay, 39“Mumbangngad'ah abungyu ta iyul'ulgudmun amin di inat Apo Dios ay he"a.” At immuy heden lala'i, ya inulgudnan amin hinan babluy di inat Jesus ay hiya.

**Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Imbaluy
Jairus ya din Nanapah Lupit di Lubungnaⁱ**

(Mat. 9:18-26; Mk. 5:25-43)

40Unat goh numbangngad da Jesus hinan dammangna ya mun'am'along nan tatagun nanannod ay Hiya. 41Ya immuy ay Jesus han tagun ngadanah Jairus an ap'apuh nan himba'an di Hudyu. Ya nunhippih inayungan Jesus, ya inal'alu'na ta mi'yuy hi abungda 42ti magadyuh an matoy han oh'ohhan imbaluynan babain himpulu ta han duwa nin di tawona. At ni'yuy hi abungna.

Mu hinan pundaldallananda ya inalulungan din tatagu Hiya. 43Ya niddum ay dida han babain himpulu ta han duway tawon di adi atdu'an di dalam bumuhu' hi odolna, mu mi'id di nangaan eden dogohna.^j 44Ya nebnog ay Jesus, ya dinapanay lupit di lubungna. Ya himbumagga ya natdu' din dalah odolna.

45Ya imbagan Jesus di, “Hay nanapan Ha'in?”

Ya inhautdan amin, at inalin Peter ay Hiyay, “Apu, do'olday tataguh nunli'ub ay He"a!”

46Mu inalin Jesus di, “Oo, mu wada han nanapah lubung'u ti inila' an waday badang an bimmuhu' hi odol'u.”

47Ya unat goh inilan han babai an inilan Jesus damdama nan inatna ya immuy hi wadana, ya gimmayogayonggong, ya nunhippi, ya inulgudnan amin hinan tataguy dimmalat hi nanapaanan Jesus, ya inalina goh di himbumagga ya immadaog din lewohona. 48Ya inalin Jesus ay hiyay, “Agi!, dimminong nan lewohom ti dumalat nan pangulugmu. At umuy'a ti mid mahkay al'alín he"a.”

49Ya hidin pi'haphapitan Jesus eden babai ya dimmatong han lala'in nalpuh nan abung Jairus. Ya inalinan Jairus di, “Adim itnud han Muntudtudu ti natoy damdama nan imbaluymu.”

ⁱ8:40-56 Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. ^j8:43 Nan udumanan nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios ya alyonday *impuhnay pihhunah numpa'agahanah nan duktul.*

⁵⁰Ya dengngol Jesus hene, ya inalinan Jairus di, “Adi'a numanomnom ta un'aat kumulug at tumagu nan imbaluymu.”

⁵¹Ya unat goh inatamanday abung da Jairus ya agguyna ni'higupon din udumnan tagu an anggay da Peter ay John, ya hi Jacob,^k ya nan o'ommod den ung'ungnga. ⁵²Ya wah diday ahikikila ya ahilulugwa. Ya inalinan diday, “Adi ayu ahikikila ti un nolo' henen ung'ungnga an aggy natoy.”

⁵³Ya ma'akikkidan Hiya ti iniladan nanattoy. ⁵⁴Mu inodnan Jesus di ngamayna, ya binangonan inalinalay, “Ingngi, bumangon'a.” ⁵⁵Ya timmagu, at nabannangon, ya inalinalay Jesus di, “Idatyuy onona.” ⁵⁶Ya manoh'a nan o'ommodna. Ya tinugun Jesus dida ta adida ibabbaag henen na'at.

Hay Namaalan Jesus hinan Himpulu ta Duwan Intudtuduwana^l

(Mat. 10:1-42; Mk. 6:7-13)

9 Inayagan Jesus din himpulu ta duwan intudtuduwana ta na'amungda, ya indatnay haadda. Ya binadangana dida ta ologdan mangameh hinan nappuhin lennawa, ya ologda goh an mangiyadaog hinan lewohon nan tatagu. ²Ya hennagna dida ta umuyda itudtuduh nan tataguy aat di Pumpapto'an Apo Dios, ya nan iyadaogan di lewohon nan tatagu. ³Ya inalinalay diday, “Mangiw'iwadya ayun mumbaat, at adi ayu munhuhul'ud ya mummamakuto, ya adi ayu umdon hi ma'an ya pihhu, ya un ohay ilubungyu ya ammuna. ⁴Ya umuy ayu ay hinan ohan abung ya mihihinna ayuh di ta nangamung un ayu himmumbaat. ⁵Ya wada ay di adi umanlah dumatnganyuh babluyda ya taynanyu dida. Ya hinan akakanyu ya pu'pu'anyu nan hupu' hi hu'iyu ta panginnilaandan nappuhih nen inatda.” ⁶Ya tinaynandah Jesus, ya niwa'atdah nan bababbabluy an mangulgud hinan Maphod an Ulgud. Ya an amin di inayanda ya inyadaogday lewohon nan tatagu.

^k 8:51 Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan.

^l 9:1-6 Mid mapto'ya ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus.

**Hay Agguy Nanginnilaan Herod an
Ma'alih Tetrarch hi Aat Jesus^m**

(Mat. 14:6-12; Mk. 6:21-29)

⁷Unat goh dengngol Herod an ma'alih Tetrarchⁿ an amin di ina'inat Jesus ya mi'id potot' di nomnomonah aat Jesus. Ti nan udumna ya inaliday un hi John an un namahuan, ⁸ya nan udumna goh ya inaliday un hi Elijah an propetah din penghanan numpatigaw ad ugwan, ya nan udumna goh ya inaliday un Hiya ya ohah nan propetah din penghanah namahuan. ⁹Ya inalin Herod di, "Impaputul'uy ulun John, mu ngadan nen tagun dengngol'uy pangatnan umat hina udot?" Ya penhodna ahan an tigon hi Jesus.

Hay Namanganan Jesus hinan Lemay Libun Tatagu^o

(Mat. 14:13-21; Mk. 6:30-44; Jn. 6:1-14)

¹⁰Ya hidin numbangngad nan hennag Jesus ya inul'ulguddan amin di ina'inatda. Ya initnud Jesus dida, ya aggyuda inyal'aliy immayandah nan babluy an ad Bethsaida. ¹¹Mu ta'on ya dengngol damdama nan do'ol an tatagu, ya inunudda Hiya. Ya ma"amlong hi Jesus hidin numbangngadanda, ya intudtudunay aat di Pumpapto'an Apo Dios, ya inyadaogna nan way lewohona.

¹²Unat goh na'uy mapuyaw ya immuy nan himpulu ta duwan intudtuduwanan Hiyan inaliday, "Payom tun tatagu ta umuydah nan neheggon an ahigihigib an mannig hi ononda ya olo'anda ti mi'id nunhituh tu."

¹³Ya tembal Jesus an inalinay, "Ta'on ya da'yuy mangidat hi ononda."

Mu inaliday, "Un lemlemmay tinapay ya un dudduway ekan hi wada, at adi umda! Mu pohdom ay ya umuy ami luma'uh onon ya ihdan tun tatagu." ¹⁴(Ya lemay libu nin di linala'in wah di.)

^m9:7-9 Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. ⁿ9:7 Hay pohdon ten hapit an tetrarch an ibaga ya *godwan di godwa* (unu 1/4), ya heden ngadan ya niddum ay Herod Antipas ti impapto'nay godwan di godwah numpapto'an nan Alin hi Herod an Nidugah. Hay nun'alian Herod Antipas ya hidin 4 B.C. hi engganah din 39 A.D. ^o9:10-17 Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus.

Ya inalin Jesus hinan intudtuduwanay, “Pabunonyu didan amin, mu hinnanabongley tataguh nan ohan himpampun.”

¹⁵At inatda an pinabunda didan amin. ¹⁶Ya innal Jesus din leman tinapay ya nan duwan ekan, ya intangadnad abuniyan, ya endenolnan Apo Dios, ya inupe'upengna, ya indatnah nan intudtuduwana ta ipiyapongdah nan tatagu. ¹⁷At nangandan amin, ya nun'abhugda. Ya unat goh inamung nan intudtuduwan Jesus di na'angang ya himpulu ta duway bahkit di napnu.

Hay Inalin Peter hi Aat Jesus^p

(Mat. 16:13-20; Mk. 8:27-30)

¹⁸Unat goh ang'anggay hi Jesus an munluwalun Apo Dios ya immuy nan intudtuduwanan Hiya. Ya imbaganan diday, “Hay alyon tuwali nan tataguh aat'u nin?”

¹⁹Ya tembaldan inaldiday, “Alyon di udumnay He"ah John an Mumbonyag. Ya nan udumna goh ya alyonday un He"ah Elijah. Ya umat goh hinan udumna an alyonday He"ay ohah nan propetah din penghanan un'a namahuan.”

²⁰Ya inalin Jesus ay diday, “Ya da'yu mah, hay alyonyuh aat'u?”

Ya tembal Peter an inalinay, “He"ah Kristu an nan Alin Pento' Apo Dios!”

Hay Nangibaagan Jesus hi Aat nan

Ipaligligatana ya Atayana^q

(Mat. 16:21-28; Mk. 8:31-38)

²¹Inhamad ahan Jesus an tinugun nan intudtuduwana ta adida ahan ibaag di immannung an aatnah nan tatagu. ²²Ya inalina goh di, “Ha"in an Imbaluy di Tagu ya nidugah di ipaligligatana' ti pahalona' hinan a'ap'apun di Hudyu, ya nan papadi, ya nan muntudtuduh nan Uldin. Ya patayona', mu un tuluy algaw di maluh at mamahuana.”

²³Ya inalinan didan amin di, “Unudona' ay hinan tagu ya mahapul an adina hunnon di itaguana, at ta'on hi un mapahiwh unu mapatoy mu mahapul an Ha"in unudona damdama. ²⁴Ya hay adi umunud ti adina abuluton di ipaligligatana unu nan

^p 9:18-20 Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. ^q 9:21-27 Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus.

apatayana ya hay angunuhna ya milahhin ay Apo Dios hi mid pogpogna. Mu nan mipaligligat unu nan mapatoy ti hay pangunudanan Ha"n ya hay umangunuh ya mi'tagun Apo Dios hi mid pogpogna. ²⁵Gulat ta abalanan di tagun mangngal an amin hi mun'aphod an gina'uh tun luta, mu mi'id hulbina damdama ti adi ay umunud at hay umangunuh ya milahhin ay Apo Dios hi mid pogpogna. ²⁶Ya nan tagun mangiyabain ay Ha"n ya nan itudtudu' an Imbaluy di Tagu ya adi' goh abuluton hiyah unna' mumbangngad an nabagbagtu ti impabagtua' ay Ama ya nan a'anghelnan pinilina. ²⁷At adiyu aliwan heten alyo! Ti waday udumnan da'yuh tu an adi matoy ta nangamung unyu tigon di gutud di Pumpapto'an Apo Dios.”^r

Hay Numbo'onan Jesus^s

(Mat. 17:1-8; Mk. 9:2-13)

²⁸Naluh di waluy algaw nin hi nalpahan den nuntugunan Jesus ya initnudna da Peter ay John, ya hi Jacob^t ta tini'idda han duntug ta umuyda munluwalun Apo Dios. ²⁹Ya heden punluwaluan Jesus ya numbo'on di angahna, ya ma'appaha' di lubungnan humili. ³⁰Ya himbumagga ya waday duwah linala'in ni'hapit ay Hiya an da Moses ay Elijah. ³¹Ya na'abbagbagtuy tigawda, ya hinahapitday aat di atayan Jesus an ipa'annungnad Jerusalem. ³²Ya munyungyungot da Peter, mu aggyuda nolo', at tinnigday anabagbagtun Jesus ya din duwa goh an linala'in ni'ta'dog ay Hiya. ³³Ya heden akakan din linala'in Jesus ya inalin Peter ay Jesus di, “Apu, mapmaphod ta wada tu'uh tu! At iyammamiy tuluy allung ta hinohhonyun da Moses ya hi Elijah.” (Hiyah ne inalin Peter ti agguyna inilay hapitona.)

³⁴Ya otop di punhaphapitan Peter ya himbumagga ya waday bunut an nananin dida, ya ma'atta'otda. ³⁵Ya wada han hapit an nalpuh nan bunut an inalinay, “Hiyah te Imbaluy'un pinili', at unudonyuy alyona!” ³⁶Ya unat goh diminong heden himmapit ya tinnigdah Jesus an un oh'ohhan wah di. Mu aggyu imbabbaag nan intudtuduwanah nan tataguh den tinnigda.

^r9:27 Naluh di waluy algaw ya tinnig da Peter ay John ya hi Jacob nan aat di gutud di Pumpapto'an Apo Dios (Lk. 9:28-36). ^s9:28-36 Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. ^t9:28 Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan.

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Mun'oldah

(Mat. 17:14-21; Mk. 9:14-29)

³⁷Unat goh nabiggat ya nundadyu da Jesus hidin duntug, ya do'ol di tataguh immuy nanamun Hiya. ³⁸Ya himbumagga ya numbugaw han lala'in niddum hinan tatagun nangal'alu' ay Jesus an inalinay, "Apu, umuymu ni' tigon han oh'ohhan imbaluy'u! ³⁹Ti hin'umu'udduman nahe'pan hiya, ya inumwek, ya ipagalewgewna hiya ta nangamung un umupag di timidna. Ya pun'itemognay odolna, ya mabayagan unna taynan. ⁴⁰Ya inal'alu'u nan intudtuduwan ta la'ahonda, mu mid ologda!"

⁴¹Ya inalin Jesus di, "Uya'a ya adi mihamad di pangulugyun tatagud ugwan ti unna' dan mihihinnan da'yuh enggana? Ya uya'ay pangan'anuha' ay da'yu? Iyalim hitu han imbaluymu."

⁴²Ya unat goh wan inyuyda din ung'ungngan lala'in Jesus ya tinu'in nan neh'op hiya, ya impagalewgewna, ya immodhol. Mu inhingal Jesus han nappuhin lennawa, ya nala'ah. At pinumhod mahkay heden ung'ungngan lala'i, ya impa'awitnan amana. ⁴³Ya manoh'adan amin hinan tinnigdan do'ol an abalanan Apo Dios.

Hay Nangipidwaan Jesus an Nangibaag hinan Aat di Atayana

(Mat. 17:22-23; Mk. 9:30-32)

Heden gun amanoh'aan din tataguh nan ina'inat Jesus ya inalin Jesus hinan intudtuduwanay, ⁴⁴"Pa'addonglonyu tun hapito' ay da'yu: Ha'in an napt'o an Imbaluy di Tagu ya awniat alana' hinan linala'in mamatoy ay Ha'in." ⁴⁵Mu mi'id inilan nan intudtuduwanah aat nen hinapitna ti un nehepa' ay dida ta adida innilaon aatna. Ya timma'otdan nunhanhan ay Hiya.

Hay Nabagbagtun Taguh nan Pumpapto'an Apo Dios

(Mat. 18:1-5; Mk. 9:33-37)

⁴⁶Nunhohongngel nan intudtuduwan Jesus ti way ohaan inalinay hiyay nabagbagtu ya un nan i'ibbana. ⁴⁷Ya i'innilan Jesus heden ninomnomda, at inyuyna han ung'ungnga ta endellohnan impata'dog ay Hiya, ⁴⁸ya inalinan diday, "Hay mamhod hinan umat eten ung'ungnga ti dumalat nan pangulugdan Ha'in ya dida goh di mamhod ay Ha'in, ya nan mamhod ay Ha'in ya dida goh di mamhod hinan nannag ay Ha'in. Ya nan na'ampan da'yu ya hiyay na'abbagbagtu ya un nan udumna."

Hay Aat di Umunud ay Jesus

(Mk. 9:38-41)

⁴⁹Inalin John ay Jesus di, “Apu, tinnigmi han lala'in nunla'ah hinan nappuhin lennawa ti inalinay He"a anuy dimmalat hi nangatana! Ya inyadimi ti aggyu niddum ay ditu'u!”

⁵⁰Mu inalin Jesus di, “Adiyu iyadi ti nan tagun adi mi'bohhol ay ditu'u ya hiya damdamay umunud ay ditu'u.”

Hay Aggyu Namhodan nan Ohan Babluy ad Samaria hi Ayan Jesus ay Dida

⁵¹Wan magadyuh an mipatulud abuniyan hi Jesus ya hinumangnan immuy ad Jerusalem. ⁵²Ya impiyun'unnana din linala'ih dih nan ohan higib hinan Provinciad Samaria ta idadaanday ayanah di. ⁵³Mu adi pohdon nan tataguh di ti iniladan umuy da Jesus ad Jerusalem. ⁵⁴Ya unat goh ininnilan da John ay Jacob” an intudtuduwana an adida abuluton ya inalay, “Apu, pohdom ay ya ibagamin Apo Dios ta gohbonah den babluy ta moghob!” ⁵⁵Ya nunhiggung hi Jesus, ya inhingalna dida. ⁵⁶Ya innayundan immuy hinan oha goh an higib.

Hay Nangitudtuduwana Jesus hi Atondan Mangunud ay Hiya

(Mat. 8:18-22)

⁵⁷Hidin nundaldallanandah nan kulha ya wada han ohan lala'in inalinan Jesus di, “An amin di umayam ya mitnuda' ay He"a.”

⁵⁸Mu inalin Jesus ay hiyay, “Oo, mu umungal ti nan foxes” ya waday hawongda, ya wada goh di agaban nan hamutih umiyanda. Mu Ha"an an naptu' an Imbaluy di Tagu ya mi'id anhan di abung'uh umiyana.”

⁵⁹Ya inalin Jesus hinan ohan lala'iy, “Unudona' ay he"a.”

Ya tembalnan inalinay, “Oo, mu payona' hi mahhun ta umuy'u ilubu' hi ama.”^w

⁶⁰Ya inalin Jesus ay hiyay, “Nan adi kumulug ay Ha"an ya ayda nanattoy damdama, at diday okod an mangilubu' hinan natoy.

^w9:54 Bahaom nan footnote di Lk. 9:28 hi bagtuna. ^v9:58 Diday umat hinan ahuh nan inalahan. ^w9:59 Mid mapto' ya mabayag ya un matoy hi amana.

Mu he" a ya umuymuat ituduh nan tataguy aat di Pumpapto'an Apo Dios."

⁶¹Ya inalin goh din ohay, "An amin di umayam ya mitnuda', Apu! Mu payona' hi mahhun hi abungmi ta umuy'u ipa'innilah nan familia'."

⁶²Ya tembal Jesus an inalinay, "Nan tagun adinan iyohhay nomnomnah nan ipatamun Apo Dios ya adi middum hinan Pumpapto'an Apo Dios. Ya umat hinah nan mun'aladu an mapikuy aladuonah un wumaningngiwingngin mun'aladu."

Hay Nannagan Jesus hinan Napitu ta han Duwan Linala'i

Hay Intudun Jesus hi Atondan Umuy hinan Abablubabluy

10 Unat goh nalpah hana ya pento' Jesus an Apu tu'uy napitu ta han duwan tatagu,^x ya hennagna dida ta inyun'unnada. Ya nun'ahindudwadan immuy an amin hinan abablubabluy hinan ninomnomnan ayan. ²Ya inalinan diday, "Nan tatagu ya paddungnay unda muntupin paguy, mu nahnot di mumboto'. At hiyanan iluwaluyun Apo Dios an paddungnay ad payaw ta honogonay udumnan tatagu ta umuyda me'ebto'. ³Ya honogo' da'yun umat hi imbaluy di kalnilun ma'ma'ullay ta umuy ayu muntudtuduh nan paddungnay animal an pumatoy an ma'alih wolves.^y ⁴Mu adiyu odnan di pitakayu, ya ha'batyu, ya hapatusyu, ya adi ayu mi'yum'uman hinan dalan. ⁵Ya adya nan datnganyun abung ya hay mahhun hi hapitonyu ya alyonyuy, Hay lenggop ni' di mawadah tun nunhituwanyu! ⁶Ya abuluton ay nan nunhituh nen alyonyu at mipa'annung nan inaliyu, mu adida ay ya munnonong ay da'yu. ⁷Ya mihihinna ayuh dih nan ohan abung, ya ononyu ya inumonyu nan idadaandan idat ay da'yu ti hiyah ne lagbuyu ti han tagun muntamu ya mahapul an waday lagbuna. Ya adi ayu umuy hinan a'abu'abung. ⁸Ya wa ay ta bumahhel ayuh nan babluy ta mun'am'amlongdah inayanyun dida ya hay iduuldah ma'an di hiyay ononyu. ⁹Ya iyadaogyuy way lewohonah di, ya alyonyun diday, Magadyuh di Pumpapto'an Apo Dios ay da'yu! ¹⁰Ya wa ay ta umuy ayuh nan babluy ta adi da'yu abuluton

^x**10:1** Un *napituy* uyapda an nitudo' hinan udumnan nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios, mu nan nabayag an nali'up an pepel ya alyonday *napitu ta han duwa*. ^y**10:3** Nan wolves ya o'ongol ya un nan ma'alih foxes an nitudo' hinan Lk. 9:58, ya nidugah an atata'otda goh.

hinan dinatnganyu ya immuy ayuh nan akalakalata eden babluy an alyonyuy, ¹¹Pu'pu'anmi nan hupu' eten babluyyu an nipuyut hi hu'imi ta panginnilaanyuh un ami adi middum ay da'yu an ta'on nan hupu'yu. Mu donglonyuh nahamad ti magadyuh damdamay Pumpapto'an Apo Dios ay da'yu! ¹²Ya adi ahan layah hete ti heden algaw an gutud di Pummoltaan Apo Dios ya od'odolna nan iSodom an genhobna ya un nan tatagun ten babluy.”

***Hay Intudun Jesus hi aat nan Babluy
an Adida Muntutuyuh Baholda***

(Mat. 11:21-23)

¹³Ya inalin Jesus di, “Mahmo' ayun iKorazin ya iBethsaida! Ti do'ol di umipano'h'ah inat'u, mu aggyua' damdama inunud! Mu gulat ta nan tatagud Tyre ya ad Sidon di nannig hinan umipano'h'a at wan nabayag an numpunlubungdah langgut ya nun'iloglogday dapul hi pangipattigandan nuntutuyudah baholda! ¹⁴At hiyanan heden algaw an Punhumalyaan Apo Dios hinan tataguh tun luta ya nidugah di pummoltanan da'yu ya un nan iTyre ya nan iSidon! ¹⁵Ya da'yun iCapernaum, hay ninomnomyu nin ya na'abbagbagtu ayu ya un nan udumna. Mu adi ti mahnag ayud dolom!”

¹⁶Ya inalin Jesus goh hinan intudtuduwanay, “Nan tatagun mangngol hinan itudtuduyu ya paddungnay nan hapit'uy donglonda, ya nan mamahiw ay da'yu ya Ha'in di pahiwonda. Ya nan mamahiw ay Ha'in ya pahiwonda goh nan nannag ay Ha'in.”

Hay Numbangngadan din Napitu ta han Duwan Nahng

¹⁷Unat goh numbangngad din napitu ta han duwan nahng ya ma'am'amlongdan nangalin Jesus di, “Apu, ta'on nan nappuhin lennawa ya unudonday alyonmih unmi bugwaon di ngadanmuh punla'ahanmin dida!”

¹⁸Ya inalin Jesus ay diday, “Tinnig'uh Satanas an ay ilat an nagah an nalpud abuniyan! ¹⁹Ya badabadanga' da'yu, at ta'on hi unyu egpa' di ulog ya ipi'ipit mu mid al'alín da'yu, ya amehonyu goh nan mamohol ay da'yun hi Satanas. Ya ta'on hi un malgom di atondan da'yu mu mi'id ah ma'at ay da'yuh nappuhi. ²⁰Mu ta'on ya bo'on hay pangunudan nan nappuhin lennawah alyonyuy aptan hi edenolyu, ti hay aptan ya hay nitud'an di ngadanyud abuniyan.”

Hay Nundenolan Jesus*(Mat. 11:25-27; 13:16-17)*

21 Lempah Jesus heden hinapitnah nan napitu ta han duwan hennagna ya impadenol nan Na'abuniyanan an Lennawa Hiya, at inalinay, "Ama, He'ay Ap'apud abuniyan ya tun luta, ya edenol da'a ti lini'udam heden intutudu' hinan nun'anomnoman ya hinan nabagtuy adalda, mu impa'innilam hinan mid adalna ya hinan aggyu nanomnoman ti hiyah ne pohdom."

22 Ya inalin goh Jesus hinan tataguy, "An amin di logom ya Ha'in di okod ti hiyah ne enehdol Aman Ha'in hi tamu'. Ya mi'id nanginnilan amin hi aat'u an anggay hi Ama. Ya mi'id nanginnila goh hi aat Ama an anggay Ha'in an Imbaluyna ya hinan udumnan pohdo' an pangipa'innilaan hi aatna."

23 Ya nunhiggung hi Jesus, ya ni'hapit hinan intutuduwana, mu agguyna impadngol hinan udumna, ya inalinay, "Mawagahan ayu ti ten tigotigonyu. 24 Ya immannung heten alyo' ti do'ol di propeta ya a'alih din penghanan namhod an mannig eten tigotigonyud ugwan, mu aggyuda tinnig. Ya penhodda goh an donglon heten donglodonglonyu, mu aggyuda dengngol."

Hay Nipa"el an Hay Maphod hi Inat han iSamaria

25 Wa han ohan algaw ya immuy ay Jesus han nanginnilah Uldin di Hudyu. Ya tinapnganan inalinay, "Apu, hay ato' nin an mi'tagun Apo Dios hi mid pogpogna?"

26 Ya inalin Jesus ay hiyay, "Undan hay inalinah nan Uldin tu'un nitudo'? Hay inilam hi pohdonan alyon?"

27 Ya tembalnan inalinay,

"Hay mahapul ya pa'appohpohdon tu'uh Apo Dios
ya un an amin di nomnoman, ya aton, ya hiyan amin
di pangidenolan^z
ya nan pamhod hi odol ya umat goh hinay pamhod
hinan i'ibba."^a

28 Ya inalin Jesus ay hiyay, "Makulug henen inalim. At hiyay atom ta mi'tagu'an Apo Dios."

29 Ya adi pohdon nan lala'in mabainan, at hiyanan inalina goh di, "Mu hay aat mah di ibba'?"

^z 10:27 Deut. 6:5. ^a 10:27 Lev. 19:18.

³⁰Ya tembal Jesus hiya, mu hay nipa^ael di inulgudnan inalinay, “Wa han ohan algaw ya immuy han lala'id Jericho an nalpud Jerusalem, ya heden pundaldallanana ya hinawanan nan humod'ap, ya nun'aanday lubungna, ya nunhudpa'da, ya tinaynanda hiya, at magadyuh an matoy. ³¹Ya nihippul ya wada han padin mundaldallanan eden kulha, ya tinnigna hiyan nalili'uh, at ene'wanah nan pangngelna. ³²Ya umat hina goh hinan holag Levi^b ti unat goh nidatong ta tinnigna hiya ya ene'wana goh hinan pangngelna. ³³Ya wada goh han iSamaria^c an mundaldallanan. Ya unat goh tinnigna hiyan nalili'uh ya inggohgohana. ³⁴At immuy ay hiya, ya inagahanay hugatnah lana ya bayah, ya dinu'pana, ya intakaynah nan kabayuna. Ya inyuynah nan mabayadan an umiyanan, ya hinalimunana hiyah di. ³⁵Ya nabiggat ya indatnay duwah palatan silver^d hinan ad abung hi immiyananda, ya inalinan hiyay, Halimunam hiya, ya wada ay di udumnah mabayadan ya awni ta hitun pumbanggada' ya un'u bayadan.”

³⁶Ya inalin goh Jesus enen lala'in nanginnilah Uldin di Hudyuy, “Hay punnomnommu ay danen tulun naluh hi immannung an ibban nen lala'in nahod'up?”

³⁷Ya inalinay, “Henen nammo' ay hiya.”

Ya inalin Jesus ay hiyay, “Umat hina goh di pangatmu.”

Hay Nummangilian da Martha ay Mary ay da Jesus^e

³⁸Innaynayun da Jesus ya nan intudtuduwanan mundaldallanan, ya ene'wadah nan higib hi wadan han babain hi Martha di ngadana. Ya inayagana da Jesus ta humigupdah abungna. ³⁹Ya wah di goh han aginan hi Mary di ngadana, ya inumbun hinan inayungan Jesus ta dongdonglonay ul'ulgudona.

^b 10:32 Hay nun'abhiwan nan padi ya nan holag Levi ya an amin nan papadi ya nalpudah nan holag Levi, mu dida ya anggay di way biyangan mumpuntamuh nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem ti diday holag Aaron an nahhun an Nabagtun Padi. Nan miyadwan lala'i ya nalpu goh hi holag Levi, mu mid biyangan mumpadih nan Timplu, mu un muntudtuduh nan Uldin Apo Dios hi abablubabluy hinan Hudyu. At nan holag Levi di neheggon ay Apo Dios, mu hay ninomnom nan tatagu ya nan papadi ya nehegheggondan Apo Dios. ^c 10:33 Mestiso nan iSamaria ti Hudyu-ya-Hentil di dalada. Boholon nan iSamaria nan Hudyu, ya boholon goh nan Hudyu nan iSamaria. ^d 10:35 Mabayadan nan duwah bulan an umiyanan nan nadinul. ^e 10:38-42 Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpyu ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus.

⁴⁰Mu aggyu ne'edngol hi Martha ti do'ol di tamuanah nan abung, at umulu'ulu', ya immuy ay Jesus, ya inalinay, "Apu, mid mapto' ya adia' igohgohan ay He'a ti ten unna' nun'ohhoon hinan agi' an muntamu! At alyom ni' ta badangana!"

⁴¹Ya tembal Apu tu'un inalinay, "Martha! Goh ta numanomnom'ah ⁴²nan do'ol an tamum? Ti un ohay aptan hi ma'aphod an aton an hiyay pento' Mary, at minaynayun ay hiya ta nangamung."

Hay Nituduwan di Iluwalu ay Apo Dios

(Mat. 6:9-13; 7:7-11)

11 Wa han ohan algaw ya wada han immayan Jesus an nunluwalun Apo Dios. Ya unat goh nalpah ya inalin di ohah nan intudtuduwanay, "Apu, itudum di atonmin munluwalun Apo Dios ta umat ay John an hiyah ne inatnah nan intudtuduwana."

²Ya inalin Jesus ay diday, "Umat hituy alyonyuh un ayu munluwalun Apo Dios:

Ama,

E'gonan da'a ni' an Dios hinan tatagu,
ya He"ay mun'ap'apu.

³Idatmu ni' di itanudmih abigabigat,

4 ya aliwam ni' di baholmi ti ten aliwanmi goh di bahol nan numbahol ay da'mi.

Ya adi ni' da'mi tapngan.”^f

5Ya inalin goh Jesus ay diday, “Gulat ta waday ohan da'yuh umuy hinan abung di ibbanah nan labi ya inalinay, Agi', buludo' ni' di tuluh tinapay 6ti waday pa'alih mangili', ya ten mi'id ah ipa'an'un hiya! 7Ya tembal nan wah abung an inalinay, Adi da'mi patu'alon! Ti nun'itangob tun pantaw, ya ten nun'olo' amin hina"ama, ya humigaa' an bumangon, at adi' idat henen mahapulmu! 8Hay alyo' ya ta'on un bo'on hay niyibaanay dumalat hi bumangunana ta idatna mu bumangon damdama ti nan nangilupitanan hiya ta idatnay mahapulna. 9Ya ten alyo' ay da'yuy, Ibagayu at midat, ya anaponyu at ma'ah'upan, ya kulkugonyu at mibughul. 10Ti nan mangibaga ya hiyay midatan, ya nan manganap ya hiyay mangah'up, ya nan mangulkug ya hiyay mibughulan.

11Ya da'yun o'ommod, gulatna ta mumbaga nan lala'in imbaluyyuh ekan ya mid nin ah ohan da'yuh mangidat hi ulog. 12Unu gulat ta ibagaday itlog ya undan hay ipi'ipit idatyu? 13Ti ta'on hi un ayu munlayah mu inilayu damdaman umidat hi maphod an mahapul nan imbabaluyyu. At iyal'allan Ama tu'ud abuniyan ti Hiyay mangidat hinan Na'abuniyanan an Lennawah nan mangibagan Hiya!”

Hay Aat Jesus ya hi Satanas

(Mat. 12:22-37; Mk. 3:22-30)

14Lina'ah Jesus han nappuhin lennawan nangipawe'we' hinan lala'i. Ya unat goh nala'ah ya himmapit, ya manoh'ada nan tatagu. 15-16Ya nan udumnan tatagu ya inalay maphod hi un ipattig Jesus di pangimmatunanda ta panginnilaandah un nahamad an Hiyay hennag Apo Dios. Mu nan udum goh ya pinahiwda Hiyay inalay hi Beelzebub^g di nangidat hi abalinanan munla'ah hinan nappuhin lennawan nihu'lung.

^f 11:4 Nan udumnan dadan an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios ya intuluydan mangalih, “Mu baliwan da'mih nan tudul Satanas.” ^g 11:16 Bahaom nan footnote di Mat. 12:24 ta innilaom di aat ten ngadan Satanas.

17Mu inilan Jesus henen ninomnomda, at inalinan diday, “Gulat ta nan himpangili ta madughayda, at mumpapattoyda, ya la'tot ya ma'ubah danen himpangili. Ya umat goh hinan hina"ama, ti gulat ta madughayda at mumpapattoyda goh, ya ma'ubah danen hina"ama. 18Ya umat goh hinan hakup Satanas, ti gulat ta hi Satanas di mangidat hi abalina' at hiyay mangipala'ah hinan ibbanan nappuhin lennawa, at madughay nan hakup Satanas, at mumpapattoyda, ya la'tot ya ma'ubah di hakupna. Mu adida ahan aton di umat hina. 19Ya hay alyonyuh aton nan intudtuduwanyun munla'ah hinan nun'appuhin lennawa? Ti hi Satanas ay di mangidat hi abalina' an munla'ah at hiya goh di mangidat hi abalanan di intudtuduwanyu ti numpapaddung di atonmi. Mu hay inila' ya gulat ta ulgudon nan intudtuduwanyuy aat'u ya adida alyon hi un hi Satanas di mangidat hi abalina' ta adi goh ma'alih un hi Satanas di mangidat hi abalinanda. At nibahhaw henen inaliyu. 20Mu bo'on hi Satanas, ti hi Apo Dios di mangidat hi abalina' an munla'ah hinan nappuhin lennawa ta hiyay panginnilaan an wah tuh nan wadanyu nan Pumpapto'an Apo Dios.

21Waday ulgudo' hi nipa"el: gulat ta waday mabi'ah an lala'in numpapahul ya nunhoho'ot an mun'adug hi abungna at adi ma'akaw di gina'una. 22Mu wada ay di umalih mabi'bi'ah ya un hiya at polhona nan pahulna ya ho'otnan denlonah pamaliwna, ya nun'alanan amin di gina'un nen tagu ta ipiyapongnah nan i'ibbana.”

23Ya inalina goh Jesus di, “Nan tagun adi middum ay Ha'in ya hiyay bumuhul ay Ha'in, ya nan adi middum ay Ha'in an mun'amung ya hiyay mumpangiwa'at.”

Hay Numbangngadan nan Nappuhin Lennawah nan Niyo'odolana

(Mat. 12:43-45)

24Ya inalina goh di, “Gulat ta mala'ah han nappuhin lennawah nan niyo'odolanan lala'i at umuy lumane'le'od hinan mapulun ta manganap hi ihinana. Mu gulat ta mi'id ah'upana ya alyonay, Mumbangngada' hinan niyodola' hi hopapna. 25Mu unat goh numbangngad ya heden niyo'odolana ya paddungnay nahigidan an abung, ya nigamah. 26Ya umuyna goh ayagan di pituy nun'appuhin lennawa ta umuydan amin an miyo'odol eden lala'i. At iyal'allanan na'appuhi ya un din hopapna.”

Hay Aat di Nahamad hi Ipadenolan

²⁷Otog di nangulgudan Jesus ene ya wada han babain niddum hinan tatagu, ya enlotnan himmapit an inalinay, “Mawagahan hi inam an nangihabi ya nangipa'inu'inum hi huhunan He"!”

²⁸Mu inalin Jesus ay hiyay, “Mu nan tatagun mangngol hinan Hapit Apo Dios ta unudonda at diday miyal'allan mawagahan.”

Hay Pangalyandan Jesus ta Atonay Umipanoh'a

(Mat. 12:38-42)

²⁹Unat goh dimmo'olda din tatagun na'amung ya ente"an Jesus an himmapit an inalinay, “Nan tatagud ugwan hitun luta ya nun'appuhiy aatda ti mi'iwod pangulguda! Ti pohdondan tigon di ato' ta panginnilaandah un hi Apo Dios di nangidat hi abalina', mu mi'id ah ohah mipattig ad ugwan hi pangimmatunanda ti un ohay mipattig an umat hidin nangimmatunan din tataguh penghanah na'at ay Jonah. ³⁰Ti heden na'at ay Jonah di dimmalat hi nanginnilaan nan tatagun iNineveh. Ya umat hina goh ay Ha" in an napt'o' an Imbaluy di Tagu ti nan ma'at ay Ha" in di hiyay panginnilaan di tatagud ugwan. ³¹Heden algaw an agtudan di ahumalyaan di tatagud ugwan ya tuma'dog din queen an nun'alih penghanan nunhituh appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw ta amuyuana dida ta mamoltada, ti nalpuh pingit tun luta^h ta donglona nan tugun Solomon an do'ol di tugunona, mu ad ugwan ya wada han tagun nabagbagtu ya un hi Solomon, mu adida damdama donglon di Tuguna. ³²Ya tuma'dog goh nan tatagun iNineveh hi ahumalyaan di tatagud ugwan ta amuyuana dida ta mamoltada. Ti unat goh inul'ulgud Jonah di Tugun Apo Dios ay didah din penghana ya din'ugday baholda.ⁱ Mu ad ugwan ya wada han tagun nabagbagtu ya un hi Jonah, mu adida damdama du'gon di baholda!”

Hay Nipa"el an Hay Aat di Panigaw nan Odol

(Mat. 5:15; 5:22-23)

³³Intuluy Jesus an nuntudtudu, ya inalinay, “Tolganyu ay di hilaw ya adiyu hanian hinan pamahan ti unyu

^h 11:31 Hiyay queen ad Sheba hidid Yemen (mu alyon nan i'Ethiopia an nalpuh nan babluyda tuwali; I Ki. 10:1-13). ⁱ 11:32 Jon. 3:1-10.

ipattu' hinan nabagtu ta tigon nan humigup di benangna. ³⁴Hay matayuy pannig di odol. Maphod ay di matayu ya ma"aphod di pannig, mu nabulaw ay di matayu ya pa'ahhelong di pannigy. ³⁵Ihamadyuy pannigy ta adi homelong. ³⁶Ya mi'id ay helong hinan odol at ma"aphod di pannig an amin di odol an paddungnay waday hilaw an dilagan da'yu."

**Hay Nangibaagan Jesus hinan Aat di
Nuntudtuduh nan Uldin ya nan Pharisees**

(Mat. 23:13-36)

³⁷Otog di punhaphapitan Jesus ya inayagan han Pharisees Hiya ta mi'yuy hi abungdan me"an. At immuyda, ya himmigupdah nan abung, ya ni'yubung^j hinan lamehaan an ne"an. ³⁸Ya manoh'a nan Pharisees ti aggy inunud Jesus di uldinda ti aggy nun'ihu ya nangan.

³⁹Ya inalin Apu tu'uh din Pharisees di, "Hay aat di ugaliyun Pharisees ya umat ayuh nan howo' ya duyu ti ulahanyu nan mattig, mu nappuhiy wah nomnomyu. ⁴⁰Munlayah ayu! Ti undan aggyuyu inila an hi Apo Dios ya inilanay wah nomnom di tagu. Ti undan bo'on Hiyay nunlumun amin hinan mattig ya nan adi mattig? ⁴¹Ipaphodyu ay di nomnomyu ta atonyuy maphod hinan udumna an umat hinan nun'awotwot at hiyay attigan di a'un'unnudyun Apo Dios. Atonyuy umat hina ta abuluton da'yun Hiya.

⁴²Mahmo' ayun Pharisees! Manu ti gun ayu umidat hinan inhabalyu ay Apo Dios, mu adiyu aton di maphod hi ibbayun tagu ya hay a'immannungana ya adiyu pohdon hi Apo Dios. O tuwalin umidat ayuh nan inhabalyu, mu adiyu inganuy nan udum an pohdon Apo Dios hi atonyu!

⁴³Mahmo' ayun Pharisees! Ti pohdonyuy ma"aphod hi umbunanyuh nan himba'an an ahayupan di Hudyu, ya pohdonyu goh hi un da'yuy e'gonan nan tataguh un ayu umuy hinan pummalkaduanu. ⁴⁴Immannung ahan an mahmo' ayu! Ti umat ayuh nan lubu' an mid pangimmatunan an gun dalanon di tatagu ti aggyda inila."^k

^j11:37 Hay ugalin di Hudyu ya adida umbun hinan lamehaan ti unda ma'ubung. ^k11:44 Numpentolan nan Hudyuy lubu'da ta ma'attig ti gulat ta waday mange'wah nan lubu' at mibilangdah aggy naleneh an tagu.

⁴⁵Ya inalin han ohan muntudtuduh nan Uldin di, “Apu, umat ay hinay panapitmu ya un da'mi goh amuyuan!”

⁴⁶Ya inalinay, “Da'yu goh an muntudtuduh nan Uldin ya mahmo' ayu! Ti do'lonyuy uldinyuh nan tatagu, at ma'ungaldan mangunud. Mu ta'on un da'yu ya adiyu unudon, ya mi'id ologyun mamadang ay dida ta ologdan mangunud! ⁴⁷Mahmo' ayu goh! Ti iyamayuy lubu' din propeta an ta'on hi un nabayag di namatayan din a'apuyu. ⁴⁸Ya heten atonyu ya hiyay pangimmatunan hi unyu abuluton din ina'inat din a'apuyu ti diday namatoy ta da'yuy mangiyammah lubu'da! ⁴⁹Hi Apo Dios ya i'innilana tuwalih te, hiyaat unna inalin diday, Honogo' nan propeta' ya baal'un dida, mu patayonday udumna, ya paligatoday udumna. ⁵⁰Nan propeta an nete"ah din hopap di luta ta nangamung ad ugwan ya napatopatoy nan udumnan dida. Ya din natayanda ya hiyay pummoltaan Apo Dios hitun tatagud ugwan. ⁵¹Hi Abel di nahun an napatoy ta nangamung ay Zechariah an napatoy hi numbattanan di pun'onngan ya nan ihinan Apo Dios hinan Timplud Jerusalem.¹ Ya nan natayandan amin di dumat hi pummoltaan Apo Dios hitun tatagud ugwan.

⁵²Mahmo' ayun muntudtuduh nan Uldin! Ti impawayuy nahamad an mipa'innilan da'yu, at agguyyu inah'upan di nahamad an mipa'innila. Ya ipawayu goh nan udumnan tatagun magadyuh di pangah'upanda.”

⁵³Ya hiyah de nangete"an din muntudtuduh nan Uldin ya din Pharisees an umi'ingol ay Jesus, at do'ol di hinanhanandan Hiya ta mi'id upid di hapitona. ⁵⁴Ya hinahalepatanday ibahhawan di hapitona ta way pangidalatandah panumalyadan Hiya.

Hay Padan hinan Mumpunlayah an Tatagu

(Mat. 10:26-27)

12 Otot di punhaphapitan Jesus ya linibuy tataguh na'amung. Ya numpipinitpida, at nun'egpa' di udumnay

¹11:51 Nitudo' di aat nan napatayan Abel hinan Gen. 4:8, ya nitudo' di aat nan napatayan Zechariah hinan II Chron. 24:20-22. Hinan nahayhaynod an liblun di Hudyuh nan Old Testamentda ya nahun nan Genesis, ya niyangunuh nan II Chronicles (an bo'on nan Liblu an Malachi an umat hinan Old Testament tu'ud ugwan). At imbaag Jesus nan historyn di nangipaligligatandah nan propetah din nahun ta engganah din angunuhna.

hu'in di ibbada. Mu hay inat Jesus hi nahhun ya ni'hapit hinan intudtuduwanan inalinay, “Emayaanyu nan paddungnay bino'bo' di Pharisees ti ta'on un maphod di ugalida mu un hay ipatpattigda ya anggay. ²Mu awni ta udum hi algaw at ma'innila mahkay di aat di nahamad an ugali. At an amin di tatagu ya innilaonday aat di nun'appuhin tagu an ta'on un nipo"oy ad ugwan. ³At hiyanan ta'on un nan mahdom di panapitanyu ya ma'innila damdamah nan mawa'ah, ya ta'on unyu iyab'abu'ab nan alyonyuh nan ohan taguh nan kuwaltu an mun'itangob di pantawna mu pun'iyalida damdamah nan way a'am'amungan di do'ol an tatagu.”

Hay Tuma'tan Tu'u

(Mat. 10:28-30)

⁴Inalina goh di, “Donglonyuh te, a'agi', ta adi ayu tuma'ot hinan mamatoy hi odolyu, ti malpah ay ya mi'id mahkay olognan mangat hi udumnan nappuhi. ⁵Mu ituduwa' da'yu ta innilaonyuy tuma'tanyu: hi Apo Dios di tuma'tanyu ti olognan pumatoy, ya nalpah ay ya ologna goh an mangipiyuy ay da'yud imbelnu. Ya immannung hete, at Hiyay tuma'tanyu!

⁶Duwan pihhu nin di pallog nan leman uhhili, mu ta'on ya adi al'alliwan Apo Dios dida. ⁷At iyal'allanan halimunan da'yu ti nabalbalul ayu ya un nan nalakay pallogdan uhhili! Ti ta'on nan buu'yu ya i'innilana goh di uyapda. At adi ayu numanomnom!”

Hay Mangibaag hi Iddumanan Jesus ya Hay Mangihaut

(Mat. 10:31-33; 12:32; 10:19-20)

⁸Inalina goh di, “Umannung hete ti nan tagun makulug di ibaagnah nan ibbanan tatagun alyonay, Ha"iin di tagun Jesus an napt'o' an Imbaluy di Tagu! ya ibaag'u goh ta alyo' hinan a'anghel Apo Dios di, Hiyah te tagu! ⁹Mu wada ay goh di mangihaut an mangalih nan tataguy, Bo'ona' tagun Jesus! ya ihaut'u goh ta alyo' hinan a'anghel Apo Dios di, Bo'on hete tagu!

¹⁰Ya ta'on hi un way mangulgud hi na"appuhih aat'u ya ma'aliwan henen numbaholana, mu nan tagun mangulgud hi na"appuhih aat nan Na'abuniyanan an Lennawa ya adi ahan ma'al'alliwan henen baholna.

¹¹Ya wa ay ta ipiyuy da'yuh nan himba'an di Hudyu, unu mipiyuy ayuh nan gobelnadol unu nan udumna goh an u'upihyal ya adiyu nonomnomon di atonyun mananggan dida

12ti hay dumatnganyuh di ya itudun nan Na'abuniyanan an Lennaway hapitonyu.”

**Hay Nipa"el an Hay Aat di Adangyan
an Nakudang di Nomnomna**

13Wada han lala'in ne'edngol, ya inalinan Jesus di, “Apu, alyom hinan agi' an lala'i ta pi'yodwona' hinan gina'un amamin binoltana!”

14Mu inalini Jesus ay hiyay, “Agi', aggyua' nidatan hi haad an mangipanuh an munggodwah nan gina'uyu!”

15Ya inalini Jesus hinan tataguy, “Papuutanyu ta adi ayu mangam'amnaw hinan bo'on gina'uyu. Ti ta'on un do'do'ol di gina'un han tagu mu adi pa'appallog hi pi'taguanan Apo Dios hi mid pogpogna.”

16Ya inulgudna han nipa"el an inaliniy, “Wada han adangyan an lala'i, ya maphod di payawna ti do'ol di ma'udol hi atawotawon. 17Ya inalinah nomnomnay, Hay ato' nin ti ten mi'id di udumnah pangiyalanga' hitun do'ol an paguy'u? 18Ya inalina goh hi nomnomnay, Hay ato' ya pa"io' an amin nan alang'u ta hay o'ongol di ipiyamma' ta hiyay pangiponpona' an amin hinan paguy'u ya nan udumna goh an gina'u. 19Ya alyo' mahkay di, Anakkayah an do'ol ahan tun inadangyan'u an mun'olog hi itanud'uh atawotawon! At idinong'un muntamu ta unna' mahkay hay mangmangan ya umin'inum ta ipa'am'amlong'u tun odol'u! 20Mu inalini Apo Dios ay hiyay, Nakudang di nomnommu! Ti ad ugwan an mahdom ya matoy'a, at hay mangigina'u mah hinan indadaanmu? 21Ya umat hina goh di ma'at hinan tagun mangamung hinan gina'unah tun luta, mu hay pannigan Apo Dios hi aatna ya mi'id inadangyanad abuniyan.”

Hay Pangehdolan Tu'un Apo Dios hi Mahapul

(Mat. 6:25-34)

22Inalini goh Jesus hinan intudtuduwanay, “At hiyah ne dumalat hi pangalya' ay da'yu an adi ayu numanomnom hi tanudyu ya gina'uyuh manophop hi odolyu 23ti heten pi'taguan ya nabalbalul ya un hay tanudyu unu lubungyu. 24Un adya tigonyuy aat nan gayang ti adida mun'oho', ya adida goh mumpugah, ya mid ah alangda, mu ta'on unda adi aton hana ti hi Apo Dios mangidat hi mahapulda! At

inyal'allanan nabalbalul ayun Apo Dios ya un nan hamuti!
²⁵Ya gulat goh ta nonomnomonyuy pi'taguanyu ya undan way ologyu damdama an mangdum ta olom ya dumu'du"oy di pi'taguanyu? ²⁶At gapu ta adiyu olog an mangipa'adu"oy hi itang hi pi'taguanyu an ta'on un madadawoh di ma'at ya goh ta numanomnom ayuh nan udumna? ²⁷Ti nomnomonyuy aton nan habhabung an humangaw ti adida ilubid ya iyabol di gina'uda, mu wagwada damdama ti halimunan Apo Dios dida. Mu alyo' ay da'yu an ta'on un nan Alin hi Solomon an pa"adangyan ya ma"ap'aphod ahan di tigaw nan gina'una. Mu makulug damdaman iyal'allanan ma"ap'aphod nan tigaw danen habhabung ya un nan gina'un Solomon! ²⁸Ya gulat goh ta impaphod Apo Dios nan holo' hi bubulung ta maphod di tigawda an un matagud ugwan an algaw mu hinan mabiggat ya napuulan at iyal'allanay atonan da'yu an ipaphodnay tigawyu! Un itang anhan di pangulugyu! ²⁹At hiyanan alyo' an adi ayu numanomnom hi panggalanyuh itanudyu ya inumonyu ³⁰ti an amin hana ya hiyah ne ang'anghadon nan mid pangulugdan Apo Dios hi alan. Mu i'innilan Ama tu'un mahapul tu'un amin hana, at Hiyay nangamung. ³¹Mu hay atonyu ya do'do'lonyuy punnomnomanyuh nan Pumpapto'an Apo Dios, at okod Hiyan manalimun hinan mahapulyu.”

Hay Nitudtuduwan di Aat di Nahamad an Umadangyanan

(Mat. 6:19-21)

³²Inalina goh di, “Ta'on un ayu nahnot an Himpampun an Tagu' ya adi ayu tuma'ot ti ma'amlong hi Ama tu'uh nan iddumanyuh nan Pumpapto'ana! ³³At ila'uyuy gina'uyu, ya imbadangyuh nan nun'awotwot. Ya atonyu ay di umat hina at waday nidadaan an ay pitakan adi mapa"i ta hiyay ihayupan nan gina'uyud abuniyan an adi makudkudangan, ya adi ma'akaw ti mid ah mangakaw hidi, ya adi goh malu'lu'. ³⁴Ti hay pohdonyuh awadan di inadangyanyu ya hiya goh di nonomnomonyu!”

Hay Nipa"el an Aat di Tumu'alan nan Tagalah Pumbangganan di Apuda

³⁵Intuluy Jesus an nuntudtudu an inalinay, “Paddungnay ipaphodyuy gina'uyu ya dilagyu ³⁶ta umat ayuh nan baal an tumutu'aldan mamannod hinan apudah pumbanggananah

alpuwanah nan way kasal. Ta dedennondan ibughulan hiyah unna kulkugon nan pantaw. ³⁷Od'odolnah un aggyu nolo' daden baal ti tumu'aldah un ataman nan apuda. Umannung heten alyo' ti heden apuda ya idadaanay lubungnah puntamuana, ya ipabuna didah nan pangananda, ya iduulana didah ononda. ³⁸Imannung an maphod un aggyu nolo' daden baal an ta"on un lumabi unu mun'awawa'ah di dumatngana ta itu'aldan mamannod ay apudah aliana! ³⁹Adiyu al'aliwan hete! Gulat ta inilan nan ad abung di gutudnah umalian di mangakaw at hawanaray humgopanh baluy. ⁴⁰Ya maphod hi unyu goh aton hina ta dedennonyuy pumbanggada' ti Ha"in an napt'o an Imbaluy di Tagu ya mumbanggada' hinan adiyu panginnilaan."

Hay Nipa"el hi Aat di Un'unnud ya Adi Mangngol an Tagala

(Mat. 24:45-51)

⁴¹Ya imbagan Peter ay Jesus di, "Apu, heten inul'ulgudmun nipa"el ya undan da'mi ya anggay di pangituduwam, unu an amin di tatagu?"

⁴²Ya inalin Apu tu'uy, "Ulgudo' di aat di un'unnud ya nanginnilan tagala. Hiyay pento' han apuna ta ipapto'nay abungna, at hiyay mangipiyapong hi onon nan ibbanan tagalah nan agtudan di pangananda. Ya numbaat han apudan ad abung. ⁴³Ya gulat ta un'unnud henen tagalanan pento'na ta hay pumbanggadan han apuna ya tumamutamun den inalin nan apuna at maphod di ma'at ay hiya! ⁴⁴At umannung an idat han apunay nabagtuh haadna ta hiyay mannig an amin hinan gina'una. ⁴⁵Mu gulat ta alyonah nomnomnay, Madnoy di pumbanggadan han apumi! At ente"anan gun nanuplit hinan i'ibbanan tagala, ya nanganangan, ya imminu'inum, at mabubutong. ⁴⁶Mu waday ohan algaw an adina amtan ya numbanggad han apuna, ya nidugah di nanuplitanan hiya, at middum hiyah nan mi'id pangulugda ta mi'moltan dida.

⁴⁷Imannung an nan tagalan nanginnilah penhod apuna mu aggyuna impapto' di inatna ti aggyuna inunud heden apuna ya ongol di ahuplitana. ⁴⁸Mu nan aggyu nanginnilah pohdon apuna mu atonay nibahhaw ya mun'ul'ullay di ahuplitana. Ya amin di tagun do'ol di mitudtudun dida ya do'ol goh di mahapul hi unudonda. Ya nan tagun do'do"ol di mitudtudun dida ya do'do"ol goh di mahapul hi unudonda, ti adida ay ya mabaholanda."

Hay Inalian Jesus di Dimmalat hi Pumbobohholan di Tatagu

(Mat. 10:34-36)

⁴⁹Intudun goh Jesus di, “Dumalat di immalia' ya mumbobohholday tataguh tun luta, mu pohdo' an punnaudonda ta malpah! ⁵⁰Mipaligligata' hi ongol, ya nidugah di punlungdayaa' ta nangamung un malpah. ⁵¹Mi'id mapto' ya alyonyuy malenggopday tataguh tun luta ti hay inalia'. Mu adi, ti undaat goh madughay. Ti nan udumna ya unudona', mu adia' hinan udumna. ⁵²Ya mete"ad ugwan ya madughay nan hina"ama, at lemada ay ya nan tulu ya mi'bohholdah nan duwa. ⁵³Ya mi'bohhol nan linala'ih nan imbabaluydan linala'i, ya umat goh hinan binabai an mi'bohholda goh hinan imbabaluydan binabai, ya umat goh hinan apuwonda an mi'bohholdah nan inapudan binabai.”

Hay Pangimmatunandah Aat di Ma'ma'at

⁵⁴Inalin goh Jesus hinan tataguy, “Tigonyu ay nan bunut an mun'ahut an malpuh alimuhan di algaw ya inilayun na'uy an umudan, ya ma'at. ⁵⁵Ya tigonyu ay ta tumuyup an malpuh appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw ya alyonyuy, Mun'ohab! ya mepto'. ⁵⁶Inilayun mangimmatun ad daya ya tun luta, mu layahyu ti adi ayu pa"immatun hi aat di ma'at ad ugwan!

⁵⁷Goh ta adiyu nomnomon di nahamad hi atonyu? ⁵⁸Ti gulat ta waday mangidiklamun da'yuh nan huwis at alawahonyu hiyah nan dalan ta al'alu'onyu ta adina ituluy. Ti adiyu ay ya mid mapto' ya iyuy da'yuh nan huwis, ya nan huwis di mangipibalud ay da'yu. ⁵⁹Ya umannung heten alyo' ti wa ay ta mibalud ayu ya mahapul an pa'abbo'laonyuy moltayu an ta"on un ohan hepeng ya un ayu mibo'tan.”

Hay Pan'ugan hinan Bahol

13 Otog di puntududuwan Jesus ya waday udumnan nun'ulgud ay Hiya an invaliday, “Waday iGalilee an nun'onong, ya unat goh heden pun'onnganda ya impapatoy Pilate^m dida, at niddum nan daladah nan ene'nongda.”

^m 13:1 Hay nunggobel nadolanad Judea ya hidin 26-36 A.D.

²Ya inalin Jesus ay diday, “Mid mapto' ya alyonyuy un ong'ongngol di bahol daden iGalilee an natoy ya un nan udumnan iGalilee ti napatoyda. ³Mu umannung heten alyo' an adi ong'ongngol di baholda ya un nan udumna. Mu adiyu ay du'gon nan nappuhin ato'atonyu ya umat hina goh di ma'at ay da'yu ti mapatoy ayu. ⁴Ya immat goh ay didan iSiloam ti din pallatang an pumpattu'an di mun'adug ya natu'in, ya nun'a'ipit din himpulu ta walun tatagu, ya nun'atoyda. Ya mid mapto' ya alyonyuy na'appuhy inatda ya un an amin din tatagun numpunhitud Jerusalem. ⁵Mu umannung heten alyo' an adi ong'ongngol di baholda ya un nan udumna. Mu adiyu ay du'gon nan nappuhin ato'atonyu ya umat hina goh di ma'at ay da'yu ti mapatoy ayu.”

Hay Nipa"el an Hay Aat di Ayiw an Fig an Mid Bungana

⁶Inulgud Jesus han nipa"el an inalinay, “Wa han lala'in nangitanom hi ayiw an fig hinan galdena. Ya immuy heden lala'in nannig hi bungana, mu mi'id am'amungit. ⁷Ya inalinah nan puntamuonah nan galdenay, Tigom an tuluy tawon di naluh hi immali'alia' an mannig hi bungan ten ayiw an fig, mu ten adi bumungbunga. At longhom ti unna pawpawaan heten luta!

⁸Ya inalin nan puntamuonan hiyay, Adi' ni' longhon, apu, ta nangamung hi tawon ta bo'a' nan lutah puuna, ya inabunua, ⁹at olom ya bumungah tawon, ya maphod. Mu adi ay ya impalngohmu.”

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Nahehe'pan an Babaih din Ngilin an Habadu

¹⁰Nuntudtuduh Jesus hinan himba'an di Hudyuh nan ngilin an Habadu. ¹¹Ya wah di han nahehe'pan an babai. Ya hede han neh'op ya impalewahana hiyah himpulu ta han waluy tawon ti mabubu"ung an adi ma'uyad di bonogna. ¹²Ya unat goh tinnig Jesus hiya ya inayagana, ya inalinan hiyay, “Agi, umadaog nan lewohom.” ¹³Ya dinapana hiya, ya himbumagga ya immandong di bonogna, at hinapitnay anabagbagtun Apo Dios.

¹⁴Mu ma'abohhol nan ap'apuh nan himba'an di Hudyu ti ngilin an Habadu den nangiyadaogan Jesus. Ya inalin han ap'apuh nan tataguy, “Onom di algaw hi puntamuan, ya logomnan den onom an algaw di umalianyuh iyadaoganyu, mu bo'on hinan ngilin an Habadu!”ⁿ

ⁿ 13:14 Bahaom nan footnote di Mat. 12:10 ta innilaom di dumalat hi nangalyandah umat hina.

¹⁵Ya tembal Apu tu'un inalinay, “Munlayah ayu! Ti ta'on hi un ngilin an Habadu mu ubadonyuy baka unu dongkiyu, ya impitawyuh nan abungna ta iyuyyu pa'numan. ¹⁶At undan adi maphod hi un mipadinong di lewohon ten babain ap'apun Abraham an nundoghon Satanas hi himpulu ta han waluy tawon an ta'on hi un ngilin an Habadu?”

¹⁷Ya otog di nangalyanan ne ya bimmian an amin nan namohol ay Hiya, ya am'amlongan an amin di tatagu nan ina'inatnan maphod.

Hay Nipa"el an Hay Aat di Oho' an Pa"it'ittang

(Mat. 13:31-32; Mk. 4:30-34)

¹⁸Inalin goh Jesus di, “Ulgudo' nan aat di Pumpapto'an Apo Dios, ya waday pangipaddunga' ¹⁹ti ipaddung'uh nan pa"it'ittang an oho' an ma'alih mustard an wah nan galden.° Ya inyuy han lala'ih nan galdenan eneho', at himmangaw, ya immongol an ayiw, ya immuy nan hamuti ta inyammaday agabandah nan hapangna.”

Hay Nipa"el an Hay Aat di Bino'bo'

(Mat. 13:33)

²⁰Inalin goh Jesus di, “Hay Pumpapto'an Apo Dios ²¹ya umat hinan bino'bo' an innal han babai, ya inlamutnah din tuluy halub an alena ta mun'ammah tinapay, at la'tot ya impa'ongolnan amin nan ihaangnan tinapay.”

Hay Nitudtuduwan di Na'ullipit an Pantaw

(Mat. 7:13-14, 21-23)

²²Innayun da Jesus an immuy ad Jerusalem, mu nundag'uhdah nan bababbabluy an nange'wanda ta nuntudtunduh di. ²³Ya waday ohah nangalin Hiyay, “Apu, undan nahnot di mabaliwan?”

Ya inalinah nan tatagun wah di, ²⁴“Iluludyun humigup hinan paddungnay na'ullipit an pantaw. Ti umannung heten alyo' ti awniat do'olday mamhod an humigup, mu mi'id ologda. ²⁵Ti wa ay ta itangob nan ad abung di pantaw ya tuma'dog ayuh nan kolhoddan ta kulkugonyu nan pantaw, ya alyonyuy, Apu, ibughulan ni' da'mi!

° 13:19 Bo'on hetey pa"it'ittang an oho' an wah tun luta, mu makulug an hiyay pa"it'ittang an oho' an wah nan galden ad Israel.

Mu tobolonan alyonay, Mi'id inila' ay da'yu, ya mid goh inila' hi nalpuwanyu!

²⁶Ya alyonyu goh di, Inila da'mi ti ne'an amin He"a, ya nuntudtudu'ah nan babluymi!

²⁷Mu ta'on damdama ya alyonay, Makulug an mi'id inila' ay da'yu, at makak ayun Ha"in ti da'yu din nanganangat hi nun'appuhi!

²⁸Ya lumugwalugwa ayu, ya umayot'ot ayu ti tigonyu da Abraham ay Isaac, ya hi Jacob, ya an amin din propeta an wah didah nan Pumpapto'an Apo Dios, mu da'yu ya mapakak ayu! ²⁹Ya nan tataguh tun luta an ta'on nan wah adadagwin babluy hi appit hi iggid ya agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya hi appit hi alimuhan ya buhu'an di algaw ya umalidan me'an hinan Pumpapto'an Apo Dios. ³⁰At nan udumnan niyangunuh an nangngol ya onaynan dida ti diday mahhun, mu nan udumnan nahhun an nangngol ya diday miyangunuh.”

Hay Pamhodan Jesus hinan Tatagud Jerusalem

(Mat. 23:37-39)

³¹Otog di punhaphapitan Jesus ya immuy di udumnah nan Pharisees, ya inalidan Hiyay, “Makak'ah tu ti pohdon Herod^p an ipapatoy da'a!”

³²Ya inalinan diday, “Hi Herod ya umat hinan fox^q ti nala'eng an bumalbali, at ekayu alyon ay hiyay, Ad ugwan ya hi ma'et di punla'aha' hinan nun'appuhin lennawa, ya pangiyadaoga' hinan way lewuhona, ya hinan miyatlun algaw di punlopaha' hinan ato'ato'. ³³Mu ta'on ya inayun'un umuy ad Jerusalem ad ugwan, ya hi ma'et, ya hi ohhandi goh ti adyu'ah un mapatoy han propeta an adi umatam hi ad Jerusalem an namatapatayandah din do'ol an propeta!

³⁴Da'yun o'ommod ya a'agih tun ad Jerusalem ya pinatopatoyyu nan propeta, ya nunggayangyu nan hennag Apo Dios ay da'yu! Ya intugtuga' an namhod an nangamu'amung ay da'yu an umat hi aton nan ubuan an obobanay imbabaluyna, mu agguya' inabulut! ³⁵At inganuy Apo Dios tun babluyyu! Ya

^p 13:31 Hay nun'alian Herod Antipas ya hidin 4 B.C. hi engganah din 39 A.D.

^q 13:32 Hiya ya umat hinan ahu an wah nan inalahan, ya nala'eng an bumalbali.

umannung heten alyo' ti adia' tigtiggon ay da'yu ta nangamung hitun algaw an pangalyanyuh, Ma"aphod heten tagun pento' Apo Dios hi Ali tu'u!"^r

**Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan
Lala'in Binumlal di Odolna^s**

14 Wa han ngilin an Habadu ya immuy hi Jesus an ne"an hinan abung di ohah nan ap'apun di Pharisees, ya inhamhamad nan tatagun mamannig ay Hiya, ²Ya wah di han lala'in binumlal di odolna an ni'haggangan ay Hiya. ³Ya ni'hapit hi Jesus hinan muntudtuduh nan Uldin ya nan Pharisees an inalinan diday, "Hay inilayuh maphod hi aton? Undan paniaw nan ngilin an Habaduh pangiyadaogan hi dogoh, unu adi?" ⁴Mu aggyuda tembal. At hen'ana din lala'i, ya inyadaognay lewuhona, ya impa'anamutna hiya.

⁵Ya inalinan diday, "Gulat ta waday imbaluyyu unu bakayun magah hinan maluhung an abu"ul ya ta'on hi un Habadu an ngilin ya undan adiyu punnaudon an umuy manguyud?" ⁶Ya mi'id di nambalda.

Hay Nangituduwan Jesus hi Adi Tu'u Pumpahiyaan

⁷Unat goh tinnig Jesus nan na'ayagan an me"an hinan gotad an mumpilidah umbunandah nan umbunan di nabagtun tagu ya inulgudna han maphod hi atonda an inalinan diday, ⁸"Gulat ta ayagan da'yuh nan way kasal ya hay maphod ya adi ayu umbun hinan umbunan di nabagtun tagu. Ti mid mapto' ya wada goh di na'ayagan an nabagbagtu ya un da'yu, ⁹at umali nan nangayag ay da'yu, ya inalinalay, Makak'an nen inumbunam ti hiyah ne umbunan ten tagu. At bumain ayun umuy umbun hinan umbunan di na'ampan tagu. ¹⁰At wa ay ta ayagan da'yu ya umuy ayu umbun hinan umbunan di na'ampan tagu, ya mid mapto' ya umali nan nangayag ay da'yu, ya alyonay, Agi', umuy'ah nan ubunan di nabagtun tagu. At pabagtuon da'yuh nan wadan di na'amung an tatagun ni'yibun ay da'yu. ¹¹Ti an amin di mangipahiyah odolna ya hiyay mipa'ampa, mu nan mangipa'ampah odolna ya hiyay mipabagtu."

¹²Ya inalinalin Jesus goh hinan nangayag ay hiyay, "Gulat ta waday niyayaw unu ongol an gotadyu ya adiyu ayagan di

^r 13:35 Psa. 118:26. ^s 14:1-6 Heten dogoh ya ma'alih *dropsy* unu *edema*, ya hay aatna ya adi ay ma'aanan nan danum an wah odol at bumlal.

i'ibbayu, unu a'agiyu, unu o'ommodyu, unu nan adangyan an heneggonyu ti mid mapto' ya awniat ayagan da'yu goh, at hiyay ohhongna. ¹³Mu hay atonyuh un way gotadyu ya ayaganyuy nun'awotwot an tatagu, ya nan way lewohona, ya nan nun'apilay, ya nan nun'abulaw. ¹⁴Ti mawagahan ayuh unda adi olog an manghong ti malagbuan ayuh nan amahuan di nun'atoy an nahamad di ugalida.”

Hay Nipa"el an Hay Aat di Gotad han Lala'i

(Mat. 22:1-14)

¹⁵Wada han ni'yibun ay Jesus, at dengngolna nan inulgudna, ya inalinan Hiyay, “Mawagahan nan tagun middum an me"an hinan Pumpapto'an Apo Dios!”

¹⁶Ya inalin Jesus ay hiyay, “Wa han ohan algaw ya wada han nunggotad an lala'i, ya inayaganay do'ol an tatagu. ¹⁷Ya unat goh nadenan din gotad ya hennagnay tagalana ta alyonah nan na'ayagan di, Umali ayu ti nadenan nan gotad!

¹⁸Mu an amin din na'ayagan ya do'ol di pamngadah aton, ti inalin din nahhun di, Waday penla"uh luta, at mahapul an umuy'u tigon di aatna. At ta'on ni' ya adia' umali.

¹⁹Ya inalin goh din ohay, Lina'ua' din himpulun baka ta hinduhindudwo' an puntamuon, at umuy'u ipadah dida. At ta'on ni' ya adia' umali.

²⁰Ya inalin goh din ohay, Pa'ahhawaa', at mid ato' an umali.

²¹Ya numbangngad nan tagala, ya imbaagnah den inalidah nan apuna. At bimmungot heden apuna, ya inalinah din tagalanay, Punnaudom ta umuy'ah nan akalakalata ya hinan awantiwantih nan babluy ta ayagam nan nun'awotwot, ya nan way lewohona, ya nan nun'abulaw, ya nan nun'apilay ta itnudmu didah tu!

²²Ya unat goh numbangngad din tagalana ya inalinalay, Apu, inat'u din inalim, mu agguy damdama napnuy abungmu!

²³At inalin din apunay, Umuy'ah nan udumnan babluy ta umuy'ayagan nan tataguh di ta umalida ta way aton tun abung'un mapnu! ²⁴Ya umannung heten alyo' ay da'yu ti adi pe'onon din linala'in na'ayagan hi nahhun!”

Hay Aat di Panaynan hi Gina'u

(Mat. 10:37-39)

²⁵Do'ol din tatagun nitnud ay Jesus. At nunligguh, ya inalinan diday, ²⁶“Unudona' ay ya mahapul an Ha'in di mahhun hi

nomnomonyu ya un nan o'ommodyu, ya nan ahawayu, ya nan imbabaluyyu, ya nan a'agiyu, ya ta'on un hay odolyu. ²⁷Ti nan tagun adi pa'edpol hinan pi'holholtapanan Ha"iin ya adi middum ay Ha"iin. ²⁸Gulat ta han ohan da'yu ya pohdonan mun'ammah abung^t ya undan adina ibun ta nomnomonah nahamad hi un mun'olog an amin di mahapulna? ²⁹Ti adi ay ya mid mapto' ya hay tu'udnay miyamma ya anggay an adina olog an munlopah, at an amin di mannig ya hiwitanda hiyan ³⁰alyonday, Anagoh ta ente"anan mun'ammah abungna, mu mi'id olognan munlopah! ³¹Ya umat goh hinan ali, ti gulat ta umuyda mi'gubat hinan ohan ali ya undan adi mi'yibun hinan a'ap'apuh mahhun ta munhahapitda ta ano'nongondah unda olog an umameh an ta'on hi un himpuluy libuy tindaluna ya un duwam puluy libuh tindalun di oha? ³²Mu adida ay olog ya honogonday umuy mi'hapit hinan pi'gubatanda ta hahapitonday atonda ta adida inaynayun an mi'gubat. ³³Ya umat hina goh ay da'yu ti mahapul an nomnomonyuh mahhun hi un ayu nidadaan an manaynan an amin hi logom ta way atonyun mangunud ay Ha"iin. Ti adiyu ay taynan ya adi mabalin an da'yuy umunud ay Ha"iin.

³⁴Maphod di ahin, mu pinumhaw ay ya hay atonyun mangipabanggad hi tamtamna? ³⁵Ya adi mabalin an miyabunu, ya mi'id goh hulbinah un iddu hinan abunu, at un mitapal. At ihamadyun donglon tun ul'ulgudo."

Hay Nipa"el an Hay Aat di Kalnilu

(Mat. 18:12-14)

15 Immuy nan mun'amung hi buwit ya nan udumnan nabaholan ay Jesus ta donglonday ul'ulgudona. ²Mu ma'abohholda nan udumnah nan Pharisees ya nan muntudtuduh nan Uldin, ya inaliday, "Te goh han tagu an iyabulutnay un ma'amung di nabaholan ay Hiya, ya me"an goh ay dida!"

³Ya inulgud Jesus ay dida han waday ibalinana an inaliday, ⁴"Gulat ta han ohan da'yu ya waday hinggahut hi kalniluna, ya na'utaw di oha ya undan adina taynan din nahiyam ta hiyam ta umuy hinan mapulun an manganap hidin na'utaw ta nangamung unna ah'upan? ⁵Ti unat goh ah'upana ya mun'am'amlong, ya impi'ugna ta ⁶ibangngadnah abungna, ya inayaganay heneggona ya nan i'ibbana ta ma'amungda. Ya inalinan diday, Mi'yan'anla

^t14:28 Unu abung an pun'adugan.

ayun ha"in ti ten inah'upa' han kalnilu' an na'utaw! ⁷At umat hina goh hinan tatagun nabaholan an wa ay ta du'gonday baholda ya pa'idyam'amlongondad abuniyan dida ya un nan nahiyam ta hiyam an nahamad di ugalida, ti undan gahin unda hukatan di ugalida."

Hay Nipa"el an Hay Aat di Na'utaw an Palata

⁸Ya inalina goh di, "Gulatna goh ta han babai ya waday himpuluh palatana," ya inutawnay oha ya unna dan adi tolgan di hilaw ta ihigidnay abungna ta nangamung unna ah'upan? ⁹At ah'upana ay ya inayaganay i'ibbana ya heneggona ta ma'amungda. Ya inalina, Mi'yan'anla ayun ha"in ti ten inah'upa' nan pihhu' an na'utaw! ¹⁰At umat hina goh hinan ohan tagun nabaholan an du'gona ay di ugalinan nappuhi at mun'am'along goh nan a'anghel Apo Dios enen inatna."

Hay Nipa"el an Hay Aat di Duwan Linala'in Hin'agi

¹¹Inalin Jesus di, "Wada han lala'in duway imbaluynah linala'i. ¹²Ya din otob ya inalinan amanay, Ama, pohdo' an idatmuy banoh'ud ugwan. At ginodwan amaday gina'una ta nun'odwondan hin'agi.

¹³Ya wada han hin'algaw ya inamung din otob an amin di gina'una, ya inla'unan amin. Ya numbaat hinan adagwin babluy, ya inam'amhanan ingngalngalawngaw din pihhuna. ¹⁴Ya unat goh impuhnan amin din pihhuna ya nepto' an waday ongol an batel eden babluy an wadana, at mi'id pangngalanah onona. ¹⁵Ya immuy nekkop hinan ohan tagun den babluy, ya hennagna hiya ta immuy hinan pahtu ta mumpangan hinan babuy. ¹⁶Ya la'tot ya nunheglay hinaangna, at ne"an hinan onon di babuy ti mi'id ah mangidat hi onona.

¹⁷Ya nimmomnonomnom, ya inalina, Do'ol di tagalan ama, ya adida pa"a'an hinan ma'an, mu ten ihtua' hitun pa'in'ina'puha' di hinaang'u, at akkay matoya! ¹⁸At makaka' ta mumbangngada' ay ama ta alyo' ay hiyay, Ama, nabaholana' hi ongol ay Apo Dios ya ay he"a ¹⁹ti nappuhia! At ta"on hi unna' adi ibilang hi imbaluymu mu ta midduma' hinan puntamuom ta mi'bo'laa'. ²⁰At nakak ta numbangngad ay amana.

Ya unat goh magadyuh hi abungda ya inamang amana, ya enehmo'ana hiya, at timmagtag an immuy nanamun hiya, ya

" **15:8** Hay balulna ya nan mipabo'lah himpuluh algaw.

inawalna han imbaluyna, ya inungguna. ²¹Ya inalin han imbaluynan hiyay, Ama, nabaholana' hi ongol ay Apo Dios ya ay he'a ti nappuhia! At ta'on hi unna' adi ibilang hi imbaluymu.

²²Mu inalin amanah nan tagalanay, Punnaudonyun iyali han ma'ap'aphod an magayad an lubung ta ipilubungyun hiya! Ya punhinghingonyu! Ya punhapatusonyu! ²³Ya inyaliyuh tu han mataban uyaw ta paltionyu ta ihda tu'un amin ta mun'an'anla tu'u! ²⁴Ti ten ay natoy han imbaluy'u, mu ten timmagu! Ya na'utaw, mu ten numbanggad! Ya ente'adan umanla.

²⁵Ya wah payaw din pangpangullu. Ya hidin immanamutanan wan magadyuh hi abungda ya dengngolna din gangoh di gangha ya nan dimalmog din manayaw. ²⁶At inayagana din tagala ta munhanhan, ²⁷ya inalin din tagalay, Manu ay ya numbanggad din agim, at impapaltin amayuy mataban uyaw ti mi'id al'alín hiyah numbanggadana.

²⁸Ya ma'abbungot din pangpangullu, at agguy himmigup hi wadanda an ta'on unda al'alu'on hiya. At pimmitaw hi amanan nangal'alu' ay hiya. ²⁹Mu tembalna din inalin amanan inalinay, Inilam an binadabadanga' he'ah tamum hi atawotawon, ya wa

ay nan al'alyoman inunud'u, mu agguya' impaltian an ta'on ah gandeng ta way ni'yan'anlaa' hinan liligwa! ³⁰Ya ten immali han imbaluymun nangingalawngaw hinan gina'um ti niddum hinan do'ol an puta, ya ten impaltiam hiyah nan mataban uyaw!

³¹Ya inalin amanan hiyay, Imbaluy'u, he"ay ni'hihinnan ha"in, at an amin di wan ha"in ya he"ay ad bagi. ³²Mu maphod hi un tu'u mun'an'anla damdama ya mun'amlong ti ten ay natoy han agim, mu ten timmagu, ya na'utaw, mu ten numbanggad!"

Hay Nipa"el hi Aat nan Adangyan ya nan Nangihtiman Puntamuona

16 Inalin Jesus hinan intudtuduwanay, “Wada han adangyan an tagu, ya wada goh han puntamuona, ya hiyay nangiyokodanan amin hi gina'un han apuna. Ya waday nundiklamun inaliday un inam'amhan han puntamuonay pihhuna. ²At inayagana din puntamuona, ya inalinay, Goh ta umat hina han dengngol'un inatmu? Itudo'mun amin nan inatmun nangipapto' hinan gina'u' ta idatmun ha"in ti bo'on mahkay he"ay mangipapto'!

³Ya inalin din puntamuonah nomnomnay, Hay ato' mah ti ten anona' hinan tamu' an manalimun hinan gina'un den apu'? Ya ten adia' umdan munggaud, ya bumaina' goh an mun'adaw. ⁴Mu wada han ato' ta way aton di tatagun mangekkop ay ha"in hi unna' ma'aan hi tamu'!

⁵At inohha'ohhanan inayagan nan way utangnan de han apuna, ya imbaganah nan ohay, Atnay utangmu nan apu'?

⁶Ya inalinay, Hinggahut di tangkih mantikay innal'u.

Ya inalanan hiyay, Alam heten itud'an di utangmu, ya nunnaudom an hukatan ta itudo'muy nabongle.

⁷Ya inalina goh hinan ohay, Ya he"a, atnay utangmu?

Ya inalinay, Hinlibuy bayon an bogah.

Ya inalanan hiyay, Alam tun itud'ana, ya intudo'muy un waluy gahut.

⁸Ya unat goh inilan de han ad gina'uh ne han inat han puntamuona ya inalanan hiyay, Nala'eng'a ahan an puntamu' ti nangihtima!"

Ya inalin Jesus hinan intudtuduwanay, “Nan tataguh tun lutan adi mangunud ay Apo Dios ya nanginniladan mun'endog hinan gina'u ya un nan kumulug. ⁹Ya umannung hete ti hay maphod ya usalonyuy inadangyanyu ta way atonyun mi'ligwah nan tatagu,

at hay atayanyu ya miyabulut di iddumanyuh nan punhituwan di adi matmattoy. ¹⁰Ya un'unnud ay han tagun muntamuh madadawoh hi tamuna ya un'unnud goh an manamuh naligat, ya nan tagun layahanay madadawoh hi tamu ya layahana goh di naligat an tamu. ¹¹Ya agguyyu ay inunud ti layah di inatyuh nan gina'uh tun luta at mi'id ah mangidat hinan nahamad an gina'un da'yu. ¹²Ya agguay ay ay immunud ti layah di inatyuh nan gina'un di ibbayuh tagu at mi'id ah mangidat hi igina'uyu.

¹³Nan himbut ya adina olog an unudon di duwah apuna ti boholonay oha ya pinahipahiwna, ya pohdonay oha. Ya umat goh ay da'yu ti adiyu olog an pundehhonon di punnomnomyun Apo Dios ya nan gina'uh tun luta.”

Hay Intudun Jesus hi Aat nan Amaphodan di Tagu

¹⁴Unat goh dengngol nan Pharisees an amin din inulgud Jesus ya pinahiwda Hiya ti pa'appopohdonday pihhu. ¹⁵Mu inalin Jesus ay diday, “Ipattigyuh nan tataguy aid di baholyu, mu inilan Apo Dios damdamay nomnomyu. Ti nan udumnan aton di tatagu ya alyon di ibbadah un mapmaphod, mu ipabungotdah Apo Dios damdama.”

Hay Intudun Jesus hi Aat nan Pumpapto'an Apo Dios

¹⁶Ya inalina goh di, “Nan Uldin Apo Dios ay Moses ya nan intudtudun nan propetah din penghana ya hiyay nangituduh inat din tatagu ta nangamung hidin nuntudtuduwan John. Mu nete”ah din nitudtuduwan nan Maphod an Ulgud an mangituduh aat di Pumpapto'an Apo Dios ya an amin din niddum hinan pumpapto'ana ya inluluddan niddum. ¹⁷Mu ta"on hi un ma'ubah tun luta ya ad daya mu adi mitapal damdama nan Uldin Apo Dios ay Moses an ta"on ah ohah kulit ya adi magahnian.”

Hay Aat nan Hiyan

(Mat. 19:1-12; Mk. 10:1-12)

¹⁸Ya inalin Jesus di, “Nan lala'in mangihiyan hi ahawana ta mumbentan ya hiyay immilugtap, ya nan mangahawah nan babain ni'hiyan ya immilugtap goh.”

Hay Aat nan Adangyan an Tagu ya hi Lazarus

¹⁹Intuluy Jesus an himmapit, ya inalinay, “Din penghana ya wada han adangyan an tagu, ya nun'anginan amin di

lubungna, ya maphod di tanudnah abigabigat. ²⁰Ya wada goh han nawotwot an lala'in mungngadan hi Lazarus an napoghaan an amin di odolna an malili'uh hinan pantaw den adangyan ²¹ta olom ya ayaganda hiya ta ononay magah hinan lamehaan den adangyan ti munhinaang, mu aggyuda inayagan. At immuy nan ahu ta nundildilanda din poghana.

²²Ya wada han ohan algaw ya natoy heden mahmo' an lala'i, ya initnud nan a'anghel di lennawanah wadan din ap'apunan hi Abraham. Ya natoy goh din adangyan an tagu, ya nilubu', ²³ya immuy di lennawanad dolom an nidugah di punholholtapana. Ya tinangadna, ya wah dih nan adagwih Lazarus an nedelloh ay Abraham. ²⁴Ya numbugaw an inalinay, Apu Abraham! Igohgohana! At honogom ni' hi Lazarus ta doh'onay danum ta iyalina ta edho'nah dila' ti ten mah'itana' hitun apuy!

²⁵Ya inalin Abraham di, He"an imbaluy'u, nomnomom din atagam ti do'ol di na'at ay he"ah maphod, mu hi Lazarus ya nappuhiy na'at ay hiya. Mu ad ugwang ya hi Lazarus di pinumhod, ya he"ay munholholtap. ²⁶Ya wada damdamay damunan naghang an nihawan, at mi'id pange'wan di mamhod an umalin da'yu an malpuh tu, at adi ayu goh pa"a'wan umalin da'mih tu.

²⁷Ya tembal nan adangyan an inalinay, Apu, umat ay hina ya honogom ni' hi Lazarus ta umuy hi abung ama! ²⁸Ti wah diday lemah a'agi' an linala'i ta umuyna padanan dida ta adida goh umalih tun wadan di punholholtapan!

²⁹Mu inalin Abraham di, Wan dida nan intudo' Moses ya nan udumnan propeta, ya maphod hi unda bahaon din intudo'da!

³⁰Ya inalinah nan adangyan di, Bo'on hene, Apu! Ti wada ay di mamahuan an malpuh nan way nun'a'atoy ta umuy ay dida at du'gonday ina'inatdah nun'appuhi!

³¹Ya inalin Abraham di, Adida ay unudon nan intudo' Moses ya nan udumnan propeta at adida goh unudon di alyon di tagu an ta"on un malpuh nan way natoy."

Hay Aat di Itudulan Tu'u

(Mat. 18:6-7, 21-22; Mk. 9:42)

17 Inalin Jesus hinan intudtuduwanay, "Immannung an gagangaynan mitudutudul di tataguh tun luta, mu mahmo' nan ahitutudul! ²Ya gulat ta waday mangitudul hinan aggyu himmalatom di pangulugna ta atonay nappuhi at mabaholan, ya onaynah un meg'od nan ongol an batuh bagangna ta mipa'wah

hinan baybay ta munlonong, ti inyal'allanay ma'at ay hiyah awni ya un nan ipa'wahanah nan baybay. ³At emayaanyu!

Gulat ta waday bahol nan ibbayu ya ihingalyu hiya, ya gulat goh ta du'gonah nen inatnan nappuhi at aliwanyuh nen inatna. ⁴Ya gulat ta numpapituy nangatanah ohay algaw ya mumpapitu goh di pumbangngadanan mangalin da'yuy, Muntutuyua', at du'go' nan inat'un nappuhi, ya ta'on ni' ya aliwam henen inat'u! at mahapul an atonyu."

Hay Aat di Pangulug

⁵Inalin din intudtuduwan Apu tu'un Hiyay, "Udmam ni' di pangulugmi!"

⁶Ya inalinan diday, "Ta'on hi un pa'itang di pangulugyu an umat hinan pa'itang ahan an oho' an wah nan galden an ma'alih mustard mu alyonyu ay hinan ayiw an ma'alih mulberry an umat hinan udyaw di, Mabu'nut'a ta nan baybay di itammam! at ma'unud henen inaliyu."

Hay Aat di Tamun nan Tagala

⁷Intuluy Jesus an nuntudtuduh nan intudtuduwana, ya inalinay, "Gulat ta waday puntamuonyun mun'aladuh nan payaw unu mumpahtul hinan kalniluyu, ya gulat goh ta umanamut hiyan malpuh nan tamuna ya undan nin alyonyun hiyay, Mundapuh'an umuy mangan? ⁸Adiyu! Ti hay ibagayu nin ya alyonyun hiyay, Munhukat'a ta denom di ono', ya induulana' ta mangana' ta malpah ya un'a mangan. ⁹Ya undan munyaman ayun hiya ti maphod henen inatna? Adi nin ti hiyah ne tamuna tuwali. ¹⁰At umat goh ay da'yu ti awni ta lopahonyun amin di alyon Apo Dios hi tamuanu ya hay maphod ya alyonyuy, Baal ami tuwali, at hiyah ne tamumi."

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Himpulun Napalla'v

¹¹Unat goh intadun Jesus an mundaldallanan an umuy ad Jerusalem ya ene'wanah nan numbattanan di Provinciadi Samaria ya hinan Provinciadi Galilee. ¹²Ya unat goh bimmahhel hinan ohan higib ya waday himpuluh linala'in nun'apalla'" an

v **17:11-19** Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. w **17:12** Nan hapit an palla' hinan hapit di iGreece ya hiyah ne nan malgom an dogoh di up'up an bo'on nan palla' ya anggay.

nanamun Hiya an adagwiy timma'doganda, ¹³ya nuntu'u'dan inaliday, “Apu Jesus, igohgohan da'mi!”

¹⁴Ya unat goh inamang Jesus dida ya inalinay, “Umuy ayu ta ipattigyuy odolyuh nan papadi.”^x Ya otog di pundaldallanandah umayanda ya immadaog din palla'da.

¹⁵Ya unat goh tinnig din ohan dida an immadaog din lewohona at numbanggad, ya imbugawnan nanapit hi anabagtun Apo Dios. ¹⁶Ya nunhippin inluppulupnah inayungan Jesus, ya inalinay, “Munyamana' ti inyadaogmuy lewoho!” Ya iSamaria heden lala'i.

¹⁷Ya inalin Jesus ay hiyay, “Goh ya un himpuluy niyadaog? Ya uggoh din hiyam? ¹⁸Anaad ta anggay heten bunag hi numbanggad ta hapitonay anabagbagtun Apo Dios?”

¹⁹Ya inalinah nan bunag di, “Tuma'dog'a ta umuy'ah umayam ti nan pangulugmuy dimmalat hi immadaogan di lewohom.”

Hay Aat di Pumpapto'an Apo Dios hitun Luta

(Ezek. 39:17-20; Mat. 24:1-51; Mk. 13:32-37; Nipa. 19:21)

²⁰Imbagan di udumnah nan Pharisees ay Jesus di, “Anuud nin di Pumpapto'an Apo Dios hitun luta?”

Ya tembalnan inalinay, “Adi mattig di Pumpapto'an Apo Dios hitun luta. ²¹Ya mi'id mangalih, Taya an hituy Pumpapto'ana! unu, Hidi! ti wagwan da'yu nan Pumpapto'an Apo Dios.”

²²Ya inalinah nan intudtuduwanay, “Udum hi algaw ya popohdonyun umalia' an napt'o' an Imbaluy di Tagu ta midduma' ay da'yu, mu adi mabalin. ²³Ya waday mangalin da'yuy, Tigonyu an wah di! unu, Tigonyu an wah tu! mu adi ayu umuy an mannig. ²⁴Ti Ha'in an napt'o' an Imbaluy di Tagu ya hay aat di pumbanggada' ya umata' hinan ilat an mumbanigit, ya pumatal an amin di numpumpinangngel ad daya. ²⁵Mu hay mahhun hi ma'at ya mipaligligata' hi ongol, ya pihupihulona' hinan tataguh tun lutad ugan.

²⁶Ya hay aat goh di pumbanggada' an napt'o' an Imbaluy di Tagu ya umat hidin na'na'at hidin atagun da Noah ²⁷ti hidin ataguna ya nanganangan din tatagu, ya imminu'inumda, ya numpun'ah'ahawada, ya nun'ipalhinday imbabaluyda ta nangamung hidin algaw an himmigupan da Noah hinan

^x17:14 Manu ay ipattigday odoldah nan papadi ti hiyah ne itudun nan Uldin (Lev. 13:2-3; 14:2-32).

pupul an nunhi'uganda. Ya nalbong an amin tun luta, at nun'atoydan amin.^y

²⁸Ya umat goh hidin atagun Lot ti nanganangan din tataguh nan babluy, ya imminu'inumda, ya ngimminanginada, ya nunla'ula'uda, ya timmanotanomda, ya immamma'ammadah abungda. ²⁹Mu hidin algaw an nakakan Lot hi ad Sodom ya nun'agah di apuy an nalpud daya an ay apul an malmalahu, at nun'oghob an amin din tatagun den babluy.^z ³⁰Ya umat hina goh di ma'at eden algaw an pumpattiga' an naptol' an Imbaluy di Tagu.

³¹Ya heden algaw ya maphod un nan tatagun wah nan atap di abungda^a ya adida humgop hinan abungdan manggal hinan gina'uda ya nakakda ta nonong ya limmayawda. Ya umat goh hinan tatagun wah nan payaw an adida umanamut. ³²At nomnomonyu din ulgud an hay aat di na'at hinan ahawan Lot!^b ³³Nan mamhod an mamaliw hi itaguana ya mi'id hulbina ti hay umangunuh ya matoy damdama. Mu hay adi munnomnom hi itaguana ya hiyay mi'tagun Apo Dios hi mid pogpogna. ³⁴Ya heden mahdom an umalia' ya waday duwah lala'in molo' hinan ohan olo'an, ya ma'alay oha, mu mataynan di oha. ³⁵Ya duway binabai goh hi mun'ahhud an mumbayu, mu ma'alay oha, ya mataynan di oha. ³⁶Ya duway linala'i goh hi muntamuh nan payaw, ya ma'alay oha, mu mataynan di oha."^c

³⁷Ya inalidan Hiyay, "Apu, hay wadan di punhihiyananda?"

Ya inalinan diday, "Nan wadan di odol nan natoy an hiyay a'amungan di bannug."

Hay Nipa"el an Hay Aat di Umu'utun an Babai ya nan Huwis

18 Inulgud Jesus han nipa"el an mangituduh atondan munluwalun Apo Dios ta adida humiga. ²An inaliny, "Wada han huwis an nunhituh nan ohan babluy an adina e'gonan hi Apo Dios ya nan tatagu. ³Ya wah nan babluy goh

^y 17:27 Gen. 6:1-9:17. ^z 17:29 Gen. 19:1-29. ^a 17:31 Hay aat di abung di Hudyu ya waday pala'ad hi luwal di abungdan miyuy hinan nundodottal an atapda, ya hidiy nangihinandah paguyda, ya mabalin goh an hidiy olo'anda. ^b 17:32 Gen. 19:26. ^c 17:36 Heten verse ya mi'id hinan nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios.

han umu'utun an babai an immu'immuy ay hiya, ya inalinay, Moltaom han pi'diklammua'!

⁴Mu ta'on un immu'immuy heden babai ya agguyna damdama inat nan inalina. Mu la'tot ya inalinah nomnomnay, Ta'on un'u adi e'gonan hi Apo Dios ya tun tatagu ⁵mu moltao' han pi'diklammuan ten umu'utun damdama ti ten patu'alona', ya pahigoona' hi ali'aliana!"

⁶Ya inalin Apu tu'uy, "Donglonyuh maphod nan inalin de han munlayah an huwis. ⁷At undan adi moltaon Apo Dios nan tatagun mamohol hinan tagunan pinilinah unda Hiya al'alu'on hi abigabigat ya amahdomahdom? Ya undan madnoy di pangatanah nan ibagada? ⁸Umannung heten alyo' ti punnaudonan moltaon di mamohol ay dida. Mu mid mapto' ya nan tatagun Apo Dios ya humigada, at undan edpolday umunudanda ta nangamung unna' mumbanggad an Imbaluy di Tagu?"

Hay Nipa"el an Hay Aat di Pharisee ya nan Mun'amung hi Buwit

⁹Waday udumnah nan tatagun alyondah nomnomday nahamad di ugalida, at hiyaat unda pahiwon nan udumnan tatagu. Ya diday nangulgudan Jesus eten nipa"el an inalinay, ¹⁰"Waday duwah linala'in immuy hinan Timplun Apo Dios ta munluwaluda an Phariseey oha, ya nan mun'amung hi buwit di oha. ¹¹Ya immuy nun'oh'ohhan timma'dog nan Pharisee ta nunluwalun Apo Dios an inalinay, Apo Dios, munyamana' ti ten maphoda' ti agguya' nipaddung hinan udumnan tatagu ti mangakawday udumna, ya munlayah di udumna, ya umilugtap di udumna. Mu agguyu' inat dane, ya agguya' goh nipaddung ede han mun'amung hi buwit an nabaholan. ¹²Ti mamidwah ohay dumingguy adi' panganan ta munlangdua',^d ya ibadabadang'uy hini"itang an amin hinan gina'u' hi un wada.

¹³Mu nan mun'amung hi buwit ya adagwiy timma'doganan munluwalu, ya agguyna inta'ta'wad ad abuniyan ti bumain, ya nun'ug'ugnay palagpagna ta ipattignan ongol di puntutuyuana. Ya nunluwalun inalinay, Apo Dios, hom'ona' ni' ti nabaholana!"

^d **18:12** Un oh'ohhay punlangduan an inyuldin Apo Dios hi mahapul an aton nan Hudyu, ya hiyah ne ma'at hinan Algaw hi Ahanian di Bahol (Lev. 16:29, 31), mu nan Pharisees ya inyuldinda ta gunda munlangduh nan Lunes ya nan Opatna.

14Ya inalin goh Jesus di, “Umannung an heten tagu ya immanamut an na'aliwan di baholna, mu aggyu hinan oha. An amin di tatagun mangipabagtuh odolda ya diday mipa'ampa, ya an amin di tatagun mangipa'ampah odolda ya diday mipabagtu.”

Hay Namhodan Jesus hinan Ung'ungungnga^e

(Mat. 19:13-15; Mk. 10:13-16)

15Inyuy nan tatagun Jesus di ung'ungungnga ta ipadapadan Hiya. Ya unat goh tinnig nan intudtuduwana ya inhingalda dida ta adida iyuy. 16Mu inayagan Jesus nan ung'ungungnga, ya inalinay, “Adiyu ipaway ung'ungungngan umalin Ha"iin ti nan tagun middum hinan Pumpapto'an Apo Dios ya umatdah aat di ung'ungungnga. 17Umannung heten alyo' ay da'yu, ti adiyu ay edenol ay Apo Dios di nitaguanyu an umat hi pangidenolan di ung'ungungngah pangipapto' nan ommodda at adi ayu middum hinan Pumpapto'an Apo Dios.”

Hay Aat di Adangyan an Lala'i^f

(Mat. 19:16-30; Mk. 10:17-31)

18Inalin han ap'apun di Hudyun Jesus di, “*Maphod'a*, Apu! Hay ato' nin ta way ato' an mi'tagun Apo Dios hi mid pogpogna?”

19Ya inalin Jesus ay hiyay, “Anaad ta alyom di *maphoda*? Hi Apo Dios ya anggay di *maphod*! 20Mu hay alyo' hinan imbagam ya mahapul an unudom di Uldin Apo Dios an alyonay, Adi ayu umilugtap,^g ya adi ayu pumatoy,^h ya adi ayu mangakaw,ⁱ ya adi ayu munlayah,^j ya e'gonanyuy o'ommodyuy.”^k

21Ya inalin nan ap'apu di, “Inunud'un amin hana an nete"ah a'ung'ungnga!”

22Ya unat goh dengngol Jesus hede ya inalinan hiyay, “Wada goh di ohah mahapul hi atom. Umuy'a ta eka ila'un amin di gina'um, ya impiyapongmuh nan nun'awotwot di pola'na ti awniat umadangyan'ad abuniyan,^l ya umat hinay atom ya un'a

^e 18:15-17 Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. ^f 18:18-30 Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. ^g 18:20 Ex. 20:14; Deut. 5:18. ^h 18:20 Ex. 20:13; Deut. 5:17. ⁱ 18:20 Ex. 20:15; Deut. 5:19. ^j 18:20 Ex. 20:16; Deut. 5:20. ^k 18:20 Ex. 20:12; Deut. 5:16. ^l 18:22 Bahaom nan footnote di Mat. 19:22 ta innilaom di aat te.

umalin mitnud ay Ha"in." 23Ya unat goh dengngolnah ne ya ma'allungdaya ti pa"adangyan an tagu.

24Tinnig Jesus di aatna, ya inalinay, "Adi madadawoh di idduman nan adangyan an tataguh nan Pumpapto'an Apo Dios! 25Nan kamilu ya maligatan ahan an mange'wah nan Puntalunayan hinan Tantan,^m mu inyal'allanah nan adangyan an umuy hinan Pumpapto'an Apo Dios."

26Ya inalin nan nangngol ene di, "Oo, at hay mabaliwan mah?"

27Ya inalinay, "Nan adi olog di tagun mangat ya olog Apo Dios."

28Ya inalin Peter di, "Tigom an tinaynanmin amin di logom ta nitnud amin He"a!"

29Ya inalinan diday, "Umannung heten alyo' ti an amin di tagun manaynan hinan abungna, unu ahawana, unu a'agina, unu o'ommodna, unu imbabaluyna ti nan pangunudanan Apo Dios an mumpapto' 30ya do'do'ol di midat ay hiyah ataguanah tun luta, ya hay amahuana ya hiyay mi'tagun Apo Dios hi mid pogogna."

Hay Nangipitluan Jesus an Nangibaag hinan Aat di Atayanaⁿ

(Mat. 20:17-19; Mk. 10:32-34)

31Inlahhin Jesus din himpulu ta han duwan intudtuduwana, ya inalinan diday, "Umuy tu'ud Jerusalem ad ugwan, ya Ha"in an napto' an Imbaluy di Tagu ya an amin di ma'ma'at ay Ha"in an intudo' din numbino'ob'on an propeta ya mipa'annung. 32Ti dapopona', at iyuya' hinan tatagun Hentil, ya ilayahana', ya hiwitana', ya tukpatukpaana', ya haplahaplatona', ya patayona'. 33Mu nan miyatluh algaw ya mamahuana'."

34Mu mi'id ah ohah iniladan nen inalin Jesus ti un nehepa' ay dida, at hiyaat unda agguy inilay aat den inulgudna.

^m 18:25 Do'ol di mangali an heten Puntalunayan hinan Tantan ya ngadan di it'ittang an pantaw ad Jerusalem, ya hiyay pange'wan nan tatagun maladaw an umanamut hi un mitangob nan ongol an pantaw. ⁿ 18:31-34 Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaliligatan Jesus.

Hay Nittigan di Matan nan Nabulaw^o

(Mat. 20:29-34; Mk. 10:46-52)

³⁵Unat goh magadyuh an ataman da Jesus ad Jericho ya wah di han nabulaw an lala'in^p inum'umbun hinan pingit di kulhan mun'adaw hinan maluh. ³⁶Ya unat goh dengngolna nan maluh an do'ol an tatagu ya hinanhananay aatna. ³⁷Ya inalidan hiyay, "Na'uy hi Jesus an iNazareth an e'wanah tu."

³⁸Ya numbugaw an inalinay, "Jesus an Ap'apun David, igohgohana' ni!"

³⁹Ya inhingal nan tatagun nangipangpang'un Jesus an inaliday, "Dindinong'a!"

Mu unaat goh inyal'allan numbugaw an inalinay, "Ap'apun David, igohgohana' ni!"

⁴⁰Ya inta'dog Jesus, ya inalinay iyuydan Hiya. Ya unat goh inyatamdan Hiya ya inalinan hiyay, ⁴¹"Hay pohdom hi ato' ay he'a?"

Ya inalinay, "Apu, pohdo' an mittig tun mata!"

⁴²Ya inalin Jesus ay hiyay, "Mittig nan matam ti nan pangulugmun Ha'in." ⁴³At himbumagga ya nittig din matana, ya inunudna Hiya, ya hinapitnay anabagtun Apo Dios ti henen inatnan hiya. Ya unat goh tinnig an amin din tatagu ya inaliday maphod heden inat Apo Dios.

Nan Ulgud an Hay Aat Jesus ya hi Zacchaeus^q

19 Bimmahhel da Jesus ad Jericho ti hidiy pange'wanda. ²Ya wah di han tagun ngadanah Zacchaeus an ohah apun di mun'am'amung hi buwit, ya adangyan an tagu. ³Ya ay natangan umuy mannig hi aat Jesus, mu mi'id atona ti ho'ho'dod, ya do'olday tatagu. ⁴At timmagtag an nangun'unna, ya inayatna han ayiw an fig ta way atonan mannig ay Jesus ti hidiy pange'wana.

⁵Ya unat goh immatam hi Jesus hinan wadana ya tinangadna hiya, ya inalinan hiyay, "Zacchaeus, punnaudom an lumahun ti umiyana' hi abungyud ugwana." ⁶At nunnaudonan limmahun, ya ma'am'amlong ti mi'yuy hi Jesus hi abungda.

^o18:35-43 Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. ^p18:35 Hi Bartimaeus di ngadana (Mk. 10:46). ^q19:1-10 Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus.

⁷Ya unat goh tinnig nan tataguh de ya humanapitdan, inaliday, “Anaad ta mi'yuy hi abung han nabaholan ta mumpamangili?”

⁸Ya timma'dog hi Zacchaeus, ya inalinan Apu Jesus di, “Apu, nan godwan di gina'u' ya idat'uh nan nun'awotwot, ya wada ay di inakaw'uh nan tatagu ya ibangngad'u an mumpepat di atakapana.”

⁹Ya inalin Jesus ay hiyay, “Heten algaw ya nabaliwan nan tagun nunhitun te han abung ti he"ay oha goh an holag Abraham! ¹⁰Ya Ha'in an napt'o' an Imbaluy di Tagu ya immalia' ta way ato' an mamaliw hinan nibataan ay Apo Dios an paddungnay na'utaw.”

Hay Nipa'el an Hay Aat di Palatan Pihhu

(Mat. 25:14-30)

¹¹Unat goh dengngol nan tataguh nen inulgud Jesus ya innayunan nangulgud hinan nipa'el ti magadyuhdan umatam ad Jerusalem, ya ninomnom nan tatagu an magadyuh nin an mipattig di Pumpapto'an Apo Dios. ¹²At inalin Jesus di, "Wada han lala'in nabagtuy haadna (ti nabagtuy haad amanan niboltan ay hiya), ya numbaat hinan adagwin babluy ta pun'alionda hiyah di ya un mumbangngad hi abungna." ¹³Ya inayaganay himpuluh puntamuona ya un umuy. Ya impiyapongnay hinohinhoh palatan balitu,^s ya inalinan diday, Ikumilduyuh ten palata' ta nangamung hi pumbangngada'.

¹⁴Mu inabohlan nan ni'babluyana, at hiyaat un otog di numbaatana ya hennagday nun'alunondah nan na'abbagbagtun ali ta alyondan hiyay, Adimi pohdon hi un hiyay pot'om ta mun'ali an mumpapto' ay da'mi! ¹⁵Mu ta'on ya pento' nan na'abbagbagtun ali hiya damdama.

Ya unat goh nalpah an nidat ay hiya nan nabagtun haadnan de han babluy an numbaatana ya numbangngad hinan babluyana. Ya impa'ayagna din puntamuonan nangidatanah din palata ta innilaonay intu'unah nangikumilduanda.

¹⁶Ya immali din oha, ya inaliny, Apu, ingkumildu' nan ohan palata ta nuntakap, at nunhimpuluy palata.

¹⁷Ya tembal nan apunan inaliny, Maphod'an puntamuo' ti maphod di inatmu! Un'unnud'an nangipapto' hinan itang an pihhu', at ipabagtu' di haadmu ta he'ay mangipapto' hinan himpulun babluy hi pumpapto'a'.

¹⁸Ya immali goh din oha, ya inaliny, Apu, ingkumildu' nan ohan palata ta nuntakap hi lema.

¹⁹Ya inalin han apunan hiyay, Maphod, at mumpapto"ah nan leman babluy!

²⁰Ya immali goh din oha, ya inaliny, Apu, tayay palatam an linibuta' hi lo'ob. ²¹Ti tuma'ota' ay he"a ti inila' an mahmahingal'a, ya nunhulbiam nan udumnan taguh nan tamuda, at nan tamun di taguy immadangyanam.

^r19:12 Mid mapto' ya immuy ad Rome ta nan na'abbagbagtun alih dih nan Pumpapto'an di iRome an hi Caesar di mangidat hi haadnan mun'alih nan ohan provincia unu babluy. ^s19:13 Hay balul di hinohhan palatan balitu' ya nan heldun di ohan taguh un bumolah tuluy bulan.

22Ya inalinan hiyay, Nappuhi'an puntamuo'! Heten hinapitmuy dumalat hi pummoltaa' ay he"a! Innilam ay hi unna' mahmahingal, ya punhulbia' nan udumnan taguh nan tinamuanda, ya hay tamun di taguy immadangyana'! 23Ya goh mah ta agguymu inyuy din palata' hi bangko ta hay pumbanggada' ya waday ala' hi takapna?

24Ya immandal apunah nan wah di an inalinalay, Alanyu nan palatan balitu' ay hiya ta idatyun de han tagun wadan di himpulun palata!

25Ya inalidan hiyay, Oo, mu wadan hiya din himpulun palata, Apu!

26Ya inalinalay, Nan tagun mangipapto' hinan wadan hiya ya hiyay ma'udman goh hi udumna, ya nan tagun adi mangipapto' hinan wan hiya ya mamama an anon Apo Dios di wan hiya. 27Ya daden buhul'u an agguymu namhod hi pumpapto'a' ay dida ya iyaliyuh tu ta patayonyu ta tigo'."

**Hay Na'na'at hidin Ma'alih Palma an
Dumingguh din Hopap di Simana Santa'**

Hay Inayan Jesus ad Jerusalem

(Mat. 21:1-11; Mk. 11:1-10; Jn. 12:12-19)

28Unat goh inalinalay de ya impangpang'unan immuy ad Jerusalem. 29Ya unat goh wan magadyuh umatamdad Bethphage ya ad Bethany an inayungan nan Duntug an Olibo ya hennag Jesus nan duwan intudtuduwanan 30inalinalay, "Umuy ayuh nan higib hi dammangna. Ya hay pangihawanganyu ya hidiy pangah'upanyuh nan uyaw an imbaluy di dongkin nigo'od an mi'id ah nitaktakay. Ya inubadyu ta iyaliyuh tu. 31Ya wa ay di mangalih, Anaad ta ubadonyu? ya alyonyuan, Mahapul Apu tu'u."

32At immuy nan nahnag, ya immannung heden inalinalay dida. 33Ya unat goh inubadda din go'od din uyaw ya imbagan din ad uyaw di, "Goh ta ubadonyuh nen uyaw?"

19:28-44 Na'at hidin Nisan/Abib (March-April) 10, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus. Ya henen algaw di namto'an nan Hudyuh uyaw an kalniluda ta milahhin hi opat an algaw (Ex. 12:1-6), at paddungnay inalinalay Jesus hinan tataguh din inayanad Jerusalem di, "Pot'ona' kuman da'yu ta Ha" in di paddungnay Uyawyu!"

34Ya inaliday, “Mahapul Apu tu'u.” At inyabulutna.

35Ya inyuydan Jesus, ya enedpondah bonog di uyaw din magayad an lubungda, ya nuntakayondah Jesus. 36Ya unat goh wan impadalan Jesus ya inannapan nan tataguh din magayad an lubungda nan dalan ta panginnilaan hi unda e'gonan hi Jesus an Alidan Pento' Apo Dios. 37Ya unat goh wan magadyuh an umatamdad Jerusalem ya nundadyudah nan Duntug an Olibo, ya ente"an an amin din intudtuduwanan mun'an'anla, ya enlotdan himmapit an dimmalat nan numbino'ob'on an umipanoh'an ina'inat Jesus an inaliday,

“Nabagbagtuh Apo Dios
ti do'ol di ina'inatnan mapmaphod!”^u

38Ya inalida goh di,

“Mi'id pogpog di panapihapitan nan tataguh
amaphodan nan Ali tu'u
an hennag Apu tu'ud abuniyan!
Nabagbagtuh Apo Dios an wad abuniyan an mi'id
al'ali!”

39Ya waday udumnah nan Pharisees an niddum hinan tatagu, ya inalidan Jesus di, “Apu, ihingalmu nan mangunud ay He"a ta adida tumungog!”

40Ya tembalnan inalinay, “Umannung an duminongda ay at ta'on hi un nan batu ya diday bumugaw ta waday mangali damdamah un nabagbagtuh Apo Dios.”

Hay Limmugwaan Jesus hinan Tatagud Jerusalem

41Magadyuh umatam da Jesus ya ma'amang ad Jerusalem, ya linugwaan Jesus nan tatagun den babluy, ya inalinay, 42“Od'odolnah unyu inilay atonyu ta mi'id al'alín da'yu! Mu agguyyu inila ti adi ayu pa"innila! 43Ti waday udum hi algaw at umali nan mangubat ay da'yu, ya li'muton da'yuh allup, ya munle'wohdan mangumang an manggop hi babluyyu. 44Ya ma'ameh ayu ya nan imbabaluyyu goh. Ya ta'on un nan babluyyun batu ya mi'id ah ohah maha"ad hinan batu ti agguyyu inimmatunan nan inalian Apo Dios ta baliwan da'yu!”^v

^u 19:37 Psa. 118:26. ^v 19:44 Hiyah ne na'at hidin 70 AD hidin nama"ian General Titus hi siudad ad Jerusalem.

Hay Na'at hidin Lunes hidin Hopap di Simana Santa^w

(Mat. 21:12-17; Mk. 11:15-19)

⁴⁵Bimmahhel hi Jesus hinan allup, ya immuy hinan gettaw^x di Timplun Apo Dios ad Jerusalem, ya numpakakna nan munla'u.^y ⁴⁶Ya inalinan diday, “Hay nitudo' hinan Liblun Apo Dios ya inaliny,

Nan Abung'u ya niyamma ta hiyay punluwaluanyun
Ha'in.^z

Mu unyuat goh pumbalimon hi pummalkaduanu ta
way pangakawanyuh pihhun di umalin mi'miha.”^a

⁴⁷Ya abigabigat ya nuntudtuduh Jesus hinan Timplun Apo Dios. Ya gun hahalepatan nan a'ap'apun di papadi, ya nan muntudtuduh nan Uldin, ya nan udumna goh an a'ap'apun di tataguy aton Jesus hi nappuhi ta pangidalatandah pamatayandan Hiya. ⁴⁸Mu mi'id ah tinnigda ti an amin di tatagu ya pigaygayabandan mangngol hinan ulgudona, at ta'tan nan a'ap'apu nan tatagu.

Hay Na'na'at hidin Adwanah din Hopap di Simana Santa^b

Hay Nangibagandah Aat di Haad Jesus

(Mat. 21:23-27; Mk. 11:27-33)

20 Wada han ohan algaw ya nuntudtuduh Jesus hinan tataguh nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem, ya inul'ulgudnay Maphod an Ulgud. Ya immuy ay Hiya nan udumnah nan a'ap'apun di papadi, ya nan muntudtuduh nan Uldin, ya nan udumnan a'ap'apuda, ²ya inalidan Hiyay, “Goh hay aat nen haadmu ta ato'atom hanah tun Timplun Apo Dios? Hay nangidat nin ene han haadmu?”

³Ya tembalnan inalinan diday, “Wada goh di ibaga' ay da'yuy: ibaagyuy ⁴nangidat hi haad John ta numbonyag. Indat Apo Dios, unu hay tagu ya anggay?”

^w 19:45-48 Na'at hidin Nisan/Abib 11, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaliligatan Jesus. ^x 19:45 Hete ya ma'alih Gettaw di Hentil (bahaom nan footnote di Mk. 11:15 ta innilaom di aatna). ^y 19:45 Adi middum nan Jn. 2:13-17 ete ti hiyah ne inat Jesus hidin *nete'aan* di nuntamuana, ya hete ya nan *angunihna*. ^z 19:46 Isa. 56:7. ^a 19:46 Jer. 7:11. ^b 20:1-22:2 Na'at hidin Nisan/Abib 12, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaliligatan Jesus.

⁵Ya hinahapit din a'ap'apuy aat di pambalda, ya inaliday, “Goh nin di pambal tu'u? Ti gulat ta alyon tu'uy, Hi Apo Dios di nangidat, ya alyonay, Goh mah ta agguyyu kinulug hi John? ⁶Ya gulat ta alyon tu'uy, Nan tataguy nangidat hi haad John an bo'on hi Apo Dios, at bumungotda nan tatagu, ya nunggayang ditu'u ti hay inilada ya hi John ya oha an propeta.”

⁷Ya tembaldan inaliday, “Mid inilamih nangidat hi haad John.”

⁸Ya inalin Jesus ay diday, “Oot adi' goh ibaag di nangidat hi haad'un mangamangat hitun ato'ato'.”

Hay Nipa"el an Hay Aat di Nungalden

(Mat. 21:33-46; Mk. 12:1-12)

⁹Inulgud Jesus hinan tatagu han ulgud an nipa"el an inalinay, “Wada han lala'i an nuntanom hi greyp hinan galdena, ya impalia'nah nan udumnan tatagu, ya numbaat hinan adagwin babluy, ya nadnoy hidi. ¹⁰Ya unat goh nadatngan di pamugahandan den impalia'na ya hennagnay himbutna ta umuyna alan di dagwanah din greyp. Mu nunhuplit nan nunlia' heden nahnag, ya pinakakda hiya, ya mi'id ah am'amungit hi indatda. ¹¹Ya hennagna goh din ohan himbutna, mu nunhuplitda goh hiya, ya binainanda, ya pinakakda, ya mi'id ah am'amungit hi indatda. ¹²Ya hennagna goh di miyatlan himbutna, ya dininulda goh ya unda pakakon.

¹³Ya inalin nan ad galden di, Hay ato' mah nin? Ipadah'un mannag hi imbaluy'un pohpohdo' ta olom ya e'gonanda hiya.

¹⁴Ya unat goh tinnig din nunlia' han imbaluyna ya nunhahapitdan inaliday, Hiyah te mamnoh hinan galden, at umuy tu'u patayon ta ditu'uy ad bagin te han galdena!^c ¹⁵At impalewahanda, ya enekakdah, nan galden nan imbaluyna, ya pinatoyda.

Hay aton nin han ad galden hinan nunlia'? ¹⁶Umannung an umali ta patayona nan nangipalia'ana, ya impalia'na nan galdenah udumnah tagu.”

Ya unat goh dengngoldah nen inulgudna ya inaliday, “Logomman ya adina ahan aton hene!”

¹⁷Ya inhamad Jesus an nannig ay dida, ya inalinay, “Adi ay goh ta impitudo' Apo Dios di,

^c 20:14 Bahaom nan footnote di Mk. 12:7 ta innilaom di aat nan ugalin di Hudyuh un mid di ad luta.

Nan batun namlinan di mun'ammah abung
di hiyay na'alih niyammah pognad di abung?"^d

18Ya inalina goh di,

“Ya an amin di midungpup enen batu ya mun'a'ipung
di tungalna,
mu magah ay henen batuh nan tagu ya gupungona
hiya.”^e

Hay Aat di Buwit an Midat ad Rome

(Mat. 22:15-22; Mk. 12:13-17)

19Inilan nan muntudtuduh nan Uldin ya nan a'ap'apun di papadi an diday nipa"elan nan inul'ulgudna, ya pepenhoddan dapopon Hiyah din nunhaphapitana, mu timma'otdah nan tatagu. ²⁰Mu nanganapda damdamah atondan mampap ay Hiya, at hennagday immuy mamalbalin Jesus, ya ay ihunay peyeng'enggandan mangngol hinan hapitona, mu layahda ti hay pohdonda ya donglonday hay way hapitonah dumalat hi pangiyayandah nan Gobelnadol ta okod hiyan manumalya. ²¹Ya inalini nan nahnag ay Hiyay, “Apu, inilamin nahamad nan hapitom ya nan itudtudum. Ya ta"on un nan pahiwon di tatagu ya itudum damdamay pohdon Apo Dios hi aton tu'u ti bo'on hay taguy nomnomom hi ipadenolmu. ²²Hay pohdonmih innilaon ya undan ipawan di Uldin tu'un Hudyun umidat hi buwit hinan Alin hi Caesar ad Rome, unu adi?”

²³Ya i'innilan Jesus an un hay pamalbalidan Hiyay dumalat hi nangalyandan ne, at inalini diday, ²⁴“Iyalihu han palata ta tigo'.” Ya unat goh inyuyda ya inalini, “Ad angah ene han nitalatlatu, ya ad ngadan enen nitudo?”

²⁵Ya tembaldan inalidat, “Hi Caesar.”^f

Ya inalini Jesus ay diday, “Nan bagin nan Alin hi Caesar ya ibangngadyun hiya, ya nan bagin Apo Dios ya idatyu goh ay Hiya.”

²⁶Ya adida pa"ah'up hay way hapitonah nappuhih nan wadan di tatagu ti nahamad di panaphapitna, ya manoh'adah nan nambalna, at dimminongda.

^d20:17 Psa. 118:22. ^e20:18 Isa. 8:14-15. ^f20:25 Bahaom nan footnote di Mat. 22:21 ta innilaom di aat ten palata.

Hay Aat di Amahuan di Tatagu*(Mat. 22:23-33; Mk. 12:18-27)*

27Immuy ay Jesus di udumnah nan Sadducees, ya hay itudtududa ya adi mamahuan di tataguh unda matoy. Ya waday imbagadan Hiyan 28inaliday, “Apu, intudo' Moses hidin penghanay unudon tu'u an gulat ta mangahawa han lala'i mu natoy an mi'id imbaluyda ya mahapul an ahawaon han agin di natoy henen babain nabaluta ta waday hanat de han natoy. § 29Ya hidin penghana ya waday pitun hina"agin linala'i, ya nangahawa nan pangpangullu, mu la'tot ya natoy, ya mi'id ah imbaluyna. 30At numbentanan din aginan netob heden babain nabaluta, ya la'tot ya natoy. 31Ya numbentanan de goh nan miyatlu, ya la'tot ya natoydan amin an pitu, ya mi'id ah imbaluydah tinaynanda. 32Ya la'tot goh ya natoy heden babai. 33Ya heden algaw an amahuan di nun'atoy ya goh han ad ahawan den babai ti an amindan hina"agi ya inahawadan pitu?”

34Ya tembal Jesus an inalinan diday, “Nan tataguh tun luta ya mangahawada, 35mu nan natoy an mamahuan an nidadaandah pi'hituandah abuniyan ya adida mangahawah di. 36Ya mipaddungdah nan a'anghel, at adida ahan matmattoy. Ya diday imbalaluy Apo Dios ti minahuana dida. 37Ya ta'on hi Moses ya intudunan mamahuan di natoy ti hidin nangulgudanah aat di nipattigan Apo Dios ay hiyah nan wadan din namo'gong an ayiw ya inaliny,

Nan Apu tu'u ya Hiyay dayawon Abraham, ya hi
Isaac, ya hi Jacob goh.^h

38Mu nanattoy da Abraham ya un ahin itudo' Moses hete! Ya gulat ta aggyu namahuan da Abraham at hi Apo Dios mah di dayawon di *nun'atoy* an adi mamahuan? Bo'on, ti Hiyay dayawon di *matagu!* At hay itudun te ya mamahuan nan nun'atoy. Ya hay pannigan Apo Dios hinan natoy ya mataguda.”

39Ya tembal di udumnah nan muntudtuduh nan Uldin an inaliday, “Apu, maphod henen hinapitmu!” 40Ya ammunah neh inalidan Hiyay ti mun'ogondan mangalih udumna.

§ 20:28 Deut. 25:5. ^h 20:37 Ex. 3:6.

*Hay Aat nen Alin Holag David an Pento' Apo Dios**(Mat. 22:41-46; Mk. 12:35-37)*

⁴¹Inalin Jesus ay diday, “Hay nitudtudu ya hi Kristu an nan Alin Pento' Apo Dios ya un nalpuh *holag* David. Mu undan mabalin hi un *Apun* David goh hene Ali? ⁴²Immannung an Hiyay Apun David ti hay intudo' David hinan Liblu an Psalms ya inalinay,

Nan Apu tu'ud abuniyan ya inalinah nan Apu tu'u goh di,
Umbun'ah immapit hi agwan'u ti hiyay umbunan di
nabagtuh mumpapto'.

⁴³At pun'ameh'u nan mamuhul ay He'a.”ⁱ

⁴⁴Ya inalin goh Jesus hinan muntudtuduh nan Uldin di,
“Gadya an alyon David di *Apunah* den Alin Pento' Apo Dios! At goh ta alyonyuh un *holag* David ya anggay?”

*Hay Namadanan Jesus hinan Aat di Muntudtuduh nan Uldin**(Mat. 23:1-11; Mk. 12:37-40)*

⁴⁵Hidin nundongdongolan din tatagun Jesus ya enlotnan mangalih nan intudtuduwana ta donglondan amin di,
⁴⁶“Emayaanyu nan muntudtuduh nan Uldin! Ti hay pohdonda ya munlubungdah magayad an lubung hi unda umuy munle'le'od, ya pohdonda goh hi un e'gonan di tatagu didah unda umuy hinan pummalkaduan, ya pohdonday ma"aphod an umbunan hinan himba'an di Hudyu ya nan umbunan di nabagbagtun tataguh nan gotad, ⁴⁷ya adukkayonday punluwaluandan Apo Dios ta ay ihunay unda mapmaphod. Mu balbaliyanda damdama nan binabain umu'utun ta way atondan mangngal hinan pihhuda. At nidugah di amoltaanda ti dumatat nan pangatdan umat hina!”

*Hay Nangidatan han Nawotwot an Babain Nabaluh Duwan Pihhu**(Mk. 12:41-44)*

21 Inam'amang Jesus nan adadangyan an tatagun mangittuh badangdah nan kahon an pangiyamungandah midat hinan Timplun Apo Dios, ²ya tinnigna goh han nawotwot an umu'utun an ni'yittunay duwan pihhu. ³Ya inalinay, “Umannung heten alyo' ti heten nawotwot an nabalun babai ya do'do"ol di inittuna ya un nan udumna! ⁴Ti dida ya do'ol di pihhudah

ⁱ20:43 Psa. 110:1.

pangngalandah nan ittuda, mu nan umu'utun ya na'agwotwot, mu ta'on ya inunghiwnay pihhuna ti indatnan amin.”

Hay Nangibaagan Jesus hi Apa"ian nan

Timplun Apo Dios ad Jerusalem

(Mat. 24:1-2; Mk. 13:1-2)

⁵Hinahapit nan udumnan intudtuduwan Jesus di aat di amaphod nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem ti na'al'altian hinan nun'anginan nun'aguligulitan an batun munlengaleng, ya wah di goh di numbino'ob'on an mun'aphod an gina'un ene'nong nan tatagun Apo Dios an inyal'altida.^j Mu inalin Jesus ay diday, ⁶“Awni ta udum di algaw at an amin hatun mun'aphod an tigonyu ya mun'apa"i, at mi'id ah batuh maha"ad.”^k

Hay Aat di Ligat di Tataguh Awni

(Mat. 24:1-14; Mk. 13:3-13)

⁷Imbagan din intudtuduwan^l Jesus di, “Anuud mah di apa"ian den Timplun Apo Dios, ya hay pangimmatunan an magadyuh an ma'at hanan inalim?”

⁸Ya inalinay, “Emayaanyu ta adi ayu mabalbaliyan hinan malgom an tagu! Ti awniat do'ol di umalin da'yun mangalih un dida Ha"ian an Alin Pento' Apo Dios, ya alyonday magadyuh di Pumpapto'an Apo Dios hitun luta! Mu adiyu kulugon dida. ⁹Ya wa ay ta donglonyu nan munggugubat hinan himpamabluy ya adi ayu tuma'ot ti hana ya mahapul an ma'at hi mahhun. Mu ta'on hi un way umat hina ya adi magadyuh di pogpogna.”

¹⁰Ya inalina goh ay diday, “Munggugubatday ahimpahimpapangili, ¹¹ya nidugah di alyog, ya waday batel, ya numbino'ob'on an dogoh hinan ahimpahimpapangili, ya waday nidugah an umipata'ot hi ma'at, ya waday mipattig an ma'at ad abuniyan an umipanoh'a.

¹²Mu hay ma'at hi mahhun ya un heten inali' ya dapopon da'yuh nan tatagu ta paligaton da'yu, ya iyuy da'yuh nan himba'an di Hudyu, ya ibalud goh da'yu, ya iyuy da'yuh nan a'ali ya nan gogobelnadol ti dumalat nan nangunudanyuh

^j 21:5 Bahaom nan footnote di Mk. 13:1 ta innilaom di aat ten batu.

^k 21:6 Na'at hidin 70 A.D. hidin nama"ian General Titus ad Jerusalem.

^l 21:7 Hay nangibagan Jesus ya da Peter ay Jacob, ya da John ay Andrew (Mk. 13:3).

nan itudtudu'. ¹³Ya hiyay gutud di pangibaaganyuh nan intudtudu'. ¹⁴Hay maphod hi nomnomonyuh atonyu ya adi ayu numanomnom hi pananggayun dida ¹⁵ti Ha"i'n manuntun hi nahamad an hapitonyu. Ya udma' di nomnomyu ta mid olog nan mamohol ay da'yun mambal hinan hapitonyu ti adida abakon nan hapitonyu. ¹⁶Ya nan udumnan da'yu ya ta"on un nan o'ommodityu, unu a'agiyu, unu tutulanguyu, unu liligwayu ya itudu da'yu ta dapopon da'yu ta iyuy da'yuh nan upihyal, at patayonday udumnan da'yu. ¹⁷Ya an amin di tatagu ya boholon da'yu ti Ha"i'n dumalat, ¹⁸mu mi'id ahan ah nappuhih ma'at ay da'yu an ta"on un ohah nan buu'yu. ¹⁹Ya edpolyu ay nan ma'at ay da'yu at mabaliwan ayu."

Hay Nangibaagan Jesus hi Apa"ian ad Jerusalem

(Mat. 24:15-28; Mk. 13:14-23)

²⁰Inalin goh Jesus di, "Wa ay ta tigonyud Jerusalem an nunle'wohday do'ol hi tindalu ya hiyay panginnilaanyu an magadyuh di apa"iana. ²¹At mahapul an nan tataguh nan Provinciad Judea ya mumpangalayawda ta umuydah nan duntug, ya nan wah nan siudad ya mahapul an mumpi'layawda, ya nan wah nan bataan nan babluy ya mahapul goh an adida mumbanggad eden siudad ta undaat mi'layaw. ²²Ti hiyah de gutudnah ipa'annungan an amin din impitudo' Apo Dios an pangibalhana. ²³Ya hede han a'atana ya mahmo'day binabain mumpunhabi ya nan mumpumpa'inum! Ya nunheglan atata'ot di ma'at hinan tataguh tun luta an hiyah ne moltada. ²⁴Ya nan hanggap di pamatoydah nan udumnan dida, ya dapoponday udumna ta miwa'atdah nan ahimpahimpapangili ta hidiy paddungnay baludanda. Ya nan Hentil di mumpapto' ad Jerusalem ta nangamung magtud heden na'alih pumpapto'anda."

Hay Aat di Pumbangngadan nan Imbaluy di Tagu

(Mat. 24:29-31; Mk. 14:24-27)

²⁵Ya inalina goh di, "Hay agadyuhan di angunuhna ya waday pangimmatunan nan tatagu an mattig hinan algaw, ya nan bulan, ya nan bittuan. At an amin nan ahimpahimpapangili ya mid poto' di punnomnomandah atonda, ya ma'ama'atta'otda ti nan ma'ma'at hitun luta ya umat hinan ongol an gongaah di baybay ya nan ongol an tebya"ongna. ²⁶At umelob di

puhun nan tataguh ta'otdah punnomnomandah dumatngan di ma'ma'at hitun luta ti umahegwanda nan wad daya an nan algaw, ya bulan, ya nan bittuan. ²⁷Ya wa ay ta ma'at hana ya tigonan' an napto' an Imbaluy di Tagu ti midduma' hinan bunut, ya nidugah di abalina' ya anabagbagtu'. ²⁸Ya hidin a'atan hatun ma'ma'at ya dedennonyu ti inilayun magadyuh di abaliwanyu."

Hay Nipa"el an Hay Aat di Tumubuan nan Ayiw an Fig

(Mat. 24:32-35; Mk. 13:28-31)

²⁹Inulgud Jesus han nipa"el hinan intudtuduwanan inalinay, "Tigonyuy ayiw an fig ya an amin di ayiw ³⁰ti wa ay ta mumballuy tubuda ya inilayun magadyuh tumiyalgaw. ³¹Ya umat hina goh hi unyu tigon heten ma'ma'at at inilayuy agadyuhan di Pumpapto'an Apo Dios hitun luta.

³²Umannung heten alyo' ti waday udumnah nan tatagud ugwan an adida matoy ta nangamung un ma'at an amin hana nan inali'. ³³Ya ta'on un ma'ubah tun luta ya ad daya mu ad ahan ma'ma"ubah nan Hapit'u."

Hay Pangemayaan hinan Bahol

³⁴Inalin goh Jesus di, "Emayaanyu ti ini ya ipa'enghayu nan laylaydon di odolyu, ya mumbutong ayu, ya numanomnom ayuh nan itaguanyuh tun luta. Ti un himbumagga ya dimmatong heden algaw an Punhumalyaan Apo Dios, at ma'ah'upan ayu. ³⁵Ya an amin di atagutaguh numpunhituh tun luta ya ma'ah'upanda goh hinan ato'atonda eden algaw an a'atana. ³⁶At dedennonyuh abigabigat, ya lumuwaluwalu ayun Apo Dios ta badangan da'yun mangedpol hinan holholtaponyu, at waday denolyun middum ay Ha"an an napto' an Imbaluy di Tatagu."

³⁷Ya abigabigat ya gun umuy hi Jesus an muntudtuduh nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem, mu wa ay ta nahdom ya gun umuy an umiyan hinan Duntug an Olibo. ³⁸Ya hinan mawa'ah ya gun umuy an amin nan tataguh nan Timplun Apo Dios ta donglonday itudtuduna.

Hay Nunhahapitandah Pamatayandan Jesus*(Mat. 26:1-5; Mk. 14:1-2)*

22 Magadyuh ma'ataman han Gotad hi Panganandah Tinapay an Aggy Nabino'bo'an^m an hay ohah pangalida ya Gotad di Punnomnomandah nan Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Tatagu.ⁿ ²Ya nunhahapit nan a'ap'apun di papadi ya nan muntudtuduh nan Uldin hi atondan mangipapatoy ay Jesus, mu inhamaddan nunnomnom hi atonda ta mid ah manginnilah aatna ti tuma'otdah nan tatagu.

Hay Na'at hidin Atlunah din Hopap di Simana Santa^o*(Mat. 26:14-16; Mk. 14:10-11)*

³Neh'op hi Satanas ay Judas an mungngadan hi Iscariot an hiyay ohah nan himpulu ta duwan intudtuduhan Jesus. ⁴At nakak ta immuy ni'hapit hinan a'ap'apun di papadi ya nan a'ap'apun di pulis hinan Timpluh atonan mangituduh wadan Jesus ta way atondan mampap ay Hiya. ⁵Ya way ohaan mun'am'amlongda, ya hinahapitdan idatanda hiyah lagbuna. ⁶At inabulutna, ya nete'an den algaw ya hahalepatanay aid di do'ol hi tagu ta hiyay pangituduhanan Jesus ta dapoponda.

Hay Na'na'at hidin Opatnah din Hopap di Simana Santa^p**Hay Gotad hi Ne'anan Jesus hinan Intudtuduwana***(Mat. 26:17-30; Mk. 14:12-26; Jn. 13:21-30; I Cor. 11:23-25)*

⁷Nadatngan heden algaw an Panganandah Tinapay an Aggy Nabino'bo'an, ya heden algaw di pange'nongan di tataguh ukkon an kalnilu ti hiyah de Punnomnomandah nan Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Tataguh Penghana. ⁸Ya hennag Jesus da Peter ay John, ya inalinay, “Umuyyu idadaan di ma'an hinan gotad hi Punnomnoman hi Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Tatagu.” ⁹Ya imbagadan Hiyay, “Hay pohdom hi pangidadaanmi?”

^m **22:1** Gun ma'at hinan Nisan/Abib (unu March-April) 15-21. ⁿ **22:1** Gun ma'at hi Nisan/Abib 14. ^o **22:3-6** Na'at hidin Nisan/Abib 13, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus. ^p **22:7-65** Na'at hidin Nisan/Abib 14, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus.

10Ya inalinan diday, “Umatam ayu ay hinan siudad ya damuwonyu han lala'in nangipi'ug hi pannuman an napnuh danum.⁹ Ya me'ehgop ayun hiyah nan humgopanan abung, 11ya alyonyuh nan ad abung di, Impaad nan Muntudtudun inalinalay, Itudum di awadan di kuwaltun nan mangili ta hidiy pangananmin intudtuduwana nan Gotad di Punnomnoman hinan Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Tatagu. 12At itudunan da'yuy ongol an kuwaltun wah nan miyadwan galadun nidadaan di panganan ta hidiy pangidadaananyuh onon tu'u.”

13Ya unat goh immuyda ya nepto' din inalinalin Jesus ay dida, at denenanday onondah Punnomnomandah nan Namaliwan di Anghel Apo Dios hinan Tatagu.

14Ya unat goh nagtud di pangananda ya ni'yubung' hi Jesus hinan intudtuduwana nan lamehaan. 15Ya inalinalin diday, “Pepenhod'u ahan an me'an ay da'yuh mahhun eten Punnomnoman hi Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Tatagu ya unna' mahkay paligligaton 16ti umannung an adi' ipidpidwan me'an hi umat hitun gotad ta nangamung un madatngan nan gutud di Pumpapto'an Apo Dios hitun luta.”

17At innalna han hinhowo' an bayah, ya nunyaman ay Apo Dios, ya inalinalina goh di, “Alanyu ta hini'itangonyun inumon 18ti umannung an mete"ad ugwan ya adia' umin'inum hi bayah ta nangamung hi adatngan di Pumpapto'an Apo Dios hitun luta.”

19Ya innalna nan tinapay, ya nunyaman goh ay Apo Dios, ya inupe'upengna, ya impiyapongnan dida, ya inalinalinay, “Hiyah te umat hinan odol'un me'nong ti hay pumhodanyu. Hiyah te ato'atonyu ta panginomnomanyun Ha"in.”

20Ya unat goh nalpah di nangananda ya hiyah ne goh di inatnah nan bayah ti innalnay ohay howo' an bayah ya inalinalin diday, “Hiyah te umat hinan dala' an umayuh ta way pumhodanyu ti nan dala' di mangipattig an waday pa'ittulag Apo Dios hinan tataguna.” Ya indatnan dida ta inumonda.

21Ya inalinalina goh di, “Mu tigonyu ti nan mangitudun Ha"in ta dapopona' ya niddum ay ditu'un ni'yubung eten lamehaan. 22Ti Ha"in an naptu' an Imbaluy di Tagu ya patayona' ti hiyah ne inya'abbulut Apo Dios hi ma'at ay Ha"in, mu mahmo' ahan nan

⁹ 22:10 Hay ugalin di Hudyu ya anggay nan binabain humagub an bo'on nan linala'i ti ad'adi ahan hi unda tigon nan lala'in mumpi'ug hi pannuman.

^r 22:14 Hay ugalin di Hudyun mangan ya adida mi'yibun hinan lamehaan ti unda mi'yubung.

tagun mangitudun Ha'in!" ²³Ya way ohaan mumbabaggaandah un hay mangat nin enen dida.

Hay Nunhohongngilan nan Intudtuduwan Jesus hi Anabagtuda

²⁴Nunhohongngel nan intudtuduwan Jesus ti way ohaan alyonah un hiyay nabagbagtu ya un nan i'ibbana. ²⁵Ya inalin Jesus ay diday, "Nan a'alín di Hentil ya iboholdan mangipapilit hi popohdondan ma'at hinan ipapto'da, ya pohdonda goh hi un alyon nan tatagun diday ma'an'aniddatdan tagu. ²⁶Mu adi umat hinay atonyu ti nan pangpangullun da'yu ya ibilangnay odolnah udidian, ya nan mumpapto' ay da'yu ya maphod hi unna ibilang di odolnah baal di i'ibbana. ²⁷Hay nabagbagtu nin an tagu? Nan inumbun hinan lamehaan an idadaanan hi onona unu nan tagalan munduul hi ma'an? Manu ti immannung an nan idadaanan hi ononay nabagbagtun tagu, mu Ha'in an ninitnud ay da'yu ya ten Ha'in di munduul ay da'yu.

²⁸Da'yuy nanginaynayun an niniddum ay Ha'in hidin natapngatapnga', ²⁹at idat'uy biyangyun mumpapto' an umat goh hidin inat Ama an nangidat ay Ha'in hi biyang'un mumpapto'. ³⁰At me'an ya mi'yinum ayuh nan idadaan'un lamehaan an panganan hidih nan Pumpapto'a'. Ya umbun ayuh nan tronon di mumpanuh ta ipanuhu nan himpulu ta han duwan ahimpahimpangapun holag Israel."

Hay Nangalyan Jesus hi Pangihautan Peter ay Hiya

(Mat. 26:31-35; Mk. 14:27-31; Jn. 13:36-38)

³¹Inalin Jesus di, "Simon, emayaam ti tapngan da'yun Satanas an umat ayuh bogah an mataapan di dugina. ³²Mu inluwaluan da'a, Simon, ta adim idinong di pangulugmu. Mu wa ay ta malpah di kumapuyam ya tugunom nan i'ibbam ta mihamad di pangulugda."

³³Ya inalin Peter ay Hiyay, "Apu, dedenno' an mi'yuy ay He'a an ta'on hi unta mibalud unu mapatoy!"

³⁴Ya inalin Jesus di, "Alyo' ay he'a, Peter, an adi tumalanu nan awitan ad ugwan an mahdom ta engganah un mumpitluy pangihautam an alyom di aggyua' inilan he'a."

³⁵Ya imbagan Jesus ay diday, "Din nannaga' ay da'yu ya mi'id inodnanyuh pihhuyu, ya hape'engyu, ya hapatusyu ya undan aggyu nagtud an amin din mahapulyu?"

Ya inaliday, “Nagtud.”

³⁶Ya inalinan diday, “Mu nob'on di atonyud ugwan ti wada ay di pihhuyu ya hape"engyu ya odnanyu. Ya wada ay di mi'id hanggapna ya ila'unay jacketna ta way pungnginanah hanggap.

³⁷Ti inalini di tudo' Apo Dios di,

Nibilang an oha Hiyah nan adi mangngol.^s

Ya Ha"i di alyon nen nitudo', at mipa'annung. Ya an amin di nitudo' hinan aat'u ya magadyuh an mipa'annung.”

³⁸Ya inalini nan intudtuduwanan Hiyay, “Tigom, Apu! Tayay duwah hanggap!”

Ya inalini Jesus ay diday, “Ammunana.”

Hay Nunluwaluan Jesus hinan Galden an Gethsemane^t

(Mat. 26:36-46; Mk. 14:32-42)

³⁹Nakak da Jesus ya nan intudtuduwana ta immuydah nan Duntug an Olibo an umat hidin gunda tuwaliy ato'aton. ⁴⁰Ya unat goh dimmatongdah nan immayanda ya inalini diday, “Munluwalu ayu ta adi ayu mitudul.”

⁴¹Ya bimmataan hi Jesus an hay inadagwina ya hin'awid hi batu, ya nunhippi ta nunluwalun Apo Dios an inalini, ⁴²“Ama, un ay ni' ahan pohdom ya adim iyabulut nan ay'u punholholtapan! Mu He"ay okod ta hay pohdom di ma'unud an bo'on hay pohdo.”

⁴³Ya numpattig han anghel ay Hiyah nalpud abuniyan an mangipabi'ah ay Hiya. ⁴⁴Ya nidugah an munha'it di punnomnomana, at inhamhamadnan nunluwalun Apo Dios, ya nan lengotna ya ay ihunay dalam muntidtid “hinan luta.”^v

⁴⁵Ya unat goh lempahnan nunluwalu ya timma'dog, ya immuy hinan wadan nan intudtuduwana, mu nolo'da ti nunheglay punlungdayaanda. ⁴⁶Ya inalini diday, “Anaad ta nonollo' ayu? Bumangon ayu ta munluwalu ayun Apo Dios ta adi ayu ma'ameh hinan atapnganyu!”

^s22:37 Isa. 53:12. ^t22:39-46 Bahaom nan footnote di Mat. 26:36 ta innilaom di pohdom ten ngadan an ibaga. ^u22:44 Hiyah ne alyon nan duktul hi *hematidrosis*. ^v22:44 Nan udumnan nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios ya mi'id heten verses 43-44, mu nan udum ya ihna.

Hay Nampapandan Jesus*(Mat. 26:47-56; Mk. 14:43-52; Jn. 18:1-11)*

47Otog di punhaphapitan Jesus ya nidatongda din do'ol an tatagu, ya hay nangipangpang'un dida ya hi Judas an ohah nan himpulu ta han duwan intudtuduwan Jesus. Ya inda"angnan immuy ay Jesus, ya inungnguna Hiya. 48Mu inalin Jesus ay hiyay, "Undan henen nangungnguan ay Ha'in, Judas, di panudum ta immatunana' an Imbaluy di Tagu?"

49Ya unat goh tinnig nan intudtuduwanan na'uy an dapopondah Jesus ya inalay, "Apu, pumpalangmi man dida?" 50Ya impalang din ohay" hanggapna, ya nalungahan din wah agwan an ingan din himbut^x nan Nabagtun Padi.

51Mu inalin Jesus di, "Idinongyu!" Ya dinapana din ingan din himbut, ya napoyanan.

52Ya inalin Jesus hinan a'ap'apun di papadi, ya nan a'ap'apun di pulis hinan Timplun Apo Dios ad Jerusalem, ya nan udumna goh an a'ap'apun di Hudyun immuy an mampap ay Hiyay, "Undan alyonyuh unna' adi mangngol ta pun'odnanyuy hanggapyu ya pang'ulyun umalin mampap ay Ha'in?" 53Anaad ta abigabigat di ni'yamu'amunga' ay da'yuh nan Timplun Apo Dios ya agguya' dempap? Mu ta'ongkay ti hiyah te gutud hi pangatanyuh nan pohdonyu ti hiyah te gutud hi pumpapto'an nan apuyun hi Satanas."

Hay Nangihautan Peter ay Jesus*(Mat. 26:57-58, 69-75; Mk. 14:53-54, 66-72; Jn. 18:15-27)*

54Dempapdah Jesus, ya enekakda, ya inyuydah nan abung di Nabagtun Padi. Ya nibabataan hi Peter an mangun'unud ay dida. 55Ya nun'apuyda an na'amung hinan gagwan di gettaw, ya nali'ubdan inumbun, ya ni'yibun goh hi Peter. 56Ya tinnig han babain tagala hiyan ni'yibun hinan wadan di apuy. Ya unat goh inhahammadnan nannig ay hiya ya inimmatunana, at inalinan diday, "Hiyah ne ohah ibban Jesus!"

57Mu inhautnan inalinay, "Agi', aggyu'u inilah den tagu!"

58Ya un na'amtang ya inimmatunan goh di ohan lala'i,^y ya inalinay, "He" a goh di ohan ibban Jesus!"

^w 22:50 Hay ngadana ya hi Peter (Jn. 18:10). ^x 22:50 Hay ngadana ya hi Malchus (Jn. 18:10). ^y 22:58 Bahaom nan footnote di Mat. 26:71 ta innilaom di ngadan di ustuh nangibagan Peter.

Mu inalin Peter di, “Agi, bo'ona' ahan!”

⁵⁹Ya unat goh naluh nin di ohay olas ya wada goh di ohan nangilulud an nangalih, “Immannung an heten tagu ya ibban Jesus ti iGalilee!”

⁶⁰Mu inalin Peter di, “Agi, aggyu'u ahan inilah nen al'alyom!” Ya otop din punhaphapitana ya timmalanu din awitan. ⁶¹Ya nungwingih Jesus, ya teten'olnah Peter, ya ninomnom Peter din hinapit Apunan inalinay, “Ihautana' hi mumpitlu ya un tumalanuy awitan.” ⁶²At nakak hi Peter an nunheglay limmugwaanah puntutuyuana.

Hay Nunlayalayaan nan Mun'adug ay Jesus

⁶³Din linala'in nangiyadug ay Jesus ya linayalayaan ya hinuplihuplitda Hiya, ⁶⁴ya hinophopanday matana goh, ya inaliday, “Akkay tuwali ngappunam di nanapa' ay He'a?” ⁶⁵Ya innayundan pinadngopadngolan ya binaibainan Hiya.

Hay Na'na'at hidin Ma'alih Maphod an Alemanah din Hopap di Simana Santa^z

Hay Nanumalyaan nan A'ap'apun di Hudyun Jesus

(Mat. 26:57-68; Mk. 14:53-65; Jn. 18:19-24)

⁶⁶Unat goh nabiggat hi nawa'ah ya na'amung nan a'ap'apun di Hudyu an niddum nan a'ap'apun di papadi ya nan muntudtuduh nan Uldin. Ya niyuy hi Jesus ay dida ta humalyaonda Hiya. ⁶⁷At inalidan Hiyay, “Ibaagmuh un He'ah Kristu an nan Alin Pento' Apo Dios.”

Mu inalinan diday, “Gulat ta ibaag'u at adiyu damdama kulugon, ⁶⁸ya gulat ta waday hanhana' ay da'yu at adiyu damdama tobalon. ⁶⁹Mu mete"ad ugwan ta nangamung ya Ha'in an naptu' an Imbaluy di Tagu ya umbuna' hinan tronon di nabagtun mumpapto' hi immapit di agwan Apo Dios an Hiyay ad potu' an amin.”

⁷⁰Ya inalidan amin di, “At He'a mah di Imbaluy Apo Dios?” Ya inalinan diday, “Immannung an Ha'in.”

⁷¹Ya inaliday, “Undan gahin un way udumnah humapit hi umihtigu? Ti ten dengngol tu'uy inalinan na'appuhi!”

^z22:66-23:56 Na'at hidin Nisan/Abib 15, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus.

Hay Nanumalyaan Pilate ay Jesus

(Mat. 27:1-2, 11-14; Mk. 15:1-5; Jn. 18:28-38)

23 Inyuy mah an amin nan tatagun na'amung hi Jesus ay Pilate,^a ²ya ente"adan nangidiklamun Hiyang inality, "Dengngolmiy nappuhih nanudtudunah nan tatagu, at hiyanan nginumhayda, ya tinuguna dida ta adida idat di buwitdah nan Alin hi Caesar ad Rome. Ya inalina goh un Hiyah Kristu an ali."

³Ya inalina Pilate ay Hiyang, "Undan He"ay Alin di Hudyu?"

Ya tembalnan inalina, "Immanung nan inalim."

⁴Ya inalina Pilate hinan a'ap'apun di papadi ya din do'ol an tatagu di, "Mi'id ah mattig'uh pangidalatan hi pamatayan eten tagu!"

⁵Mu inyal'alladan nangilulud an inality, "Indoldodoldolna nan tatagu ta mi'pattoydah nan gubilnu ti dumalat nan intudtudunah nan abablubabluy an amin hitun Provinciadi Judea an ente"anah nan Provinciadi Galilee ta nangamung eten babluy."

^a23:1 Hay nunggobel nadolanad Judea ya hidin 26-36 A.D.

Hay Nangiyayandan Jesus hinan Alin hi Herod

⁶Unat goh dengngol Pilate nan indiklamun nan tataguh aat Jesus ya inalinan diday, “Undan iGalilee heten tagu?” ⁷Ya unat goh dengngolnan iGalilee hi Jesus ya impiyuynah awadan Herod^b an ap'apuh nan Provinciad Galilee ta hiyay munhumalyan Jesus ti nipaddeh an wah did Jerusalem hi Herod.

⁸Ya unat goh tinnig Herod hi Jesus ya ma'am'amlong ti nadnoy di nanamhodanan mannig ay Hiya ti dengngolnay do'ol an umipano'h'an ina'inatna, ya penhodnan tigon di udum hi atonan umipano'h'a. ⁹At binagabagan Herod hi Jesus, mu agguyna hiya temtembal. ¹⁰Ya wah di nan a'ap'apun di papadi ya nan muntudtuduh nan Uldin an gunda pun'it'u' nan ipabaholdan Hiya. ¹¹Ya ta'on hi Herod ya nan tindaluna ya linayalayahanda ya pinadngopadngolanda Hiya. Ya impilubungday mun'aphod an lubung an umat hi lubung di ali ay Jesus ya unda ipibangngad hi awadan Pilate. ¹²Ya nete"an nen algaw ya nunligwa mahkay da Pilate ay Herod ti din hopapna ya numbohholda.

Hay Nahumalyaan Jesus hi Pamatayandan Hiya

(Mat. 27:15-26; Mk. 15:6-15; Jn. 18:38-19:16)

¹³Inayagan Pilate nan a'ap'apun di papadi, ya nan udumna goh an a'ap'apun di Hudyu, ya nan tatagu ta ma'amungda. ¹⁴Ya inalinan diday, “Inyaliyuh ten tagu, ya inaliyuy indoldol ten taguy adiyu pangunudan hinan uldin, mu dengngol'uy inalinah nunhumalyaa' ay Hiya ya mi'id ah ohah inatnah nan impabaholyun Hiya. ¹⁵Ya hiyah ne goh di impanuh Herod, at hiyaat unna ipibangngad ay ditu'uh tu. At adi umdah nen inatnah dumalat hi atayana. ¹⁶At hay ato' ya un'u ipahaplat, ya imbo'tan'u Hiya.”

¹⁷(Mu atawotawon hinan Gotad di Punnomnomandah nan Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Hudyu ya mahapul an ibo'tan Pilate di ohah nan balud.^c) ¹⁸At nundedehehan din tatagun nuntu'u' an invaliday, “Mapatoy heten tagu ta hi Barabbas^d di mibo'tan!” ¹⁹(Nibalud hi Barabbas ti hiyay ohah gimmuluh nan babluy, ya pimmatoy.)

²⁰Ya ni'hapit goh hi Pilate ay dida ti penhodnan ibo'tan hi Jesus. ²¹Mu nuntu'u'dan invaliday, “Ipilanham! Ipilanham!”

^b 23:7 Hay nun'alian Herod Antipas ya hidin 4 B.C. ta engganah din 39 A.D. (bahaom nan footnote di Mat. 14:1 ta innilaom di udumnan aatna).

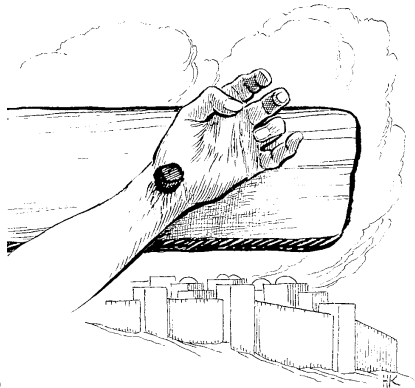
22Ya impitlunan nangal'alu' ay didan inaliny, “Anaad? Undan way bahol ten tagu? Mi'id ahan di gapunah pamatayan ay Hiya! At hiyanan un'u ipahaplat, ya imbo'tan'u.”

23Mu intugtugadan nuntu'u' an nangalih ipilhanah Jesus. Ya immameh din nuntu'u'anda. 24At inunud Pilate din inalida, at impapatoynah Jesus. 25Ya imbo'tana han tagun nibalud an ohah nan gimmulu ya pimmatoy ti hiyah ne penhod nan tatagu.

Hay Nilanhaan Jesus hinan Krus

(Mat. 27:32-44; Mk. 15:21-32; Jn. 19:16-27)

26Unat goh inyuydah Jesus ya dinamuda han tagun bumahhel hinan ciudad an hi Simon an iCyrene an nalpuh nan babluy hinan madinuntug. Ya dempapa hiya, ya impapi'ugdan hiya han krus ta mitnud ay Jesus.

27Ya do'olday tatagun nitnud ay Jesus an ahilulugway udumnah binabain mammo' ay Hiya. 28Mu nunhigug hi Jesus, ya inalinan diday, “Da'yun binabain iJerusalem ya adia' lugwalugwaan. Hay lugwaanyu ya hay odolyu ya nan imbabaluyyu. 29Ti udum di algaw at alyonyuy, Od'odolnah un bahig han babai ta mid imbaluynan ipa'inumana! 30Ya alyonyu goh di,

Mun'aghang ni' nan aduntuduntug ta punggabunan da'mi!

Ya mun'egday ni' tun buludna ta mun'ilubu' ami!^e

31Ti gulat ta aton nan tataguy umat hinan nappuhih nan mumballun ayiw at iyal'alladan mangat hi nappuhih un malyaw!”

32Ya wada goh di duwan adi mangngol an linala'in ni'yiddumdan Jesus an pi'patoy. 33Ya unat goh immatamdah nan duntug an ngadanay Tungal di Ulu^f ya hidiy nangilanhaandan Jesus hinan krus, ya ni'lanhada goh din duwan adi mangngol an numpinanggilonda didah delloh Jesus.

^e23:30 Hos. 10:8. ^f23:33 Unu *Calvaria* hinan hapit di iRome.

34Ya himmapit hi Jesus an inalinay, “Ama, aliwam ni' tun aton daten tatagun Ha"in ti unda atog aggyuy inilay gunda aton.”^g

Ya inyapong din titindalu din lubung Jesus an unda imbibinnunut.^h

35Ya timma'ta'dogda din tatagu ta am'amangondah Jesus,ⁱ ya pinahiwi din a'ap'apun di Hudyu Hiyan inaliday, “Binaliwanay udumnah tagu! At un adya Hiyay Alin Pento' Apo Dios at goh ya adina baliwan di odolna?”^j

36Ya ta'on din tindalu ya pinahiwdah Jesus, at inyuydan Hiya din limminun lipog, ya indawdawda ta ipa'inumda, ³⁷ya inaliday, “Un ay He"ay Alin di Hudyu at baliwam di odolmu!” ³⁸Ya waday nitudo' an inhinadah tangad di uluna an umat hituy nitudo': “Hiyah te Alin di Hudyu.”

³⁹Ya ta'on un heden ohan adi mangngol an ni'lanha ya pinadngopadngolanah Jesus an inalinay, “Undan bo'on He"ah Kristu? At baliwan di odolmu ta pi'baliw da'mi!”

⁴⁰Mu inhingal din ohan ibbanan ni'lanha hiyan inalinay, “Undan adim e'gonan hi Apo Dios ta alyomdi umat hina? Ti mahumalya tu'un amin hi awni an ta'on un Hiya, ⁴¹mu dita ya nahamad di ahumalyaanta damdama ti hiyah ne balloh nan nappuhin inatta. Mu heten tagu ya mi'id inatnah nappuhi!”

⁴²Ya inalinan Jesus di, “Apu, nomnomona' ni' hi un'a mumbangngad an mumpapto'.”

⁴³Ya inalin Jesus di, “Umannung heten alyo' an mi'hina'an Ha"in ad ugwan hinan Babluy an Awadan di Lenggop ya Pun'an'anlaan.”

Hay Natayan Jesus

(Mat. 27:45-56; Mk. 15:33-41; Jn. 19:28-30)

⁴⁴Nuntonga nin din algaw an un alas dose,^k mu hemmelong an amin tun luta ta nangamung hi alas tres hi napuyaw^l ⁴⁵ti hemmelong nan algaw. Ya nahekhek nan kultinan di pantaw nan kuwaltun nan Timplun Apo Dios an nete"ah din nitayun ta nundadyu. ⁴⁶Ya bimmugaw hi Jesus an inalinay, “Ama,

^g23:34 Nan udumnun nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios ya aggyuda imbaag nan hinapit Jesus hitu. Mu nitudo' hinan udum.

^h23:34 Psa. 22:18. ⁱ23:35 Psa. 22:17. ^j23:35 Psa. 22:8. ^k23:44 Bahaom nan footnote di Mat. 20:3 ta innilaom di aat ten olas. ^l23:44 Bahaom nan footnote di Mat. 20:3 ta innilaom di aat ten olas.

He"ay manalimun hinan lennawa'!"^m Ya unat goh inalinah de ya natoy.

⁴⁷Ya unat goh tinnig din kapitan di tindalun amin din na'na'at ya hinapitnay anabagtun Apo Dios, ya inalinay, "Immannung an mi'id ahan di bahol ten tagu!" ⁴⁸Ya ta'on goh din tatagun na'amung an ni'tigaw hinan na'ana'at ya nidugah di nunlungdayaanda an nun'ug'ugday palagpagdah din immanamutanda. ⁴⁹Mu nibabataan an timmata'dog an amin din ni'yibban Jesus ya ta'on din binabain nangun'unud ay Hiyan nalpuh nan Provinciad Galilee ta tigonday ma'ma'at. ⁿ

^m 23:46 Psa. 31:5. ⁿ 23:49 Manu ay nibabataan timmata'dog ti numbobollad nan nilanhah nan krus ta mabainanda.

Hay Nilubu'an Jesus*(Mat. 27:57-61; Mk. 15:42-47; Jn. 19:38-42)*

50-51 Wada han lala'in ngadanah Joseph an i'Arimathea an ohan babluy hinan Provinciadi Judea. Ya hiyay ohah nan ap'apun di Hudyu an membron di Konsehal, ya maphod an tagu ti nahamad di ugalina, ya hiyay ohah nanannod hinan Alin honogon Apo Dios an mumpapto' hitun luta. Ya agguyna inabulut heden inat nan i'ibbanan Jesus. 52 Ya immuy ay Pilate an nangibagah un mabalin an alanay odol Jesus. 53 Ya unat goh inabulut Pilate ya immuyna inlahun din odol Jesus hinan nilanhaana, ya teneplaganah nan mapmaphod an uloh an ma'alih linen, ya inyuyna inlubu' hinan pa'aggungat an dulmug an mi'id ah nilublubu'. 54 Ya Alemanah den nangilubu'ana an hiyay algaw hi pundadaanandah nan ma'at hinan magadyuh an Habadun ngilin.

55 Ya din binabain nangun'unud ay Jesus hidin nalpuwandah nan Provinciadi Galilee ya ni'yuydan Joseph ta tinnigday nilubu'ana ya hay aat goh di nipali'uhan di odolna. 56 Ya unat goh nalpah an tinnigda ya immanamutda, ya indadaanday lana ya din numbino'ob'on an bangbanglu ta iyamyuddah odolna. Mu aggyuda inlamuh eden nahdom ti nete"ay Habadun ngilin, at nun'eblay daden i'ibban Jesus ti inunudday Uldindan Hudyu.

**Hay Na'na'at hidin Ma'alih Ister an Dumingguh
din Hopap di Simana Santa^o**

Hay Numbihhitah nan Lubu' Jesus*(Mat. 28:1-10; Mk. 16:1-8; Jn. 20:1-18)*

24 Heden Dumingguh we'weet ya immuy din binabaih nan lubu' ta iyuyda din lanan denenanda. 2 Ya na'ulin din tanglib di lubu'. 3 Mu unat goh himmigupda ya mi'id ah inah'upandah odol Apu Jesus, 4 at manoh'ada ti aggyuda inilay aatna. Ya himbumagga ya waday duwah^p linala'in ni'ta'dog ay dida an ma'appaha' ya humiliy lubungda. 5 Ya ma'ama'atta'otda,

^o **24:1-49** Na'at nin hidin Nisan/Abib 17 (Sunday), 30 A.D. hinan Simana Santa. ^p **24:4** Anaad ta *duwada* mu hay intudun da Matthew ay Mark ya un *oh'ohha* an anghel (Mat. 28:2; Mk. 16:5)? Hay ugalin di Hudyu ya hin'umu'uddum ya anggay nan tagun munhapit di mabilang, at adi middum nan ibbana, at paddungnay oh'ohhan anghel an ta"on unda duwa.

ya inlu'bubdan nunhippin dida. Mu inalin din linala'in diday, "Anaad ta umali ayuh tun mannig hi mataguh nan ilubu'an di natoy? ⁶Mid hitu ti namahuan, at matagu! At nomnomonyuh den inalinah din wadanyuh nan Provinciad Galilee ⁷ti inalinay, Nan napt'o an Imbaluy di Tagu ya mipadpap hinan tatagun nun'abaholan, ya milanlah nan krus, mu hinan miyatluh algawna ya mamahuan."^a ⁸At ninomnomdah de din inulgu'dna.

⁹Ya unat goh nakakdah din way lubu' ya inulgu'ddan amin din na'at hinan himpulu ta han ohan intudtuduwan Jesus ya hi an amin goh hidin udumnan i'ibbada. ¹⁰Ya danen binabain nun'ulgud hinan intudtuduwan Jesus ya da Mary an iMagdala, ya hi Joanna, ya hi Mary an hi inan Jacob,^r ya nan udumnan binabai. ¹¹Mu aggyuy kinulug nan intudtuduwan Jesus din inulgu'd nan binabai ti inalidah unda pangpang'ali. ¹²Mu limmahun hi Peter an timmagtag an immuy hinan lubu', ya nunluung ta indungawna, ya hay teblag Jesus ya anggay di tinnigna. Ya numbangngad, ya ninomnonomnomnay aat den na'na'at.

Hay Nangah'upan Jesus hidin Duwan Linala'in Umuy ad Emmaus

(Mk. 16:12-13)

¹³Heden algaw ya immuy din duwan i'ibban Jesus hinan higib an mungngadan ad Emmaus an himpulu ta oha nin di kilometluh numbattanandad Jerusalem. ¹⁴Ya hidin pundaldallananda ya inulgu'ulguddan amin din na'na'at. ¹⁵Ya heden pun'ul'ulgudanda ya way ohaan mumbabaggaandah aat di na'na'at. Ya immuy nedelloh hi Jesus ay dida, ya nitnud an ni'daldalan ay dida, ¹⁶mu aggyuyda inimmatunan Hiya ti ay paddungnay nahanian di matada.

¹⁷Ya inalinan diday, "Ngadan nen ul'ulgudonyu?"

Ya inta'dogda, ya mattig an nidugah di nunlungdayaanda. ¹⁸Ya nan ohan didan mungngadan hi Cleopas ya tembalnan inalinay, "Mid mapto' ya He" a ya anggay di iJerusalem an aggyuy nanginnilah na'na'at hidin algaw an naluh an hiyah ten ul'ulgudonmi!"

¹⁹Ya tembal Jesus an inalinan diday, "Ngadan nan na'na'at?"

Ya inalidan Hiyay, "Hay na'na'at ay Jesus an iNazareth ti Hiyay propeta, ya hay nannig Apo Dios ya an amin nan tataguh aat di

^a 24:7 Lk. 9:22. ^r 24:10 Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan.

nangatna ya umipano'h'ay ina'inatna, ya ongol di umal'alu'an di hapitna. ²⁰Mu dempaw nan a'ap'apun di papadi ya nan udumna goh an a'ap'apumi Hiya, ya inyuydah nan gubilnu ta nahumalya, at pinatoyda ti inlanhadah nan krus. ²¹Ya enehdolmin Hiyay mamaliw hinan i'Israel, mu hiyah te atlun di algaw hi natayana. ²²Ya hay oha goh ya umipano'h'ay inulgud nan i'ibbamin binabain da'mi ti immuyda anuh din lubu'nah din we'weet, ²³mu mi'id ah tinnigdah odolna. Ya inalidah din numbangngadanda an paddungnay enenapday duwah anghel an inaliday timmagu anuh Jesus. ²⁴At immuy nan udumnan da'mih nan lubu'na, ya tinnigda an immannung din inalin din binabai an mi'id di odolnah di."

²⁵Ya inalinan diday, "Anaad ta umat ayuh na an nakudang di nomnomyu? Ah'ahhup ayun mangulug an amin hinan intudo' di propeta! ²⁶Undan adi mahapul an mipaligligat hi Kristu ya un mipabagtu?" ²⁷Ya ente'an Jesus an nangulgud ay didah nan aatna an ente'anah din intudo' Moses ya an amin hidin intudo' din propeta.

²⁸Ya hidin immatamdah nan higib an ayanda ya ay ihunay innayunan umu'umuy. ²⁹Mu inal'alu'da Hiyay inaliday, "Mi'iyian'an da'mih tu ti den na'unug di algaw, at na'uy an mahdom." At nitnud ay dida ta ni'iyian.

³⁰Ya unat goh ni'yubung ay didah nan lamehaan hi pangananda ya innalna din tinapay, ya nunyaman ay Apo Dios, ya inupe'upengna, ya indatnan dida. ³¹Ya heden nangatanah di ya paddungnay nadiat di matada, at inimmatunanda Hiya. ⁵Mu himbumagga ya nami'id, at aggyuda tinnig Hiya. ³²Ya way ohan didaan inaliday, "Mapmaphod di nangelantah ni'haphapitanan ditah nan dalan hi nangituduwanah nan nitudo' hinan Hapit Apo Dios!"

³³Tadunan de ya nakakda, ya numbangngaddad Jerusalem. Ya inah'upanda din himpulu ta ohan intudtuduhan Jesus an na'amung, ya wah dida goh din udumnah nan i'ibbadan niddum. ³⁴Ya inalidan diday, "Immannung an namahuan nan Apu tu'u ti nipattig ay Simon!" ³⁵Ya inul'ulgud goh nan duway na'at hinan dalan, ya nan numpa'innilaanah nangupenganah din tinapay.

⁵24:31 Mid mapto' ya tinnigday hugatnah nan ngamaynah din nangidatanan didah tinapay, at hiyaat unda inimmatunan Hiya.

Hay Nipattigan Jesus hinan Intudtuduwana*(Mat. 28:16-20; Mk. 16:14-18; Jn. 20:19-23)*

³⁶Otog din pun'ul'ulgudanda ya numpattig hi Jesus an timma'dog, ya niginagwan dida, ya inalinan diday, "Mid al'alin da'yu."

³⁷Ya immogyatda ya timma'otda ti hay ninomnomda ya banig. ³⁸Ya inalinan diday, "Anaad ta tuma'ot ayu, ya munduwaduway punnommanyuh aat'u? ³⁹Tigonyuy ngamay'u ya tun dapan'u, ya dapoonyuy odol'u ti nan banig ya mi'id lamohna ya tungalna, mu Ha'in ya wada."

⁴⁰Ya unat goh inalinah ne ya impattignan diday ngamayna ya dapana. ⁴¹Mu nidugah di amanoh'anda ya amlongda, at hiyaat unda agguay kinulug hi un Hiya, at inalinan diday, "Olom ya waday ma'an hitu?" ⁴²At indatdan Hiyay itang hi nalutuh ekan, ⁴³at innalna, ya inihdana an titiggonda.

⁴⁴Ya inalinan diday, "Hiyah te umatan din inali' hidin wada' ay da'yu ti inali' di mahapul an mipa'annung an amin din nitudo' hi ma'at ay Ha'in an nitudo' hinan alibluliblun nitud'an di Uldin Apo Dios ay Moses, ya nan alibluliblun intudo' nan propeta, ya nan Liblu an Psalms goh."

⁴⁵Ya impaphodnay nomnomda ta way inatdan nanginnilah nan aat di nitudo' hidin penghana, ⁴⁶ya inalinalay, "Hay nitudo' ya mahapul an mipaligligat hi Kristu, mu hinan miyatlung alhaw ya mamahuan an malpuh nan wadan di natoy." ⁴⁷Ya mahapul goh an waday mun'ulgud hi aat nan puntutuyuan di tataguh baholda ta ma'aliwan an adi ma'u'unung ti Ha'in dumalat. Ya heten ma'ulgud ya mahapul an mete"ad Jerusalem ta nangamung an amin hinan ahimpahimpapangilih tun luta. ⁴⁸Ti da'yuy nangihtiguh tun na'na'at. ⁴⁹At honogo' ay da'yu nan Na'abuniyanan an Lennawan intulag Ama," at mihina ayuh tud Jerusalem ta nangamung un miyodol ay da'yu ti Hiyay mangidat hi abalinanyun malpud abuniyan."

Hay Nipatuluwan Jesus ad Abuniyan*(Mk. 16:19-20)*

⁵⁰Initnud Jesus dida ta nangamung dimmatongdad Bethany, ya inuyadnay ngamayna, ya inyadaogna dida.

^t24:46 Psa. 16:9-11; 22:1-24; Isa. 53:1-12. ^u24:49 Joel 2:28-29.

51Ya otog din nangiyadaoganan dida ya tinaynana dida ti nipatulud abuniyan, 52at dinayawda Hiya. Ya unat goh nalpah ya nun'am'amlongdan numbangngad ad Jerusalem. 53Ya gunda umuy hinan Timplun Apo Dios ad Jerusalem ta ulgu'ulgudonday amaphodan Apo Dios.